

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
DOKTORA PROGRAMI**

**TELİF HAKLARINDA EĞİTİM İSTİSNASINA YÖNELİK BİR
E-ÖĞRENME ORTAMININ GELİŞTİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

MUHAMMED BAHADIRHAN AKTAŞ

**ANKARA
ŞUBAT, 2026**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
DOKTORA PROGRAMI**

**TELİF HAKLARINDA EĞİTİM İSTİSNASINA YÖNELİK BİR
E-ÖĞRENME ORTAMININ GELİŞTİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

MUHAMMED BAHADIRHAN AKTAŞ

**DANIŞMANLAR
PROF. DR. HAYRİYE TUĞBA ÖZTÜRK
DOÇ. DR. ZEHRA ÖZKAN ÜNER**

**ANKARA
ŞUBAT, 2026**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Muhammed Bahadırhan AKTAŞ adlı öğrencinin hazırladığı “Telif Haklarında Eğitim İstisnasına Yönelik Bir E-Öğrenme Ortamının Geliştirilmesi” başlıklı bu çalışma Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı / Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Doktora Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	<u>Jüri Üyeleri</u>	<u>İmza</u>
Başkan	Prof. Dr. Tolga GÜYER	
Üye	Prof. Dr. Özlem ÇAKIR	
Üye	Prof. Dr. H. Tuğba ÖZTÜRK	
Üye	Doç. Dr. Pelin TAŞKIN	
Üye	Doç. Dr. Funda ERDOĞDU	
Üye	Doç. Dr. Zehra ÖZKAN ÜNER	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından .../.../20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....

Prof. Dr. Mehmet İkbâl YETİŞİR
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Muhammed Bahadırhan AKTAŞ

ÖZET

TELİF HAKLARINDA EĞİTİM İSTİSNASINA YÖNELİK BİR E-ÖĞRENME ORTAMININ GELİŞTİRİLMESİ

AKTAŞ, Muhammed Bahadırhan

Doktora Tezi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hayriye Tuğba ÖZTÜRK

Tez Eş Danışmanı: Doç. Dr. Zehra ÖZKAN ÜNER

Şubat, 2026, xiii +106 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, akademisyenlerin telif hakları kapsamında yer alan eğitim istisnasına ilişkin bilgi gereksinimlerini belirlemek, bu gereksinimler doğrultusunda bir e-öğrenme ortamı geliştirmek ve geliştirilen ortamın etkililiğini değerlendirmektir. Çalışma, geliştirme araştırması yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş olup nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın gereksinim analizi aşamasında, telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin alan yazın ve yargı kararları incelenmiş; ayrıca alan uzmanı hukukçularla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ardından akademisyenlerin mevcut durumlarını ve bilgi gereksinimlerini belirlemek amacıyla anket yoluyla 130 akademisyenden veri toplanmıştır.

Belirlenen gereksinimler doğrultusunda, telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin etkileşimli ve çoklu ortam destekli bir e-öğrenme ortamı geliştirilmiştir. Geliştirilen ortamın etkililiğini değerlendirmek amacıyla 33 akademisyen bu ortamdan yararlanmış; ön test-son test desenine dayalı akademik başarı testi uygulanmıştır. Bunun yanı sıra kullanıcı deneyimi, sesli düşünme protokolü ve sunucu izleme (log) kayıtları aracılığıyla elde edilen veriler de incelenmiştir. Araştırma bulguları, akademisyenlerin eğitim istisnasına ilişkin başlangıçtaki bilgi düzeylerinin sınırlı olduğunu; e-öğrenme ortamının kullanımı sonrasında ise bilgi düzeylerinde anlamlı farklılık görüldüğünü göstermektedir. Kullanıcı görüşleri, geliştirilen e-öğrenme ortamının öğrenme sürecini destekleyici, kullanışlı ve işlevsel bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışma, telif haklarında eğitim istisnasını hukuk alan yazınında yaygın olarak ele alınan normatif tartışmaların ötesine taşıyarak eğitim teknolojileri perspektifiyle ele

alması ve akademisyenlere yönelik yapılandırılmış bir e-öğrenme ortamı sunması bakımından alan yazına özgün bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: telif hakkı, eğitim istisnası, e-öğrenme, eğitim teknolojisi, geliştirme araştırması

ABSTRACT

DEVELOPING AN E-LEARNING ENVIRONMENT FOR THE EDUCATIONAL EXCEPTION IN COPYRIGHT LAW

AKTAŞ, Muhammed Bahadırhan

Doctoral Thesis, Department of Computer and Instructional Technologies Education

Supervisor: Prof. Dr. Hayriye Tuğba ÖZTÜRK

Co- Supervisor: Doç. Dr. Zehra ÖZKAN ÜNER

February, 2026, xiii +106 Pages

The aim of this study is to identify academics' knowledge needs regarding the educational exception within the scope of copyright law, to develop an e-learning environment based on these needs, and to evaluate the effectiveness of the developed environment. The study was conducted within the framework of a developmental research approach, employing both quantitative and qualitative research methods. During the needs analysis phase, the literature and judicial decisions related to the educational exception in copyright law were examined, and expert opinions were obtained from legal experts specializing in the field. Subsequently, data were collected from 130 academics through a survey in order to determine their current status and knowledge needs.

In line with the identified needs, an interactive and multimedia-supported e-learning environment on the educational exception in copyright was developed. To evaluate the effectiveness of the developed environment, 33 academics participated in the learning environment, and an academic achievement test based on a pre-test–post-test design was administered. In addition, data obtained through user experience reports, think-aloud protocols, and log records were analyzed.

The findings of the study indicate that academics initially had limited knowledge regarding the educational exception. However, after using the e-learning environment, a significant difference was observed in their academic achievement. User feedback also revealed that the developed e-learning environment had a supportive, usable, and functional structure that facilitated the learning process.

This study makes an original contribution to the literature by addressing the educational exception in copyright law from an educational technology perspective, moving beyond the normative discussions, and by providing a structured e-learning environment specifically designed for academics.

Key Words: copyright, educational exception, e-learning, educational technology, development research

ÖNSÖZ

Doktora eğitimim süresince BİDEB 2211-A Yurt İçi Doktora Burs Programı kapsamında tarafıma desteklerini sunan TÜBİTAK'a en derin teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Aşık Veysel unutulmaz eserinde hayatı uzun ince bir yolda olarak tanımlıyor. Menzile yetişmek için gece gündüz gittiğim bu yolda çalışmamı bitirmenin mutluluğunu yaşıyorum. Bu süreçte değerli katkılarıyla tezimi şekillendirmede yardımcı olan Prof. Dr. Tolga GÜYER'e, tez savunmama katılan sayın hocalarım Doç. Dr. Erinç KARATAŞ, Doç. Dr. Pelin TAŞKIN ve Doç. Dr. Funda ERDOĞDU'ya; tezime eş danışman olarak atanan ve hukuk konusunda yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Zehra ÖZKAN ÜNER'e teşekkür ederim. Öğrencisi olduğum günden beri benim için sadece kâğıt üzerinde bir danışman olarak değil gerçek bir yol göstericim olan, öğrencisi olmaktan mutlu olduğum ve her zaman bu duyguyla yaşayacağım çok değerli hocam Prof. Dr. Hayriye Tuğba ÖZTÜRK'e sonsuz şükran ve minnetlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma, çalışmama katılan değerli katılımcılara, bu süreçte beni destekleyen kıymetli dostlarımın her birine ayrı ayrı teşekkür ederim. Hayata geldiğim ilk günden bu yana üzerimden emeklerini esirgemeyen dua ve yardımlarıyla her daim yanımda olan annem ve babama teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	2
Türkiye’de Akademisyenlerin Yaşadığı Sorunlar	4
Amaç.....	8
Önem.....	8
Sınırlılıklar	9
Tanımlar.....	10
Kavramsal Çerçeve	10
Kamu Düzeni ve Eser Sahipliği Haklarının Sınırlanması	16
Eğitim Amaçlı İstisnalar	16
Eğitimin Kamu Yararına Katkısı ve Toplumsal Gelişimi	17
BÖLÜM 2.....	20
YÖNTEM.....	20
Gereksinim Analizi Aşaması	21
Tasarım ve Geliştirme Aşaması	23
Eğitsel Videoların Tasarlanması	24
Öğrenme Kaynaklarının Oluşturulması	28
Uygulama Aşaması.....	33
Değerlendirme Aşaması.....	34
Verilerin Toplanması	34
Akademik Başarı Testi.....	35
Sesli Düşünme Protokolü.....	39
Sunucu İzleme (Log) Kayıtları	40
Katılımcılar	40
Verilerin Çözümlemesi	46
Geçerlik ve Güvenirlik.....	46
BÖLÜM 3.....	48
BULGULAR VE YORUMLAR	48
Gereksinim Analizine İlişkin Bulgular	48
Hukuk Alan Uzmanı Görüşleri	48
Mahkeme Kararları	50

Mahkeme Kararları ve Hukukçulara Göre Konu Başlıkları	53
Akademisyenlerin Bilgi İhtiyaçları	54
Demografik Özellikler	54
E-öğrenme Ortamının Geliştirilmesi	62
E-öğrenme Ortamının Etkililiği	65
Akademik Başarı	66
E-öğrenme Ortamının Kullanışlılığı	67
BÖLÜM 4.....	75
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	75
Sonuçlar	75
Öneriler	77
Akademisyenlere Yönelik Öneriler	77
Öğretim Tasarımcılarına Yönelik Öneriler	78
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	78
KAYNAKLAR.....	79
EKLER	86
EK 1/A. Telif haklarına yönelik bilgi düzeyi anketi	87
EK 1/B: Eğitim istisnasına yönelik içerik belirleme ve e-ortamın geliştirilmesine yönelik uzman görüşü mülakat soruları	91
EK 1/C. Akademisyenlerin ön test formu	92
EK 1/D. Mahkeme kararlarını içeren tablo.	96
EK 2. Etik Kurul Onayı	104
BENZERLİK BİLDİRİMİ	105
ÖZGEÇMİŞ.....	106

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1	Konu soru dağılımları.35
Tablo 2	Soruların güçlük ve ayırt edicilik indeksleri.....37
Tablo 3	Akademisyenlerin görev yaptıkları üniversiteler.....41
Tablo 4	Akademisyenlerin görev yaptıkları bölümler.41
Tablo 5	Akademisyenlerin ünvanları.42
Tablo 6	Derslerde dijital içerik kullanım sıklığı43
Tablo 7	Derslerde hazır materyal kullanım sıklığı.....43
Tablo 8	Akademik çalışmaların izinsiz kullanılması nedeniyle yaşanan sorunlar44
Tablo 9	Öğrenci çalışmalarını değerlendirirken telif hakkı hususunun dikkate alınma durumu45
Tablo 10	Akademisyenlerin ünvanlara göre dağılımı.54
Tablo 11	Akademisyenlerin üniversiteleri.55
Tablo 12	Akademisyenlerin çalışma alanları.....56
Tablo 13	Akademisyenlerin mesleki deneyimleri.....56
Tablo 14	Akademisyenlerin kullandıkları kaynaklar.57
Tablo 15	Akademisyenlerin tercih ettiği informal platformlar.57
Tablo 16	Akademisyenlerin bilirkişilik yapma durumu.58
Tablo 17	Akademisyenlerin e-öğrenme ortamında olmasını düşündükleri konu başlıkları.59
Tablo 18	İçeriklerin tespit edilme aşamaları.63
Tablo 19	Eğitim teknolojilerinin tasarlama sürecindeki düşünceleri.64
Tablo 20	E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin etkinlik tamamlama durumu.....66
Tablo 21	Ön test ve son test sonuçlarına ilişkin bulgular.67
Tablo 22	Sisteme ve Derse Giriş.....68
Tablo 23	İçerik Hakkında Ön Bilgilendirme.69
Tablo 24	Ders Notu.....70
Tablo 25	Video İçeriği70

Tablo 26 Ölçme- Değerlendirme	71
Tablo 27 Tartışma	72
Tablo 28 Sistem Kullanımı ve Tamamlama.	73
Tablo 29 Genel Değerlendirme.....	74

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel	Sayfa
Şekil 1. Araştırmada yararlanılan tasarım ve geliştirme aşamaları	21
Şekil 2. E-öğrenme ortamının giriş kısmı.....	27
Şekil 3. E-öğrenme ortamındaki derslerde bulunan etkinlikler.....	27
Şekil 4. E-öğrenme ortamında yer alan bir dersin içeriği.....	28
Şekil 5. Bölümlerin görünümü.	29
Şekil 6. Öğretim ilkelerine uygun ders içeriği.....	30
Şekil 7. Bölümlerdeki ölçme-değerlendirme sorularının geri bildirimi.	31
Şekil 8. Bölümlerdeki ölçme-değerlendirme sorularının geri bildirimi.	32
Şekil 9. Rozet kazanma şartları.	32
Şekil 10. Örnek olayların forum kapsamında yer edinmesi.	33

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Telif hakkı kavramı, T.C. Adalet Bakanlığı tarafından “fikir ürünü eserler üzerinde yaratıcısının sahip bulunduğu hak” olarak tanımlanmaktadır (T.C. Adalet Bakanlığı, 2026). Bu tanımdan hareketle telif hakları, bir eseri meydana getiren kişinin eser üzerindeki mali ve manevi haklarının bütünüdür ifade etmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, telif hakları bir yandan eser sahibinin eser üzerindeki haklarını korumayı amaçlarken, diğer yandan bu hakların hangi koşullarda ve ne ölçüde kullanılabileceğini de hukuki çerçeve içinde düzenlemektedir.

Dijital teknolojilerin bilgiye erişim, paylaşım ve dolaşım süreçlerini dönüştürdüğü günümüzde, bu teknolojiler bir eserin erişilmesine, değiştirilmesine, paylaşılmasına ve yaygınlaştırılmasına aracılık edebilmektedir. Bu durum, kullanıcılara önemli kolaylıklar sunmakla birlikte, telif hakları gibi bilinçli ve sorumlu kullanım gerektiren alanlarda yeni sorunları ve gereksinimleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle dijital ortamlarda üretilen ve paylaşılan içeriklerin eğitim bağlamında kullanımı söz konusu olduğunda, bu içeriklerin telif hakları kapsamında nasıl değerlendirileceği meselesi, uygulamada bireylerin belirli bir bilgi ve farkındalık düzeyine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Dijital bilgi üretimi ve paylaşımına ilişkin bu gelişmelere paralel olarak, eğitim bilimleri alanında eğitimsel içeriğe konu olan eserlerin “libre” ve “gratis” özellikleriyle, yani özgür ve ücretsiz biçimde erişime açık olması gerektiğini savunan yaklaşımların da giderek güç kazandığı görülmektedir. Açık erişim düşüncesi, bilgiye eşit erişimi savunmakta ve bilginin ticari bir meta haline gelmesine eleştirel bir bakış sunmaktadır (Öztürk, 2014). Bu yaklaşımın belirli açılardan ele aldığı konular doğrultusunda, eğitimsel eserlerin açık erişim yoluyla paylaşılmasına yönelik hukuki ve etik tartışmalar telif hakları alanında “eğitim istisnası” başlığı altında hukuksal bir zemine kavuşmuştur. Ancak eğitim istisnasının hangi koşullarda ve ne ölçüde uygulanabileceğine ilişkin bireylerdeki bilgi eksikliği, bu istisnanın pratikte işlevsel biçimde hayata geçirilmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Nitekim Bozgeyik (2015, s. 23), bilimsel görüşler ve yargı kararlarında eser sahipliği haklarının güçlü biçimde korunmasının,

eğitim istisnasından yararlanma koşullarının daha açık ve net şekilde belirlenmesini gerekli kıldığını ifade etmektedir.

Bu tez çalışmasında, “fıkri mülkiyet” başlığı telif haklarında eğitim istisnası özelinde ele alınmıştır. Hayatın her alanında olduğu gibi, özellikle eğitim alanında dijitalleşmenin öne çıktığı günümüzde, eğitim istisnası maddesini de doğrudan ilgilendiren gelişmelerle birlikte disiplinler arası bir yapıya sahip olan eğitim teknolojileri alanının bu kapsamda önemli katkılar sunabileceği değerlendirilmektedir. Söz konusu katkılar, özellikle iki yönde ele alınmaktadır: İlk olarak eğitim teknolojilerinde kullanılan tasarım ve geliştirme yaklaşımları doğrultusunda, gereksinim analizi temel alınarak modüler bir eğitim içeriğinin oluşturulması ve bu sayede, uzaktan eğitim tartışmalarında sıklıkla yer verilen “açık eğitim” ve “açık erişim” gibi kavramların telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin hukuki koşullar gözetilerek daha bilinçli biçimde uygulanabilmesine katkı sağlanması ve ikinci olarak ise eğitim istisnasının hukuki koşullarına uygun biçimde yapılandırılan bu modüler içeriğin bir e-öğrenme ortamı aracılığıyla sunulması.

Alan yazın incelendiğinde, eğitim teknolojileri perspektifinin telif haklarında eğitim istisnası bağlamında yeterince kullanılmadığı ve eğitim istisnasının öğretim tasarımı ile e-öğrenme ortamları aracılığıyla ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, eğitim teknolojileri alanıyla da ilişkili olan telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi eksikliğini ele almak ve eğitim teknolojileri alanından yararlanarak bu konuya yönelik bir e-öğrenme ortamı geliştirmek bu çalışmanın temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Problem

Türkiye’de yürürlükte bulunan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda, bir eserin eğitim amacıyla kullanılması hâlinde, kullanım türüne bağlı olarak telif haklarına ilişkin çeşitli istisnalara yer verilmiştir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 33. maddesinde, “Yayımlanmış bir eserin; tüm eğitim ve öğretim kurumlarında, yüz yüze eğitim ve öğretim maksadıyla, doğrudan veya dolaylı kâr amacı güdülmeksizin temsili, eser sahibinin ve eserin adının mutad şekilde açıklanması şartıyla serbesttir” hükmü yer almaktadır (Resmî Gazete, 13 Aralık 1951, Sayı: 7981). Benzer şekilde, Kanun’un “Eğitim ve Öğretim İçin Seçme ve Toplama Eserler” başlıklı 34. maddesinde ise, “Yayımlanmış musiki, ilim ve edebiyat eserlerinden ve alenileşmiş güzel sanat eserlerinden, maksadın haklı göstereceği bir nispet dâhilinde iktibaslar yapılmak

suretiyle, hâl ve vaziyetinden eğitim ve öğretim gayesine tahsis edildiği anlaşılan seçme ve toplama eserler vücuda getirilmesi serbesttir” ifadesine yer verilmiştir (FSEK, md. 34).

Bu düzenlemeler, eğitim istisnasının kapsamı dikkate alındığında, bilgi üretimi ve öğretiminin temel kurumsal yapılarından biri olan üniversiteler bağlamında özel bir önem taşımaktadır. Buna karşın, telif haklarına ilişkin hükümlerin kanunda açık biçimde yer almasına rağmen, bilgi üretme, eğitim verme ve eser oluşturma konusunda temel sorumluluklara sahip olan üniversite paydaşları arasında dahi “yasal olmayan yollarla eser satın alma, çoğaltma, indirme veya izleme” gibi davranışların sergilenebildiği görülmektedir (Görmez, 2017, s. 51).

Konuya ilişkin bilgi eksikliği nedeniyle, telif hakları ve eğitim istisnası kapsamında çok sayıda uyuşmazlık yargıya taşınmıştır. Hukuk sisteminde, bireylerin yürürlükteki mevzuatı bildikleri varsayımına dayanan ve “kanunu bilmemek mazeret sayılmaz” ilkesi olarak ifade edilen normatif bir kabul bulunmaktadır. Bu çerçevede, yargı mercileri uyuşmazlıkları değerlendirirken tarafların ilgili kanun hükümlerine hâkim oldukları kabulü üzerinden karar vermektedir.

Bu durum, mevcut sorunun yalnızca kuramsal bir tartışma alanı olmadığını; aksine, konu ile doğrudan ilişkili yapılar olan akademik ve eğitimsel uygulamalarda somut hukuki sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Açılan davalar incelendiğinde, eğitim istisnasının sınırlarının yanlış yorumlanması ya da istisnanın kapsamı dışında kalan kullanımların meşru kabul edilmesi gibi nedenlerle ciddi hak ihlallerinin ve hukuki yaptırımların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, söz konusu durumun akademisyenler ve üniversiteler açısından hukuki ve idari sorumluluklar doğurabilecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, incelenen davalarda karşılaşılan durumlar aşağıda özetlenmiştir:

- Ortaya konulan eserin eser sahibinin izni alınmadan yayımlanması (K:2013/5379)
- Yapılan akademik bir eserin internet ortamında eser sahibinin izni olmadan paylaşılması (K:2018/8153).
- Kişinin akademik çalışmasından büyük alıntılar yaparak yeni eserler meydana getirilmesi (K:2020/185).
- Bir çalışmanın kamu kurumu tarafından basılıp dağıtılması (K:2013/860).

Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2018 yılında düzenlenen çalıştayda, telif hakları kapsamında uygulamaya yansıyan belirsizlikler ve yorum farklılıkları üzerinde durulmuştur. Çalıştay sonuçları ayrıntılı olarak incelendiğinde, bu bağlamda tartışılan

kavramlardan biri olan “sınırlı kullanım” ilkesinin, uzaktan eğitim gibi çok sayıda öğrenenin yer aldığı ve eğitim materyallerinin dijital ortamda çoğaltılarak kullanıldığı öğrenme ortamlarında, mevcut kuralların fiili olarak genişletilmesiyle birlikte tartışmalı hale geldiği ifade edilmiştir. Bu durum, telif haklarına ilişkin düzenlemelerin, özellikle dijital ve uzaktan öğrenme ortamlarının tasarımı, kullanımı ve yönetimi açısından ele alınmasını gerektiren; dolayısıyla eğitim teknolojileri alanının pedagojik olduğu kadar hukuksal boyutunu da doğrudan ilgilendiren bir sorun alanının bulunduğunu göstermektedir.

Telif haklarının kamusal boyut taşıması, özellikle eğitim ve öğretim faaliyetlerinde hak-kullanım dengesinin gözetilmesini gerekli kılmaktadır. Nitekim telif hakkı alanında devletin düzenleyici rolünün, piyasa mekanizmasının yetersiz kaldığı durumlarda kamu yararını gözeten istisna ve sınırlamalar yoluyla devreye girdiği ifade edilmektedir (Semiz, 2020). Bu durum, eğitim istisnasının hukuki ve toplumsal meşruiyetini açıklayan temel unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Türkiye’de Akademisyenlerin Yaşadığı Sorunlar

Akademisyenler, telif hakları bağlamında hem bilimsel yayınlarıyla eser sahibi olarak hak talep eden hem de eğitim ve öğretim süreçlerinde farklı eserleri kullanan aktörlerdir. Bu çok yönlü rol, eğitim istisnasının uygulanmasında akademisyenleri hem hak sahibi hem de kullanıcı konumunda bulunan özel bir grup hâline getirmektedir ancak bu önemli rollerine rağmen alan yazında da vurgulandığı üzere bu konuda sorunlar yaşanmaktadır.

Örneğin, Aydın, Alkın-Şahin ve Demirkasımoğlu (2014) akademisyenlerin karşılaştığı etik sorunları konu edindikleri bir çalışmada ulaşılan 275 akademisyenin %14’ü intihali karşılaştıkları etik dışı davranış olduğunu bildirmektedir. Aynı çalışmada katılımcıların %17’si ise yazarlık hakkını ihlal etmenin etik dışı bir davranış olarak görmektedir. Aynı çalışmada etik konusunda karşılaşılabilecek sorunların çözümü olarak katılımcıların %22’si akademisyenlere etik ihlale yönelik eğitim verilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Sorunların belirlenmesine yönelik çalışmaların yanı sıra, bazı araştırmalarda bu sorunlara karşı alınabilecek önlemler de ele alınmıştır. Yaşar (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, etik ve bilim ilişkisi incelenmiş; etik ihlallerin nedenleri ile bu ihlallere yönelik çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışmada,

intihal gibi telif haklarını doğrudan ilgilendiren ihlallerin yalnızca kasten ve belirli bir amaç doğrultusunda değil, aynı zamanda bilgisizlik ve deneyimsizlik gibi nedenlerle de ortaya çıkabildiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, telif hakkı ihlallerinin önlenmesine yönelik olarak eğitsel nitelikte önleyici çalışmaların yapılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Fikir ve sanat eserlerinin önemli bir kısmı, önceden yaratılmış eserler üzerine inşa edilmekte olup yeni eserlerin ortaya konulması sürecinde önceki eserlerden yararlanılması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu bağlamda, "iktibas serbestliği" denilen kavram, belirli koşullar altında başka eserlerden alıntı yapabilmeye olanak tanır. Ancak, eser sahibinin hakları ile toplumun ve üçüncü kişilerin faydaları arasında bir denge kurulması gerekmektedir (Öncü, 2009). Bu denge olmadığında ise hukuki uyumsuzluk görülmektedir.

Günümüzde akademik çalışmalarda açık eğitim kaynaklarının kullanımının giderek arttığı görülmektedir. Altıntaş (2024), akademisyenlerin açık eğitim kaynaklarına yönelik görüşlerini incelediği çalışmasında, 11 akademisyenle gerçekleştirdiği görüşmeler yoluyla bu kaynakların avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymuştur. Çalışmaya katılan akademisyenler, açık eğitim kaynaklarının kullanımına ilişkin dezavantajlar arasında telif hakkı ihlallerini ikinci sırada belirtmiş; ayrıca akademik çalışmaların hazırlanma sürecinde kaynak gösterimine ilişkin sorunların da önemli bir problem alanı olarak öne çıktığını ifade etmişlerdir. Bu bulgular, akademisyenlerin açık eğitim kaynaklarını kullanırken telif hakkı ihlallerini ciddi bir risk olarak değerlendirdiklerini ve kaynak gösterimine ilişkin uygulamalarda çeşitli güçlüklerle karşılaştıklarını göstermektedir.

Açık eğitim ve eğitim teknolojileri alanında karşılaşılan zorluklar, Bozkurt ve arkadaşları (2023) tarafından fikri mülkiyet, ticarileşme ve kurumsal direnç gibi başlıklar altında ele alınmış; bu bağlamda telif hakları meselesinin eğitim teknolojileri alanında yapısal bir sorun alanı oluşturduğuna dikkat çekilmiştir.

Dijital içeriklerin kullanımı, yalnızca teknoloji okuryazarlığını değil, aynı zamanda telif haklarına ilişkin ölçütlerin bilinçli biçimde gözetilmesini de gerekli kılmaktadır. Yeşiltaş ve arkadaşları (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, akademisyenlerin dijital okuryazarlığa ilişkin görüşleri incelenmiş; materyal seçim süreçlerinde telif hakkı ölçütlerini dikkate aldıkları belirlenmiştir. Çalışma bulguları, özellikle eğitim fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin ders içeriklerinde kullandıkları materyallerde telif haklarını önemli bir belirleyici unsur olarak ele

aldıklarını göstermektedir. Bu durum, telif haklarının dijital öğretim materyallerinin hazırlanması ve kullanılmasında etkili bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Telif haklarına ilişkin hukuk alan yazınında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların büyük bir bölümünde telif hakkı kavramı, ağırlıklı olarak hukuki boyutu ve yaptırımları çerçevesinde ele alınmıştır. Örneğin, Özgüven, Ceylan ve Eroğlu (2023) telif hakkı ve lisans sözleşmelerini; Şıracı (2024) yapay zekâ sistemlerinde kullanılan eserleri telif hakları bağlamında; Karaca (2025) ise telif hakkı, fikrî hak ve fikrî mülkiyet kavramlarını ele almıştır. Eğitim-öğretim ortamlarında eser kullanımına ilişkin bazı araştırmalar yer almakla birlikte, akademisyenlerin bu süreçte karşılaştıkları sorunlara ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerilerine odaklanan çalışmaların sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Nitekim Avcı ve Güven (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da (akademisyenlerin de mesleki rollerinin bir parçası olarak) öğretmenlerin telif haklarına ilişkin bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu ve bu durumun hizmet içi eğitim gereksinimini ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır.

Telif Haklarında Eğitim İstisnasına Yönelik Kaynaklar

Alan yazında telif haklarına yönelik çok sayıda kaynak bulunmaktadır. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Telif Hakları Genel Müdürlüğü'nün (<https://telifhaklari.ktb.gov.tr/>), Telif Hakları Eğitim Merkezi'nin (<https://www.telifakademi.gov.tr/>) eğitim programları ve kaynakları bulunmaktadır. Bununla birlikte, örneğin üniversitelerin Teknoloji Transfer Ofisleri Fikri Mülkiyet Haklarına yönelik eğitimler vermekte ve bilgilendirici yayınlar yapmaktadırlar (Bkz. Ankara Üniversitesi TTO Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Kitapçığı, 2023). Bu mevcut kaynaklar ve eğitimler incelendiğinde, telif hakları alanındaki çalışmaların büyük ölçüde fikri ve sınai mülkiyet haklarının tanımı, hak sahipliği, ticarileştirme süreçleri ve hukuki koruma mekanizmaları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ulusal düzeyde hazırlanan bilgilendirme materyalleri ve çevrim içi kaynaklar, telif haklarına ilişkin genel bir farkındalık oluşturmayı hedeflemekle birlikte, telif haklarında eğitim istisnasını eğitim bilimleri ve eğitim teknolojileri açısından ele alan çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle akademisyenlerin eğitim ve öğretim süreçlerinde eser kullanımına ilişkin karar alma süreçlerini destekleyen, uygulamaya dönük, yapılandırılmış ve etkililiği veriye dayalı olarak test edilmiş dijital öğrenme ortamlarına alan yazında rastlanmamaktadır. Mevcut çalışmaların çoğu, eğitim istisnasını mevzuat düzeyinde ele

almakta; dijitalleşme, uzaktan eğitim ve çevrim içi içerik üretimi bağlamında akademisyenlerin karşılaştıkları güncel sorunlara yönelik sistematik çözümler sunmamaktadır. Bu bağlamda, telif haklarında eğitim istisnasına odaklanan ve akademisyenlerin bilgi sahibi olmalarını amaçlayan bir kaynak ve öğrenme ortamının olmadığı görülmektedir.

Bununla birlikte, eğitim istisnasını ilgilendiren eser kullanımı pratikleri günümüzde yalnızca yüz yüze eğitim ortamlarıyla sınırlı kalmamakta; çoklu ortam araçları ve uzaktan eğitim uygulamalarını da kapsamaktadır. Bu çerçevede, eğitim istisnasına ilişkin değerlendirmelerin yalnızca basılı ve metin temelli materyaller üzerinden ele alınması, uygulamada çeşitli güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Alan yazında, çoklu ortam destekli öğrenme ortamlarının metin temelli ve basılı materyallere kıyasla öğrenmeyi daha etkili hâle getirdiği yaygın biçimde kabul edilmektedir (Mayer, 2020). Bu bulgular dikkate alındığında, eğitim istisnasının kapsam ve koşullarına uygun biçimde yapılandırılmış bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu noktada, eğitim teknolojileri alanının disiplinler arası yaklaşımı doğrultusunda, eğitim istisnasının çoklu ortam bağlamında ele alındığı bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesi, alana önemli katkılar sunabilecektir.

Alkan (1988) çalışmasında, eğitim sürecinde öğrenmenin mekân ve zaman kısıtlaması olmaksızın gerçekleştirilebilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Günümüz öğrenme ortamlarında, bireylerin öğrenme süreçlerine dâhil olabilmeleri için fiziksel bir sınıf ortamında bulunmaları zorunlu değildir. Albayrak ve Albayrak (2016), e-öğrenme kavramını bilgisayar ve internet gibi teknolojik araçlar kullanılarak öğrenme-öğretme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Aslan (2006) ise e-öğrenme ortamlarının avantajlarını, daha düşük yatırım gerektiren bir öğretim süreci sunması ve bireylerin içinde bulunulan çağın teknolojik olanaklarından üst düzeyde yararlanabilmesine imkân tanınması bağlamında ele almıştır.

Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, akademisyenlerin bulundukları yerden ve istedikleri zamanda öğrenme süreçlerine dâhil olabilmelerine olanak tanıyan e-öğrenme ortamlarının daha uygulanabilir bir çözüm sunduğu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada söz konusu etkenler dikkate alınarak telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesinin alana katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu nedenlerle, bütün bu tartışmalardan yola çıkarak bu tez çalışmasında; akademisyenlerin telif hakları bağlamında “eğitim istisnası” hukuki temelinde

bilgilendirilmesine yönelik olarak bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Amaç

Bu tez çalışmasının genel amacı, telif hakları kapsamında yer alan eğitim istisnasına ilişkin olarak akademisyenlerin bilgi edinmelerine yönelik bir e-öğrenme ortamı geliştirmektir. Bu doğrultuda, eğitim teknolojileri bağlamında açık erişim, çoklu ortam kullanımı ve uzaktan eğitim ortamlarında eser kullanımı gibi konuların yanı sıra, akademisyenlerin kendi akademik üretimlerini eser olarak korumalarına ve başkalarına ait eserleri kullanmalarına ilişkin hususların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bilgi gereksinimleri nelerdir?
 - a. Yargıtay'ın 2013–2023 yılları arasında verdiği kararlar ve fikri mülkiyet hukuku alanında uzmanlaşan hukukçuların görüşleri doğrultusunda, akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi gereksinimleri nelerdir?
 - b. Akademisyenlerin, belirlenen bu alanlara ilişkin mevcut bilgi düzeyleri nedir?
2. Belirlenen gereksinimler doğrultusunda, telif haklarında eğitim istisnasına yönelik nasıl bir e-öğrenme ortamı tasarlanabilir?
3. Geliştirilen e-öğrenme ortamının akademisyenler açısından kullanılabilirlik düzeyi nedir?
 - a. Akademisyenlerin akademik başarı testinden aldıkları puanlar, uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
 - b. Geliştirilen e-öğrenme ortamının kullanıcı deneyimine ilişkin bulgular nelerdir?

Önem

Bu çalışma, telif haklarında eğitim istisnasının uygulamada karşılaşılan sorunlarını, hukuk alan yazınında yaygın olarak ele alınan normatif tartışmaların ötesine taşıyarak, eğitim teknolojileri perspektifiyle ele alması bakımından önem taşımaktadır. Mevcut alan yazında telif hakları ve eğitim istisnası çoğunlukla hukuki çerçevede

değerlendirilmekte; ancak bu bilginin eğitim-öğretim ve bilimsel üretim süreçlerinde görev alan akademisyenler tarafından nasıl anlaşıldığı, yorumlandığı ve uygulamaya yansıtıldığına ilişkin çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurarak akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi gereksinimlerini ortaya koyması açısından önemli bir katkı sunmaktadır. Bu durum, telif hakları bağlamında gelecekte ortaya çıkabilecek hukuki uyuşmazlıkların önlenmesi açısından da çalışmanın önemini göstermektedir.

Bunun yanı sıra çalışma, telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilginin yalnızca metin temelli ve basılı kaynaklar aracılığıyla aktarılmasının yeterli olmadığı varsayımından hareketle, bu bilginin çoklu ortam destekli bir e-öğrenme ortamı aracılığıyla yapılandırılabilceğini göstermesi bakımından da önemlidir. Bu yönüyle çalışma, eğitim teknolojileri bağlamında açık erişim, çoklu ortam kullanımı ve uzaktan eğitim ortamlarında eser kullanımı gibi konuları, eğitim istisnasının hukuki koşullarıyla birlikte ele alan uygulamaya dönük bir e-öğrenme ortamı sunmaktadır.

Ayrıca bu çalışmada, akademisyenlerin yalnızca başkalarına ait eserleri kullanma süreçlerine değil, aynı zamanda kendi akademik üretimlerini eser olarak korumalarına ilişkin farkındalık ve bilgi gereksinimlerine de odaklanılmıştır. Bu bütüncül yaklaşım, eğitim teknolojileri perspektifinden değerlendirildiğinde, dijital eğitim içeriklerinin hem üreticisi hem de kullanıcısı konumunda bulunan akademisyenlerin telif hakları bağlamındaki rollerini birlikte ele alması bakımından önem taşımaktadır.

Son olarak, geliştirilen e-öğrenme ortamının kullanım süreci ve kullanıcı deneyimine ilişkin elde edilen bulgular, telif hakları gibi soyut ve hukuki bir konunun dijital öğrenme ortamlarında nasıl ele alınabileceğine dair somut veriler sunmaktadır. Bu veriler, ileride yapılacak çalışmalarda hem telif hakları hem de eğitim teknolojileri alanında geliştirilecek benzer öğrenme ortamları için yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Sınırlılıklar

Çalışma, 2013-2023 yılları arasında verilmiş güncel yargı kararlarını ve yürürlükteki mevzuat durumunu esas aldığı için araştırmanın gerçekleştirildiği zaman dilimiyle sınırlıdır.

E-öğrenme ortamı ise, çeşitli etkileşimsel özelliklerden yararlanmak amacıyla açık erişim imkânı sunan ancak kullanıcı hesabı oluşturulmasını gerektiren bir öğrenme yönetim sistemi olan Moodle üzerinden yürütülmesi bakımından sınırlıdır.

Tanımlar

Açık Erişim: Bilgi kaynaklarına kısıtlama olmadan herkesin erişimi ve bu kaynakların ücretsiz ve tam metin olarak kopyalanması ve dağıtımının sağlanmasıdır (Harnad 2004).

Telif Hakkı: Fikir ürünü eserler üzerinde yaratıcısının sahip bulunduğu haktır (T. C. Adalet Bakanlığı, 2026).

Eser: Sahibinin özelliklerini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her türlü fikir ve sanat mahsulleridir (FSEK, m.1/B).

Eğitim İstisnası: Toplumun genel menfaati ve eğitim-öğretim amacıyla eser sahibinden izin almaksızın eğitim-öğretim amacıyla eserlerden yararlanma imkânı sağlayan sınırlamalardır (Bozgeyik, 2015).

Temsil Serbestisi: Tüm eğitim ve öğretim kurumlarında bir eserin yüz yüze eğitim ve öğretim maksadıyla serbest bir şekilde kullanılmasıdır.

Eğitim ve Öğretim İçin Seçme ve Toplama Eserler: Eğitim ve öğretim amacına hizmet etmek üzere yayımlanmış olma şartıyla musiki, ilim ve edebiyat eserlerinden haklı bir amaçla seçme ve toplama eserler oluşturma serbestisidir (FSEK, m.34).

İktibas Serbestisi: Belirli koşullar altında eserlerden iktibas yapmayı haklı kılan serbestidir (FSEK, m.35).

Kavramsal Çerçeve

Bu tez çalışmasının kavramsal çerçevesi, telif hakları gibi hukuki bir konunun eğitim teknolojileri perspektifinden ele alınmasına dayanmaktadır; telif hakkı, eğitim istisnası, açık erişim, çoklu ortam ve uzaktan eğitim gibi kavramları da kapsayarak yapılandırılmıştır. Dijitalleşmenin hızlanmasıyla birlikte eğitim ve öğretim süreçleri yalnızca yüz yüze ortamlarla sınırlı kalmamış; e-öğrenme, uzaktan eğitim ve çoklu ortam destekli öğrenme ortamları yaygın bir kullanım alanı kazanmıştır. Bu dönüşüm, eğitim ortamlarında kullanılan içeriklerin büyük ölçüde dijitalleşmesine ve telif hakkı ile korunan eserlerin farklı biçimlerde yeniden üretilmesine, çoğaltılmasına ve paylaşılmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda telif haklarında eğitim istisnası, dijital eğitim ortamlarında eser kullanımının hukuki sınırlarını belirleyen temel kavramlardan biri haline gelmiştir.

Telif haklarında eğitim istisnası, eser sahibinin mali haklarına kamu yararı ve eğitim-öğretim amacıyla getirilen yasal bir sınırlamayı ifade etmektedir. Bu istisna, eğitim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi ve bilgiye erişimin kolaylaştırılması amacıyla eserlerin belirli koşullar altında izin alınmaksızın kullanılmasına imkân tanımaktadır. Ancak bu hukuki düzenleme, özellikle çoklu ortam araçlarının ve uzaktan eğitim uygulamalarının yaygınlaştığı günümüz eğitim bağlamında, uygulayıcılar açısından yorum farklılıklarına ve belirsizliklere yol açabilmektedir. Eğitim istisnasının kapsamı, kullanım amacı, ortamı ve ölçüsü gibi unsurların yeterince bilinmemesi, telif hakkı ihlallerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu noktada açık erişim kavramı, eğitim istisnası ile sıklıkla ilişkilendirilen ancak hukuki dayanakları bakımından farklılaşan bir yapı sunmaktadır. Açık erişim, eser sahibinin iradesi doğrultusunda eserin serbestçe erişime açılmasını ve belirli lisans koşulları çerçevesinde kullanılmasını ifade ederken; eğitim istisnası, telif hakkıyla korunan eserlerin kanundan doğan bir sınırlama kapsamında kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Açık erişim kaynaklarının eğitim ortamlarında yaygınlaşması, eğitim istisnasına duyulan ihtiyacı azaltabilmekte; ancak bu iki kavramın birbirinin yerine kullanılması, özellikle dijital ders içeriklerinde yanlış uygulamalara neden olabilmektedir. Bu durum, akademisyenlerin açık erişim ile eğitim istisnası arasındaki ayrımı doğru biçimde kavramalarını gerekli kılmaktadır.

Çoklu ortam ve uzaktan eğitim uygulamaları, eğitim istisnasının uygulanabilirliğini doğrudan etkileyen bir diğer önemli boyutu oluşturmaktadır. Metin, görsel, işitsel ve etkileşimli unsurların bir arada kullanıldığı çoklu ortam destekli öğrenme ortamları, basılı materyallere kıyasla öğrenenlerin bilişsel katılımını artırmakta ve öğrenme sürecini desteklemektedir. Ancak bu tür ortamlar, telif hakkı ile korunan eserlerin dönüştürülmesi, yeniden kullanımı ve paylaşımı gibi hukuki açıdan daha karmaşık kullanım biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, eğitim istisnasının yalnızca kuramsal ve mevzuata dayalı bir kavram olarak değil, dijital ve pedagojik bağlamı da içeren bütüncül bir çerçevede ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışma, söz konusu kavramsal ilişkilerden hareketle, akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi düzeylerini artırmayı amaçlayan bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesini temel almaktadır. Kavramsal çerçeve; telif haklarının hukuki boyutu ile eğitim teknolojilerinin pedagojik olanaklarını bir araya getirerek, eğitim istisnasının uygulamaya dönük ve anlaşılır bir biçimde sunulmasını hedeflemektedir. Bu

yönüyle çalışma, telif hakları alan yazını ile eğitim teknolojileri alan yazını arasında disiplinler arası bir bağ kurmayı amaçlamaktadır.

Daha ayrıntısı ile bakıldığında, açık erişim “kamuya açık internet aracılığıyla bilimsel literatüre ücretsiz olarak erişilebilmesi ve bu literatürün çeşitli amaçlarla (arama, okuma, indirme, kopyalama, dağıtma, bastırma, bağlantı verme, dizinleme, veri madenlemesi, vb. gibi) finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın kullanılabilmesidir” veya “eserin tam bir sürümü açık erişime, sınırsız dağıtımına, birlikte çalışabilirliğe ve uzun dönemli arşivlemeye olanak sağlamak için en azından bir çevrim içi arşivde depolanmasıdır” (Berlin, 2003, s. 1).

Bilimsel yayınların önemli bir bölümü, günümüzde ticari yayınevlerinin abonelik sistemleri aracılığıyla erişime sunulmaktadır. Bu durum, bilgiye erişimin büyük ölçüde kurumsal bütçelere ve kamu kaynaklarının tahsisine bağlı hâle gelmesine neden olmaktadır. Bilimsel kaynaklara bütüncül ve eşit biçimde erişilememesi, yürütülen araştırmaların kapsamını ve niteliğini sınırlayabilmektedir. Bu bağlamda, bilginin herkes tarafından ücretsiz olarak erişilebilir olmasını savunan Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi (2002), bilimsel bilginin yaygınlaştırılması açısından önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Açık erişim yoluyla paylaşılan bilimsel içerikler, hem yeni fikirlerin ortaya çıkmasını teşvik etmekte hem de araştırma süreçlerinin ekonomik ve sürdürülebilir biçimde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Bu bildiriye göre açık erişim kaynaklarının sunduğu başlıca yararlar aşağıda sıralanmaktadır.

- “Bilimsel yayınların görünürlüğü artar.
- Bilimsel içeriğe ücretsiz ve sınırsız erişim sağlanır.
- Bilimsel iletişim ağı etkinleşir.
- Bilimsel çalışmaların etkisi artar.
- Bilimsel bilgi özgürleşir.
- Bilimsel çalışmalar arama motorları tarafından daha fazla keşfedilebilir, fark edilebilir ve kullanılabilir.”

Açık erişimin eğitim alanındaki en önemli başlığı olan açık eğitim kaynaklarıdır (AEK). Baysal, Çakır ve Toplu (2015, s. 463) AEK’ı bu şekilde tanımlamaktadırlar: “AEK bir dersle ilgili olarak bir araya getirilmiş ses, video gibi öğeleri de destekleyebilen ders planı, ders notları, sınav, ödev ve projeleri içeren malzemeler bütünüdür. Üniversitelerde, AEK, verilen derslerin internet ortamında açık ve ücretsiz olarak erişimine ve kullanımına imkân sağlayan her türlü ders kaynağını kapsamaktadır”.

Açık eğitim kaynaklarının eğitim sistemlerinin gelişiminde önemli bir rolü bulunmakla birlikte, bu kaynakların yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir biçimde kullanılması sürecinde özellikle fikri mülkiyet haklarına ilişkin belirsizliklerin ve uygulama sorunlarının henüz tam olarak çözülmediği görülmektedir (UNESCO, 2002).

Teknolojinin bilgiye ulaşmayı kolaylaştırması eserlerin fikri hakları üzerinde de etkili olmuştur. Fikri mülkiyet hukuku, telif hakları ile sınai mülkiyete ilişkin hakları kapsayan ve bu hakların korunmasını düzenleyen kapsamlı bir hukuk alanı olarak tanımlanmaktadır (Tekinalp, 2012). Yani fikri mülkiyet hukuku telif haklarını da içine alan daha üst bir kategoridir. Aslan'ın tanımına göre fikri mülkiyet hakları, bireylerin düşünsel ve sanatsal üretimlerinin kamu otoritesi tarafından hukuki koruma altına alınmasını amaçlayan haklar bütünüdür (Aslan, 2004). “Fikri mülkiyet kavramında yer alan mülkiyet Türk Medeni Kanunu'nda yer alan eşya anlamında olmayıp soyut, mutlak ve inhisarî hakkı ifade etmektedir” (Tekinalp, 2012). Burada kullanılmış olan inhisarî kelimesi tekel anlamına gelmektedir.

FSEK m.8 şu şekildedir: “Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir”. Eserin bu özgünlük niteliği, telif hakkının temel dayanağıdır. Bir fikri ürün ancak özgün nitelik taşıması, yani onu meydana getirenin hususiyetini yansıtması halinde eser olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda, her fikri ürün eser olarak nitelendirilmez ve hukuki korumadan yararlanamaz. Telif hakları, eser sahibine hem maddi hem de manevi haklar sağlayan bir koruma sistemidir. Türk hukukunda, bu haklar Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) ile korunur. Fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar eser ortaya çıktığı anda, herhangi bir kayıt işlemi gerekmeden, kendiliğinden doğar. Özgünlük sayesinde, bir eser anonim bir içeriğe sahip olsa bile sahibine ait olduğu kabul edilebilir.

Eser sahipliğinden kaynaklanan haklar, üçüncü kişiler dâhil olmak üzere herkes karşısında ileri sürülebilen mutlak nitelikteki haklar arasında yer almaktadır. Bu durum, telif haklarını mülkiyet hakkına benzetir. Nasıl ki mülkiyet hakkı, sahibine başkalarının mülkünden uzak tutma yetkisi veriyorsa, telif hakkı da başkalarının eseri izinsiz kullanmasını engelleme yetkisi sunar. Bu duruma rağmen toplum menfaatlerini korumak gibi nedenlerle bu mutlak hak bazı sınırlamalara tabi tutulmuştur. Bu “sınırlamalar, kamu düzeni, genel ahlak, kamu yararı” gibi (Arıkan, 2017, s. 95) nedenlere dayanabileceği gibi hususi menfaat (örneğin, bireysel kullanım) doğrultusunda da uygulanabilir. Örneğin, bir eserin ticari kazanç hedeflemeden, yalnızca kişisel kullanım amacıyla çoğaltılmasına izin verilebilir.

Telif hakları, içerik ve işlevleri bakımından manevi haklar ile mali haklar şeklinde iki temel kategori altında sınıflandırılmaktadır. Ancak bu hakların kullanımının genellikle birbiriyle bağlantılı olması, bu ayrımın pratikten ziyade teorik bir önem taşımasına neden olmaktadır çünkü haklardan birinin ihlali, diğerini de doğrudan etkilemektedir (Erel, 2009). Manevi haklar, eser sahibinin kişiliğiyle doğrudan ilişkilidir ve devredilemez. Maddi mülkiyetin aksine, telif hakkı daha esnek bir yapıya sahiptir. Örneğin, bir eser yeniden yorumlanabilir, farklı bir türe dönüştürülebilir veya başka eserlerin üretiminde kullanılabilir. Bu özellik, eseri tükenmeyen bir yaratıcı kaynak olarak görmemize olanak tanır.

Bu esneklik nedeniyle kanun, telif hakkı sahibine bazı sınırlamalar koymuştur. Örneğin, bir eserden türetilen adaptasyon, yeniden yorumlama gibi işleme eserlerin veya derlemelerin oluşturulması için genellikle eser sahibinin izni gerekir. İşleme hakkı, kural olarak telif hakkı sahibine tanınan özel yetkilerden biridir ve FSEK m. 21'de düzenlenmiştir. Aynı şekilde, bir eserin derlenmesi de kural olarak sahibinin iznine bağlıdır (FSEK m. 20).

Türk hukukunda bir fikir ve sanat ürününün "eser" olarak tanımlanabilmesi ve yasal korumadan faydalanabilmesi için bazı temel kriterler öngörülmüştür. Bu çerçevede, bir fikir veya sanat ürününün eser sayılabilmesi için aşağıdaki şartları taşıması beklenmektedir:

- Fikri bir çabanın ürünü olması,
- Eser sahibinin hususiyetini taşıması,
- Somut bir biçimde ortaya konmuş olması,
- Kanunda öngörülen eser türlerinden en az birine dâhil edilebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında eserler dört ana kategoride toplanmıştır. Buna ek olarak, işlenmiş ve derlenmiş eserler de koruma altına alınmaktadır:

- İlim ve Edebiyat Eserleri: Kitap, makale, bilimsel çalışma, şiir, yazılı veya sözlü metin, bilimsel ve teknik özellik gösteren fotoğraf, proje, harita, sözsüz sahne eserleri, bilgisayar programları gibi eserler bu gruba girer.
- Müzik Eserleri: Besteler, şarkılar, müzik notaları vb. eserleri kapsar.
- Güzel Sanat Eserleri: Resim, heykel, fotoğraflar, karikatür, grafik eserler, mimari eserler gibi fikri ürünlerini içerir.
- Sinema Eserleri: Filmler, belgeseller ve animasyonlar bu gruba dahildir.

- İşlenmeler ve Derlemeler: Bir eserin yeniden işlenmesi veya birden fazla eserin derlenmesi sonucu ortaya çıkan yeni ürünlerdir.

Kanuna göre, yukarıda sayılan eserleri meydana getiren kişiler eser sahibi olarak tanımlanmaktadır. Bir eserin birden fazla kişi tarafından ortaya konulması hâlinde, eser kısımlarının ayrılabilir olması durumunda ortak eser sahipliği söz konusu olmaktadır. Buna karşılık, eser kısımlarının ayrılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise iştirak halinde eser sahipliği kabul edilmektedir.

İşlenme eserler ve derlemeler bakımından ise, asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak kaydıyla, bu eserleri işleyen kişi işlenmiş eserin sahibi olarak kabul edilmektedir. Sinema eserlerinde eser sahipliği ise diğer eser türlerinden farklı bir düzenlemeye tabidir. Bu kapsamda, yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarı sinema eserinin birlikte eser sahipleri olarak kabul edilmektedir.

Fikri mülkiyet bağlamında farklı türde eserlerin korunması söz konusudur. Koruma altına alınan eser türlerinden biri de yazılı eserlerdir. Yazılı eserler açısından, mevcut uygulamalara bakıldığında, iThenticate veya Turnitin gibi metinler arası benzerlik oranını tespit etmeye yönelik dijital araçların yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak buna karşın, özellikle görsel ve video gibi çoklu ortam içeriklerinin düzenlenmiş hâllerinin telif hakları kapsamında kullanımına ilişkin olarak, açık erişim çerçevesinde yeterli ve işlevsel dijital ortamların bulunmadığı ya da etkin biçimde kullanılmadığı dikkat çekmektedir.

Birden fazla farklı tür eserlerin bir araya gelmesiyle oluşan eserler de mevcuttur. Çoklu ortam olarak adlandırılan eser türünde metin, görsel, işitsel gibi farklı türlerde eserler bir araya gelerek bütünlük içerisinde yeni bir eser türü oluşturmaktadır.

Fikri bir ürün olan eserler üzerindeki hakların korunması büyük önem taşımakla birlikte, bu hakların kullanımına ilişkin olarak mevzuatta çeşitli sınırlamalara da yer verilmektedir. Kanun koyucu 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunuyla telif haklarını yasal bir koruma altına almıştır. Kanunun amacı 1. maddesinde: “Bu kanunun amacı, fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri ile bu eserleri icra eden veya yorumlayan icracı sanatçıların, seslerin ilk tespitini yapan fonogram yapımcıları ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren yapımcıların ve radyo-televizyon kuruluşlarının ürünleri üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek, korumak, bu ürünlerden yararlanma şartlarını düzenlemek, öngörülen esas ve usullere aykırı yararlanma halinde yaptırımları tespit etmektir.” (FSEK, md.1) şeklinde ifade edilmiştir. Kanunun amacının

eser sahibinin ve eserin haklarına korumak olduğu ortadadır. Kanun diğerk maddelerinde koruma amacına hizmet ettiğı eserleri belirtmiştir.

Telif hakları, eser sahiplerini koruma ve yaratıcı üretimi teşvik etme amacı taşıırken, toplumun genel menfaatini de göz önünde bulundurur. Türk Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yer alan istisnalar, genellikle kamu düzeni, kamu yararı ve özel menfaatler gibi farklı gerekçelere dayanır. Bu istisnalar, eser sahiplerinin haklarını belirli bir ölçüde sınırlandırırken, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına ve kamusal faydalara hizmet etmeyi amaçlar. Bu istisnalar kamu düzeni ve eser sahipliğı haklarının sınırlanması, eğitim amaçlı istisnalar, eğitimin kamu yararına katkısı ve toplumsal gelişimi şeklinde kategorize edilebilir.

Kamu Düzeni ve Eser Sahipliğı Haklarının Sınırlanması

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, bazı özel durumlarda eser sahipliğı haklarını sınırlandırarak kamu düzenini korur. Örneğın, adli soruşturmalar veya kamu güvenliğı gerektiren durumlarda, eser sahibinin izni olmaksızın eserlerin çoğaltılması ve dağıtılması mümkün olabilir. Bu tür kısıtlamalar, telif hakkı sahiplerinin haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmez; aksine, kamu düzeninin sağlanması adına geçici olarak hakların sınırlanması gerektiğı durumlarda uygulanır.

Ayrıca, bazı durumlarda, eser sahiplerinin eserlerini kullanmalarına sınırlamalar getirilebilir veya kullanım izinleri belirli denetimlere tabi tutulabilir. Bu düzenleme, kamu güvenliğı, adalet ve diğerk toplumsal ihtiyaçlar gibi nedenlerle eser sahiplerinin haklarını geçici olarak sınırlar.

Eğitim Amaçlı İstisnalar

Eğitim, toplumun gelişimi için hayati bir öneme sahiptir. Devletler, eğitim faaliyetlerine büyük önem vererek halkının bilgi seviyesini yükseltmeyi ve toplumsal eşitliğı sağlamayı hedefler. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, bu amaca hizmet etmek için eğitim alanında bazı telif hakkı istisnaları getirmiştir. Eğitim istisnaları, toplumun bilgiye erişimini kolaylaştırmak, eğitimde daha fazla eserden yararlanılmasını sağlamak ve yaratıcı üretimi teşvik etmek amacı taşıır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yer alan telif hakkı istisnalarından üçü eğitim ile ilgilidir. Bu istisnalar sırasıyla 33'üncü ve 34'üncü maddelerdir. Eğitim öğretim

amacına özgülenmese de FSEK m.35.'te düzenlenen iktibas serbestisi eğitim ve öğretimde sıklıkla başvurulmuş bir istisna olduğu için tezde yer verilmiştir. Düzenlenen temsil serbestisi, seçme ve toplama eserler oluşturulması ve iktibas serbestisine ilişkin hükümlerdir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 33, eğitim amaçlı kullanım için eserlerin belirli şartlar altında çoğaltılmasını ve dağıtılmasını sağlar. Bu istisna, eğitim kurumlarının ticari amaç gütmeyen bir şekilde, öğrencilerin eserlerden okunması, çalınması yahut gösterilmesi suretiyle yaralanmalarına imkân tanır. Eğitim materyalleri sunmalarına olanak tanır. Örneğin, bir öğretmen dersinde eser sahibinden izin almaksızın bir belgesel izlettirebilir yahut belgeselin bir kısmını ders materyaline ekleyebilir. Eserin bir kısmını öğrencilerine sunması, eser sahibinin iznine gerek duymadan gerçekleşebilir. Bu düzenleme, eğitimde eser kullanımını yaygınlaştırarak daha fazla öğrenciye bilgi sunmayı mümkün kılar.

Bir diğer eğitimle ilgili istisna ise Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 34. maddesinde yer alır ve seçme eserler oluşturulmasına ilişkin düzenlemeleri içerir. Bu madde, öğretim materyali hazırlayanların belirli eserlerden alıntı yaparak, bu alıntıları bir araya getirmelerine olanak tanır. Telif hakları bağlamında ticari kazanç elde edilip edilmediğine ilişkin yargı kararlarına bakıldığında ticari kazanç unsurunun özellikle üç adım testi çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, eğitim istisnasının “ticari kazanç sağlama amacı gütmeyen yapılması” şeklinde geniş ve mutlak bir koşul olarak ifade edilmesinden ziyade, istisnanın uygulanmasında hak sahiplerinin meşru menfaatlerine zarar verilmemesi ilkesinin esas alındığı ve bu nedenle istisna hükümlerinin dar yorumlanması yönünde bir yargısal eğilimin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 35. maddesinde yer alan iktibas serbestisi, eğitim-öğretim amacına özgülenmemiş olmakla birlikte, eserlerden hangi durumlarda alıntı yapılabileceğine ilişkin hukuki sınırları belirlemekte; böylece yeni eserlerin oluşturulmasında önceki eserlerden yararlanılmasına imkân tanımaktadır.

Eğitimin Kamu Yararına Katkısı ve Toplumsal Gelişimi

Eğitim istisnası, telif hakları hukukunun toplumsal faydaya hizmet eden bir yönünü oluşturur. Eğitimde eserlerin kullanılmasına izin verilmesi, öğrencilere daha geniş bir bilgi yelpazesi sunar ve toplumsal gelişim için önemli bir araç haline gelir. Bu sayede, toplumda bilgiye eşit erişim sağlanır ve bireylerin entelektüel gelişimi teşvik

edilir. Eğitimde kullanılan eserler, yalnızca bireysel bilgi birikimi sağlamaz, aynı zamanda toplumsal birikimi de gelecek nesillere aktarır.

Telif hakları, bireylerin yaratıcı çalışmalarını korurken, eğitimdeki bu istisnalar toplumun daha geniş kesimlerinin bilgiye erişimini sağlamak için kritik bir rol oynar. Eğitimdeki eser kullanımı, yalnızca öğrencilerin eğitimini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya da yardımcı olur.

Sonuç olarak, telif haklarında yer alan eğitim istisnaları, kamu yararını gözeterek eserin eğitim alanında kullanılmasına olanak tanır. Bu düzenlemeler, toplumun genel eğitim seviyesini yükseltirken, aynı zamanda yaratıcı üretimin de önünü açar. Hem eser sahiplerinin haklarını korurken hem de toplumun daha adil ve eşit bir şekilde bilgiye erişmesini sağlayarak, kamu yararına hizmet eder (Bozgeyik, 2015). Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 33. maddesi eğitim ve öğretim amacıyla eser sahibinin temsil hakkına belirli koşullarda sınırlandırma getirilmiş bulunmaktadır. Buna göre, eğitim öğretim gayesinin gerçekleşmesi, eser sahibinin temsil hakkına üstün tutulmuş olup eser sahibinden önceden izin alınması ve herhangi bir bedel ödenmesi zorunlu kılınmamıştır (Bozgeyik, 2015).

Temsil serbestisinin şartları şu şekildedir: “Yayımlanmış bir eserin, tüm eğitim ve öğretim kurumlarında, yüzyüze eğitim ve öğretim maksadıyla doğrudan veya dolaylı kâr amacı gütmeksizin temsili eser sahibinin ve eser adının mutad şekilde açıklanması şartıyla serbesttir” (FSEK. m. 33). Bu hüküm, eğitim-öğretim faaliyetlerinde eser kullanımına belirli koşullar altında izin vermekle birlikte, düzenlemenin esasen yüz yüze eğitim ortamlarını esas aldığı görülmektedir.

Bununla birlikte, eğitim-öğretim süreçlerinin giderek dijital ortamlara taşındığı günümüzde, uzaktan eğitim sistemlerinde eser kullanımına ilişkin hukuki sınırların nasıl uygulanacağı önemli bir tartışma alanı hâline gelmiştir. Uzaktan eğitim sistemi kullanıcıları olan öğrencilerin ve öğretim elemanlarının kişisel haklarının korunması, sistemin etkinliği ve güvenliği açısından kritik bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Türkiye’deki üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerine yönelik hukuki uyumları, kullanıcı haklarına ilişkin düzenlemeleri ve güvenlik önlemlerini ele alan çalışmalar bulunmaktadır (Henkoğlu ve Henkoğlu, 2021). Ancak ülkemizde, teknolojik korunma yöntemlerine ilişkin akademik çalışmalar yetersiz olup mevcut çalışmaların çoğunlukla Avrupa Birliği normlarına uyum sağlamakla sınırlı kaldığı görülmektedir (Külahçı, 2019).

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu üçüncü bölümünde yer alan eser sahibinin hakları ile ilgili bilgi verilirken eser sahibinin fikri haklar üzerinde sözleşmelerle tasarrufta bulunma durumları da ele alınmıştır. Kanunda eser sahibinin yaptığı sözleşmelerin hükümsüz olduğu, hangi tür hakların sözleşmelere konu olacağı beyan edilmiştir. Telif haklarına konu olan eserlerin, eser sahibinden veya mirasçılardan hakları devir veya lisans almaya aslen iktisap; eser sahibi ya da mirasçılardan mali hakkı iktisap eden başka bir kişinin ilgili hakları üçüncü kişilere vermesine de devren iktisap denilmektedir. Böylelikle telif sözleşmeleriyle hak kazanımı Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan devir türlerinden farklılaşmaktadır (Suluk, Karasu ve Nal, 2022).

Günümüzde eser sahipleri, ortaya koydukları eserler üzerinde sahip oldukları bazı hakların kullanım yetkisini, yaptıkları lisans sözleşmeleri yoluyla üçüncü kişilere devredebilmektedir. Bu doğrultuda, eser sahiplerinin eserlerini belirli koşullar altında kullanılabilir hale getirmelerini sağlamak amacıyla Creative Commons (CC) kurulmuştur. Creative Commons, eser sahibinin tüm haklarından feragat etmesini gerektirmeksizin, eserin belirli şartlara bağlanarak kullanılmasına imkân tanımaktadır. Bu sayede hem eser sahibinin hem de eseri kullanan kişilerin hakları korunmaktadır. Kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan Creative Commons, yaratıcılığın ve bilginin paylaşılmasına, yeniden kullanılmasına ve yaygınlaştırılmasına olanak sağlamaktadır. Creative Commons lisansları, eserin hangi koşullar altında kullanılabileceğini açık bir biçimde ortaya koymakta ve kullanıcıların bu koşulları kolaylıkla öğrenmelerine imkân vermektedir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bilgi gereksinimlerini tespit etmeyi amaçlayan birinci araştırma sorusu kapsamında, Yargıtay kararları doğrultusunda ihtiyaçların belirlenmesinde belge tarama yönteminden yararlanılmıştır. Hukuk alanındaki uzman görüşlerinin belirlenmesi sürecinde görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede, nitel araştırma yürütülmüştür. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi teknikler aracılığıyla olayların ve algıların doğal ortamlarında bütüncül ve gerçekçi bir biçimde incelendiği bir araştırma süreci” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Bu doğrultuda, çalışmanın başlangıcında problem durumunun belirlenmesi, geliştirme aşamasında sistemdeki eksikliklerin giderilmesi ve geliştirilen sistemin etkililiğinin değerlendirilmesi süreçlerinde nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının araştırmanın amacına hizmet ettiği değerlendirilmektedir.

Gereksinim analizi kapsamında akademisyenlerin konu hakkındaki görüşlerini ve akademisyenlerin mevcut durumlarının belirlenmesine yönelik olarak ise anket aracılığıyla veri toplanmıştır. Geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiğini akademik başarı açısından değerlendirmek amacıyla da nicel araştırma yönteminden yararlanılmış; akademisyenlerin ön test ve son test puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı analiz edilmiştir. Kullanıcı deneyimlerinden yararlanmak için ise sesli düşünme protokolü kapsamında elde edilen verilerin tematik kodlanması yapılmıştır.

Bu çalışma kapsamında bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesi hedeflendiği için, araştırmanın yöntemi de söz konusu ortamın tasarlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesine uygun biçimde yapılandırılmıştır. E-öğrenme ortamlarının tasarlanması, geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesine yönelik süreçler, geliştirme araştırmaları yaklaşımı çerçevesinde ele alınmaktadır. Richey ve Klein (2017)’a göre, geliştirme araştırma türünde düzenli ve sistematik olarak öğretim modellerinin, öğretim programlarının, öğretim araçlarının, öğretim süreçlerinin ve öğretim ürünlerinin tasarımının yapılması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ele

alınmaktadır. Öğretimsel ürünlerin geliştirilmesi sürecinde araştırmacılara önemli ölçüde rehberlik eden tasarım ve geliştirme araştırması, öğretim teknolojileri alanında sıklıkla başvurulmuş temel araştırma yaklaşımlarından biridir (Çağıltay ve Göktaş, 2013).

Şekil 1: Araştırmada yararlanılan tasarım ve geliştirme aşamaları

Şekil 1’de yer alan analiz, tasarım, geliştirme ve uygulama aşamaları, kendi içlerinde ardışık bir biçimde ilerlemekte; bununla birlikte her aşama, sürecin etkililiğini artırmak amacıyla kendi içinde değerlendirme süreçleriyle desteklenmektedir.

Gereksinim Analizi Aşaması

Gereksinim analizi aşamasında, “Akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bilgi gereksinimleri nelerdir?” araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda, söz konusu araştırma sorusunun (a) ve (b) alt boyutları temel alınarak farklı veri toplama yöntemlerinden yararlanılmıştır. Böylece, hem akademisyenlere hangi bilgilerin öğretilmesi gerektiğinin belirlenmesi hem de akademisyenlerin bu alanlara ilişkin mevcut bilgi kapsamı ve bilgi düzeylerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin hangi bilgileri edinmeleri gerektiğinin belirlenmesine yönelik olarak, araştırma sorusunun (a) alt boyutu kapsamında telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin Yargıtay kararları incelenmiş; ayrıca fikri mülkiyet hukuku alanında uzman hukukçularla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hukuk alanındaki uzman görüşleri ile mahkeme kararlarının analizi yoluyla, eğitim istisnasının uygulanmasında karşılaşılan hukuki sorunların kapsamı ve bu sorunların akademisyenler açısından hangi bilgi alanlarını gerekli kıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mahkeme kararları: Yüksek mahkeme kararları incelenerek sorunun ortaya çıkmasına neden olan unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nde yargı sistemi yerel mahkeme ve yüksek mahkeme olarak ayrımlara tabii tutulabilir. Mahkemelerin verdiği kararlar herkes için bağlayıcıdır. Mahkemenin yerel ya da yüksek olmasının en önemli sonucu mahkeme kararlarının etki alanının değişmesidir. Ülkemizde adli yargıda en son yargılama mercii Yargıtay’dır. Yargıtay’ın işleyişi 04/02/1983 tarih ve 2797 sayılı Yargıtay Kanunu ile belirlenmiştir. İlk derece yahut Bölge Adliye Mahkemesi kararları Yargıtay’ın ilgili dairelerince bozulabildiğinden çalışmada sadece Yargıtay kararları incelenmiştir. Yargıtay, kararlarını kendi resmi internet sitesi üzerinden (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>) erişime açmaktadır. Çalışmada da “telif hakları”, “eğitim”, “öğretim”, “eğitim istisnası” anahtar kelimeleri kullanılarak 2013-2023 yılları arasında verilen kararlar arasında tarama yapılmıştır.

Belge taramasının sonucunda 13 mahkeme kararına ulaşılmış ve bu mahkeme kararlarının tematik analizi gereksinim analizi kapsamında yapılmıştır. Bu kapsamda elde edilen mahkeme kararları ve analizleri Ek-1/D’de yer almaktadır.

Hukuk alan uzmanlarının görüşleri: Fikri mülkiyet hukuku alanında çalışmalar yürüten altı hukukçu ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme dikkate alınarak belirlenmiştir. Görüşmeler öncesinde, hukukçuların uzmanlık alanları belirlenmiş ve telif hakları konusunda çalışma ve deneyime sahip olanlarla görüşme yapılmıştır. Bu doğrultuda, Ek-1/B’de yer alan görüşme soruları kullanılarak telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin uygulamada karşılaşılan durumların ortaya konulması amaçlanmıştır. Görüşme yapılan:

- Birinci hukukçu; fikri mülkiyet hukuku alanında akademik çalışmalar yürüten ve bu alanda 19 yıllık mesleki deneyime sahip bir hukukçudur. İlgili alan uzmanı hâlen bir devlet üniversitesinde görev yapmaktadır.
- İkinci hukukçu, adli yargı hâkimi olup, fikri mülkiyet alanında kanunla kurulmuş bir ihtisas mahkemesinde görev yapmaktadır ve dokuz yıllık mesleki deneyime sahiptir.
- Üçüncü hukukçu, serbest avukatlık faaliyetinde bulunmakta olup, ağırlıklı olarak fikri mülkiyet davaları üzerinde çalışmakta ve yedi yıllık mesleki deneyime sahiptir.

- Dördüncü hukukçu, yedi yıllık mesleki deneyime sahip olup genel olarak fikri mülkiyet, marka, patent davaları üzerinde çalışmaktadır.
- Beşinci hukukçu, beş yıllık mesleki deneyime sahip olup fikri ve sınai mülkiyet hukuku, bilişim hukuku ve eğitim alanını ilgilendiren telif hakkı uyuşmazlıkları üzerinde çalışmaktadır.
- Altıncı hukukçu, serbest avukatlık yapmanın yanı sıra özel hukuk bölümü fikri mülkiyet hukuku alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Mesleki deneyim süresi ise 4 yıldır.

Bu görüşmelerden elde edilen veriler, telif haklarında eğitim istisnasının uygulama boyutunda karşılaşılan sorunların belirlenmesine katkı sağlamış ve hem geliştirilecek e-öğrenme ortamının içeriklerinin oluşturulmasında rehber niteliği taşımış hem de bir sonraki araştırma sorusu olan “Akademisyenlerin, (yargıtay kararları ve hukukçuların belirttiği) konulara ilişkin mevcut bilgi düzeyleri nedir?” dayanak oluşturmuştur.

Akademisyenlerin telif haklarına ilişkin bilgi düzeyi anketi: Yargı kararları ve uzman hukukçulardan elde edilen verilerden yola çıkarak konu başlıkları, araştırmacı ile Fikri Mülkiyet Hukuku Anabilim Dalında görev yapan bir akademisyenin katkısıyla oluşturulmuştur. Bununla birlikte, araştırmanın yalnızca belirlenen konularla sınırlı kalmaması amacıyla açık uçlu sorular aracılığıyla akademisyenlerin yaşadıkları sorunlara ve eğitim içeriğinde yer alması gerektiğini düşündükleri konulara ilişkin görüşlerine yönelik sorular da yer almaktadır. Söz konusu sorular Ek-1/A’da yer almaktadır. Bu anket Türkiye genelinde görev yapan 130 akademisyene uygulanmış ve bu akademisyenlere yönelik bilgiler ile birlikte elde edilen veriler Bulgular bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Bu çok yönlü veri toplama süreci sonucunda, mevcut problem durumu bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmış ve problemle ilişkili faktörlere yönelik veriler, tezin Bulgular bölümündeki Gereksinim Analizi aşamasında sistematik biçimde sunulmuştur.

Tasarım ve Geliştirme Aşaması

Tasarım aşamasında gereksinim analizine dayalı ve planlamaya dönük faaliyetler yer alırken, geliştirme araştırmasında, somut ürünlere, yenilenen gereksinimleri karşılayabilecek prototiplere ulaşmak (Richey ve Klein, 2007; Van den Akker, 1999) amaçlanır.

Bu araştırma kapsamında, tasarım aşamasında öncelikle gereksinim analizi doğrultusunda elde edilen konu içerikleri oluşturulmuştur. Daha sonra e-öğrenme ortamının geliştirilmesinde alan yazından yararlanılmış ve alan yazında yer alan tasarım ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu aşamaya ilişkin ayrıntılara aşağıda yer verilmiştir. Ayrıca, Bulgular bölümünde de ifade edildiği üzere, geliştirilen e-öğrenme ortamı eğitim teknolojileri alanında bir uzmana sunulmuş ve alınan dönütler doğrultusunda gerekli iyileştirmeler yapılmıştır. Bu tez çalışmasına temel oluşturan alan yazındaki e-öğrenme ortamı tasarım ilkeleri çerçevesi ile bu ilkelerin e-öğrenme ortamına nasıl yansıtıldığı aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Eğitsel Videoların Tasarlanması

Moore (1989), öğrenme sürecinde öğrenen-öğrenen, öğrenen-öğreten ve öğrenen-içerik olmak üzere üç temel etkileşim türünden söz etmektedir. Bu etkileşim türleri, kullanılan içerik ve öğrenme ortamının özelliklerine bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışma kapsamında geliştirilen e-öğrenme ortamında, özellikle video içerikler aracılığıyla öğrenen-içerik etkileşiminin desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öğrenenler, video içerikleri izleyerek ve değerlendirme aşamasında sunulan geri bildirimler aracılığıyla içerikle etkileşime girmektedir. Böylece öğrenen, doğrudan sunulan öğretim materyali ile aktif bir etkileşim süreci yaşamaktadır.

Öğrenmenin kalıcılığını sağlamak amacıyla eğitim içeriklerine etkileşim eklemenin öğrenmeyi, konuya odaklanmayı ve performansı arttırdığına yönelik çalışmalar mevcuttur. Vural (2013) etkileşimli video ortamının öğrenci başarısı üzerindeki etkisi araştırmak üzere yaptığı bir çalışmada yarı deneysel bir ortam geliştirmiş olup soru içeren video tabanlı ortamın öğrenimi teşvik ettiğini ve öğrenme süresini arttırdığı gözlemlenmiştir. Delen, Liew ve Willson (2014) yaptıkları bir deneysel çalışmada etkileşimli videoların normal videolara göre daha iyi bir eğitim aracı olduğu sonucuna varmışlardır. Koçdar, Karadeniz, Bozkurt ve Büyük (2017) yaptıkları bir çalışmada öğrenenlerin etkileşimli videoları faydalı buldukları ve öğrenme deneyimlerinin verimli ve dikkat çekici olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı şekilde, Öğrenenlerin başarılarının artması konusunda etkileşimli videoların olumlu etkisi olabilmektedir (Gündüzalp, 2022). Kim, Jo, Song vd. (2021) eş zamanlı olmayan çevrim içi öğrenme bağlamlarında etkileşimdeki artışın ders başarısını anlamlı biçimde yordadığını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, video temelli öğrenme ortamları;

öğrenenlerin dikkatini yönlendiren ve bilişsel yükü yöneten unsurlar ile (örneğin yönlendirici sorular ve görevler) içerdiklerinde daha etkili olmaktadır (Blomberg vd., 2014).

Yapılan çalışmalar etkileşimli videoların öğrenme sürecine yönelik olumlu etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. E-öğrenme ortamlarında etkileşimli videonun kullanılmasının sadece başarı üzerinde değil ders memnuniyeti üzerinde de olumlu etkileri vardır. Zhang, Zhou, Briggs ve Nunamaker (2006) yaptıkları çalışmada etkileşimli video olan, olmayan, hiç video olmayan e-öğrenme ortamları ile geleneksel sınıfta verilen eğitimlerin memnuniyetlerini karşılaştırmışlardır. Yapılan bu karşılaştırma sonucunda etkileşimli videoların e-öğrenme ortamında kullanılmasının diğer ortamlara göre daha fazla memnuniyet düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (Zhang, Zhou, Briggs ve Nunamaker, 2006).

Kim, Glasmann, Monroy-Hernández ve Morris (2015) yaptıkları çalışmada, etkileşimli videoların öğrencinin katılımlarını arttırabileceği ve öğrenmede aktif rol alacağını belirtmişlerdir. Shelton, Warren ve Archambault (2016) yaptıkları çalışmada, etkileşimli videoların öğretim ortamlarında kullanılmasının normal videolara göre kalıcılık düzeyini arttırabileceğini tespit etmişlerdir. Katılımcıların etkileşimli içerik kullanılan öğrenme ortamlarında, kullanılmayan öğrenme ortamlarına göre daha fazla katılım gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu durum etkileşimli videoların katılımı arttırmasını ve doğal olarak da öğrenme sonuçlarını iyileştirme ihtimalinin yüksekliğini göstermektedir (Sofyan ve Meniel, 2024).

Uğur ve Okur (2016) çalışmalarında, açık ve uzaktan eğitimde kullanılacak videolar için doğru yazılım ve etkileşim türlerinin belirlenmesinin önemine vurgu yapmıştır. Bu çalışmada geliştirilen videolar için H5P formatındaki etkileşimli videolar kullanılmıştır. Oluşturulan bu videoların içerisine değişik zaman dilimlerinde ele alınan konu ile ilgili çoktan seçmeli veya doğru-yanlış şeklinde sorular eklenmiştir. Eklenen sorular cevaplanmadan videonun izlenmesinin önüne geçilmiştir. Böylece katılımcının ders içeriğine odaklanması arttırılmaya çalışılmıştır. Yapılan bazı çalışmalarda da katılımcının içerikle etkileşime girmesinin normal video türleriyle yapılan eğitime göre önemli ölçüde daha iyi öğrenme performansı elde etmelerinin yanı sıra öğrenci memnuniyeti düzeyinin de daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Zhang, Zhou, Briggs ve Nunamaker, 2006).

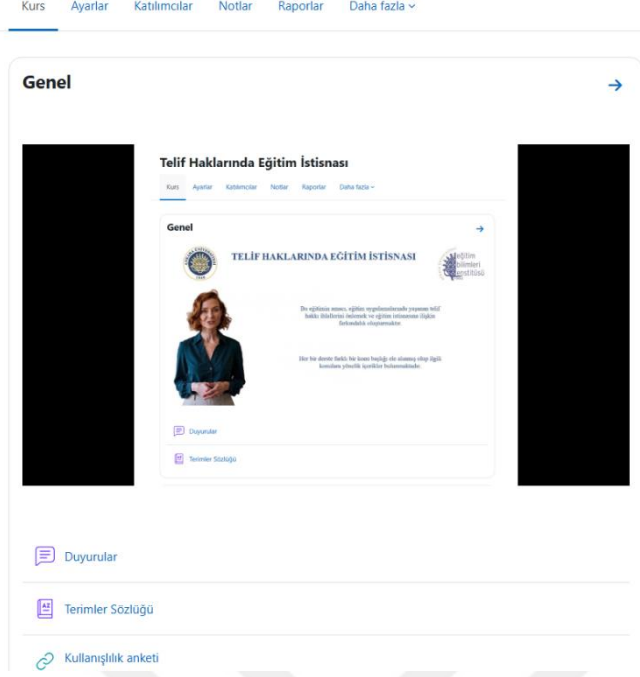
Öğretim tasarımı sürecinde işlevselliğin ön planda tutulması, öğretim süresinin ve öğrenme sırasında ortaya çıkabilecek bilişsel yükün en aza indirilmesini gerektirmektedir.

Bilişsel yük, belirli bir zaman aralığında bireyin çalışma belleği tarafından kullanılan zihinsel kaynak miktarı olarak tanımlanmaktadır (Şişman & Küçük, 2018). Bu bağlamda, çalışma belleğinin aşırı yüklenmesi öğrenme performansını olumsuz yönde etkileyen temel etmenlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Kablan ve Erden (2008), bilişsel yükün azaltılmasına ve çalışma belleği kapasitesinin etkin kullanımına olanak tanıyan; bölünmüş dikkatin öğrenme üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indiren öğretim materyallerinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

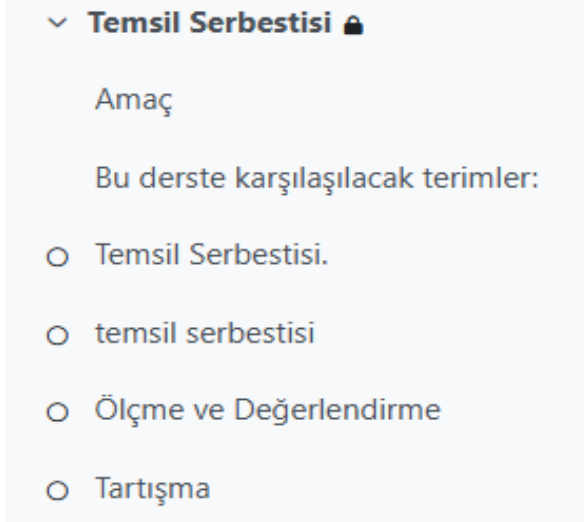
Uzun süreli video izleme etkinlikleri, katılımcıların derse olan ilgisini azaltabilmekte ve bilişsel yükü artırarak öğrenme sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, öğretim tasarımında kullanılan videoların geliştirilmesi sürecinde içeriklerin mümkün olduğunca sade tutulmasına özen gösterilmiş; video sürelerinin ise asgari düzeyde kalmasına dikkat edilmiştir. Hazırlanan eğitsel videoların süreleri sırasıyla 10:25, 4:55, 3:36, 6:28, 3:59, 4:37, 6:48, 4:19 ve 4:32 olup toplam süre 49 dakika 39 saniyedir.

Çeşitli grafik, ses, animasyonlarla ortaya çıkarılan öğrenme ortamları sadece ses ve metinle tasarlanan öğrenme ortamlarına kıyasla %90 oranında daha fazla kalıcı olduğu bilinmektedir (Kaleli, 2022). Bu sebeple e-öğrenme ortamını tasarlarlarken Mayer'in (2020) ortaya attığı öğrenme kuramı çerçevesinde; Birliktelik-yakınlık ilkesiyle resim ve metinlerin yerleşimleri, özlük-tutarlılık ilkesi ile gereksiz kelimelerin ve sembollerin yer almaması, kanal ilkesiyle işitsel ve görsel yapılar aynı anda kullanılarak beynin ayrı kanallarında işlenmesi, aşırılık ilkesiyle ayrı kanallarda işlenen girdilerin metin tamamen ekranda kalmaması, kişiselleştirme ilkesiyle sunulan dilin günlük konuşma dili olması, sinyal ilkesiyle öğrenenlerin dikkatini çekecek uyaranlar kullanılmalı, etkileşim ilkesiyle kişinin kendi öğrenme sürecini çeşitli kontrol yöntemleriyle kontrol ederek verimli bir öğrenme süreci geçirmesi amaçlanmıştır (Kaleli, 2022; Mayer, 2009; Mayer, 2020).

Alan yazında bahsedilen bu tasarım ilkeleri doğrultusunda Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4'te yer alan ekran görüntülerden de görülebileceği gibi etkileşimli videolar oluşturulmuştur.

Şekil 2: E-öğrenme ortamının giriş kısmı.

Şekil 3: E-öğrenme ortamındaki derslerde bulunan etkinlikler.

İktibas Serbestisi

 Bu gerçekleşmezse izin verilmez: **Ölçme ve Değerlendirme** etkinliği tamamlandı olarak işaretlendi ... [Daha fazla göster](#) ✓

Amaç

Bu dersin amacı **iktibas serbestisi** hakkında bilgi verilmesidir. Bu amaçla aşağıda **terimler sözlüğüne**, ders notuna, ders içeriğine ve değerlendirme sorularına yer verilmiştir.

Bu derste karşılaşılabilecek terimler:

İktibas: Ödünç alma, alıntı.

Küçük alıntı: Yayınlanmış veya alenileşmiş bir eserin bazı cümle ya da pasajlarının, bağımsız bir bilimsel veya edebi esere alınmasıdır.

Büyük alıntı: Bir eserin önemli bir kısmının veya tamamının alınmasıdır.

 İktibas Serbestisi PDF	✓ Yapıldı ✓
 iktibas serbestisi	Yapılacak ✓
 Ölçme ve Değerlendirme	Tamamladım
 Tartışma	Tamamladım

Şekil 4: E-öğrenme ortamında yer alan bir dersin içeriği.

Öğrenme Kaynaklarının Oluşturulması

E-öğrenme ortamlarında öğrenenlerin yalnızca video gibi görsel-ışitsel kaynaklardan değil, aynı zamanda okuma listeleri ve öğrenme hedefleri doğrultusunda oluşturulmuş temel kaynaklardan da yararlanmaları önem taşımaktadır. Perkmen ve Ayten'e (2009) göre, görerek öğrenmelerin hafızada kalma süresi hem işitme hem görme şeklindeki öğrenmelerin hafızada kalma süresinden daha düşüktür. Bu durum, tasarlanacak e-öğrenme ortamının yalnızca düz anlatıma dayalı içerikler sunmak yerine, farklı türde öğrenme materyallerini içerecek biçimde yapılandırılmasının daha etkili olacağını göstermektedir. Bu bağlamda, öğrenen-kaynak etkileşimi öğrenme sürecinin temel dinamiklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

E-öğrenme kaynakları oluşturulurken esas alınan eğitim bilimsel yaklaşımlar aşağıda özetlenmiştir.

Özen'e (2011) göre eğitim ortamlarının farklı kaynaklarla çeşitlendirilmesi, öğrenenlerin bireysel farklılıkları ve ilgi alanları doğrultusunda öğretim stratejilerinin yapılandırılmasına hizmet edebilir. Bu doğrultuda, öğrenenlerin farklı öğrenme biçimlerine hitap edebilmek amacıyla geliştirilen e-öğrenme ortamında videolar ile birlikte hub bilgilerden oluşan ders notları da sunulmuştur. Hazırlanan ders notlarının kolay erişilebilir bir formatta sunulmasının öğrenme sürecine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ders notlarına ilaveten, ders içeriklerinde kullanılan terimlerin yer aldığı bir terimler sözlüğü, ders notu, video, ölçme-değerlendirme ve forum kısımları yer almaktadır. İlgili e-öğrenme ortamının içeriğiyle ilgili görseller Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'te verilmiştir.

Çalışma kapsamında geliştirilen e-öğrenme ortamı 9 bölümden oluşmaktadır. Çalışma kapsamındaki e-öğrenme ortamı Gülbahar (2012) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre kendi kendine öğrenme (tamamen çevrim içi) şeklinde tasarlanmıştır. Öğrenme sürecinde Öğretim ilkelerinden tematiklik ilkesi gereği katılımcının bir bölümden önce edindiği bilgilerle ilişki kurması için bölümler arası geçişte kişinin önceki bölümleri tamamlanması beklenmektedir (Yeşilyurt, 2020). Böylelikle katılımcı önceki bilgileri edinmeden diğer bölüme geçişi engellenmiştir. Bölümler arası geçişe ilişkin görsel Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5: Bölümlerin görünümü.

Geliştirilen e-öğrenme ortamında, öğrenenlerin öğrenme sürecini planlama, izleme ve değerlendirme becerilerini merkeze alan öz düzenlemeli öğrenme ilkeleriyle

uyumlu geri bildirimler sunulmuştur (Zimmerman, 2002). Nitekim öz düzenlemeli öğrenme kuramı, öğrenenlerin öğrenme sürecinde pasif alıcılar olmaktan ziyade süreci aktif biçimde yöneten bireyler olmalarını vurgulamaktadır.

Öğretim sürecinde eğitim hedeflerine ulaşmak amacıyla öğretim ilkelerinden yararlanılmakta olup, bu doğrultuda tasarlanan öğrenme ortamları, yapılan eğitim faaliyetinin türü ve düzeyine bağlı olarak basitten karmaşığa ilkesine uygun biçimde düzenlenmektedir (Yeşilyurt, 2020; Turan, 2007). Bu bağlamda, e-öğrenme ortamında konu içerikleri “Temel Kavramlar: Telif Hukukuna Giriş” ile başlamış ve konu sıralaması zorluk seviyesine göre ilerletilmiştir.

Her türlü eğitim içeriğinin temel amacı bu eğitimin hayatta karşılığının bulunmasıdır. Öğretim ilkelerinden hayata yakınlık ilkesi de öğretim içeriğinin seçilmesi, karşı tarafa aktarılmasında ve değerlendirilmesinde günlük yaşamdan birer parça bulunması olarak bahsedilebilir (Yeşilyurt, 2020). Bu sebepten e-öğrenme ortamındaki içerikte kullanılan görsellerin günlük yaşamda kullanılan materyaller olması öğrenenin konuyu daha iyi öğrenmesine sebep olacağı düşünüldükçe buna yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda yer alan içerikler Şekil 6’da yer almaktadır.

IV. EĞİTİM VE ÖĞRETİM AMACIYLA SEÇME VE TOPLAMA ESER OLUŞTURMA SERBESTİSİ.

FSEK m.34 – m.35 Karşılaştırması

	m.34	m.35
Amaç	Eğitim-öğretim için mevcut eserleri seçip toplamak	Bağımsız bir eser içinde başka eserlerden alıntı yapmak
Eserin Niteliği	Bağımlı eser (derleme niteliği)	Bağımsız eser (özgün katkı)
Serbesti	Sadece eğitim ve öğretim amacıyla serbest	Eğitim amacı dışında da serbest, yeter ki koşullara uyulsun
Korunan Unsurlar	Eserlerin seçimi, toplama ve düzenleme biçimi	Alıntının bağlamı, eserin bütünlüğü ve fahi katkı
Sınırlama	Müzik, film, edebiyat, güzel sanat eserleriyle sınırlı	Tür sınırlaması yok, ama ölçünlük ve kaynak gösterme şart
Örnek	Ders kitabında farklı yazarlardan alınan parçaları toplamak	Bir makalede başka bir eserden paragraf alıp analiz ederek kullanmak

Şekil 6: Öğretim ilkelerine uygun ders içeriği.

Özellikle çoklu ortam materyallerinin olduğu eğitsel içeriklerde, bilişsel yükün asgari düzeyde olmasını gerektirmektedir. Bilişsel yük kavramı, belirli bir zaman aralığında bireyin çalışma belleği tarafından kullanılan kaynak miktarı olarak tanımlanmaktadır (Şişman ve Küçük, 2018). Bu tanımdan hareketle, çalışma belleğinin aşırı yüklenmesinin öğrenme performansını olumsuz etkileyen bir unsur olduğu görülmektedir. Nitekim Kablan ve Erden (2008), bilişsel yükün azaltılmasına olanak tanıyan, çalışma belleği kapasitesinin daha verimli kullanılmasını sağlayan ve bölünmüş dikkatin öğrenme üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indiren materyallerin geliştirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Katılımcıların uzun süre boyunca ekran

karşısında video izlemesi hem derse olan ilgiyi azaltmakta hem de bilişsel yükü artırarak öğrenme sürecinde olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.

Hattie (1999), yaptığı bir çalışmada 500’den fazla araştırmayı raporlaştırmış ve öğrenmenin iyileştirilmesinde geri bildirim almanın ve bu geri bildirimlere yönelik yorumların güçlü bir eğitsel müdahale olduğunu ortaya koymuştur. Bates (2015) ve Chickering & Gamson (1987) hızlı geri bildirimin, etkili öğretimin gerekliliklerinden olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca yapılan çalışmalar incelendiğinde, çevrim içi ortamlarda sunulan geri bildirimlerin öğrenme üzerindeki olumlu etkilerinin daha belirgin olduğu görülmektedir (Leibold ve Schwarz, 2015). Bu doğrultuda çalışmada tasarlanan e-öğrenme ortamında, kullanıcıların yanıtladığı ölçme ve değerlendirme etkinliklerine anında geri bildirim verilmesi sağlanarak yanlış ya da eksik öğrenmelerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. E-öğrenme ortamını kullanan bir kullanıcının karşılaştığı geri bildirimle ilişkin örnek Şekil 7’de sunulmuştur.

Multimedya eserlerinin hukuki niteliği ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- ☐ a. Multimedya eserlerin unsurları eser niteliği taşıdığı ölçüde korunur.
- ☒ b. Multimedya eserler ayrı bir eser türüdür. Tebrikler! Doğru cevap.
- ☐ c. Multimedya eserler dijital olmaları, unsurlarının korunması bakımından önem arz etmez.
- ☐ d. Multimedya eserlerinin sadece çevrimici ortamlarda bulunması, unsurlarının korunmasına engel teşkil etmez.

Şekil 7: Bölümlerdeki ölçme-değerlendirme sorularının geri bildirimi.

Yapılan bir çalışmada yüksek lisans öğrencilerine final notuyla ilgili olarak yapılan geri bildirimin ders notuyla bir ilişkisi olmasa dahi öğrencilerin memnuniyet düzeyine olumlu etki yaptığı gözlenmiştir (Espasa ve Meneses, 2010). Tasarlanan e-öğrenme ortamında da katılımcılara anında cevapların olumlu ya da olumsuz olduğu hakkında geri bildirimde bulunmamasının katılımcıların e-öğrenme ortamından duyacakları memnuniyetleri arttıracakı düşünülmektedir. Bu kapsamda tasarlanan e-öğrenme ortamında ölçme-değerlendirme sürecinde öğrenenlerin sadece notlarını bilmeleri değil yanlış cevap durumunda da ne yapmaları gerektiği belirtilmiştir. Katılımcıların içeriği bitirdikten sonra geri bildirim almasının örneği Şekil 8’de verilmiştir.

SINAV Ölçme ve Değerlendirme	0,00 % (Boş)	- ***	0-10	-	0,00 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	5,00 ***	0-10	50,00 %	0,57 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	0,00 % (Boş)	- ***	0-10	-	0,00 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	10,00 ***	0-10	100,00 %	1,15 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	5,00 ***	0-10	50,00 %	0,57 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	5,00 ***	0-10	50,00 %	0,57 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	10,00 ***	0-10	100,00 %	1,15 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	5,00 ***	0-10	50,00 %	0,57 %
SINAV Ölçme ve Değerlendirme	1,15 %	5,00 ***	0-10	50,00 %	0,57 %

Şekil 8: Bölümlerdeki ölçme-değerlendirme sorularının geri bildirimi.

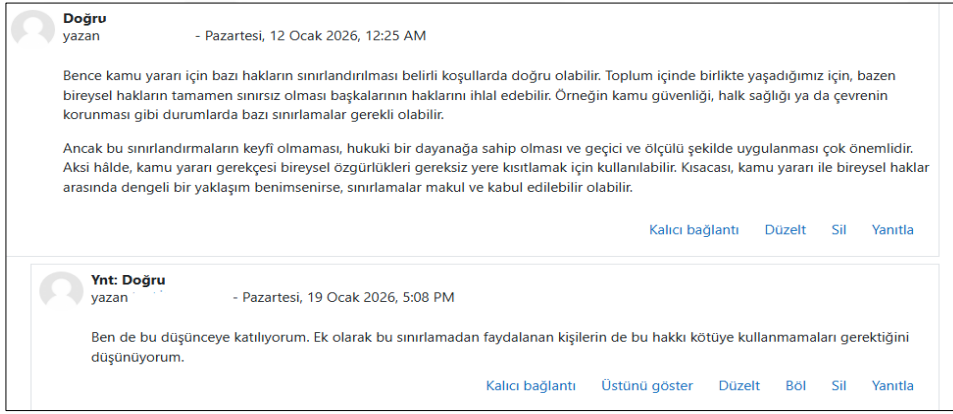
Hakulinen, Auvinen ve Korhonen (2015) yaptıkları çalışmada başarı rozetlerini kullanıcı katılım ve motivasyonunu olumlu yönde etkileyebileceğini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada da katılımcıların e-öğrenme katılım ve motivasyon düzeylerinin artması istenerek çeşitli rozetlere yer verilmiştir. Rozetler ve kazanma koşulları aşağıdaki Şekil 9'da yer almaktadır.

 Izleyici rozeti Kullanılabilir	TÜM'ni tamamlayın: "HSP - Eğitim amacıyla sınırlandırma" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - temsil serbestisi" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - seçme ve toplama eserler" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - iktibas serbestisi" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - telif hakkı ihlalleri" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - dijital seçme ve toplama eserler" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - telif sözleşmeleri" tarafından 15 Kasım 2025, "HSP - creative commons" tarafından 15 Kasım 2025	 Telif hakkı uzmanı Kullanılabilir	TÜM'ni tamamlayın: "Dosya - Temel Kavramlar: Telif Hukukuna Giriş" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Temsil Serbestisi." tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Eğitim ve Öğretim Amacıyla Seçme ve Toplama Eser Oluşturma Serbestisi" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - İktibas Serbestisi" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Dijital Seçme ve Toplama Eserler, Multimedia Ürünleri ve İktibas" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Telif Sözleşmeleri" tarafından 30 Kasım 2025, "Dosya - Creative Commons" tarafından 30 Kasım 2025
--	--	---	---

Şekil 9: Rozet kazanma şartları.

Öğrenenlerin problem çözme becerilerini kullanmalarını ve bu amaçla uygun öğrenme ortamlarıyla karşılaşmalarını sağlayan öğrenme yaşantıları, öğrenme sürecinde örnek olay yöntemi kapsamında değerlendirilmektedir (İbrahimoglu ve Öztürk, 2013). Nitekim Şahin vd. (2010), yaptıkları çalışmada örnek olay yönteminin öğretici eğitiminde

yüksek bir potansiyele sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında tasarlanan e-öğrenme ortamında katılımcılara çeşitli örnek olaylar sunulmuş ve bu olaylar üzerine yorum yapmaları istenmiştir. E-öğrenme ortamında açılan tartışma başlıkları aracılığıyla, katılımcıların farklı bakış açıları geliştirebilecekleri etkileşimli bir öğrenme ortamı oluşturulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, her konu başlığında bir örnek olay sunulmuş ve öğrenenlerin açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlardan oluşan örnek olay senaryoları oluşturulmuştur. Örneğin, “Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması” bölümünde katılımcılara “Kamu yararı için bazı hakların sınırlandırılması sizce doğru mudur? Gerekçeleriyle tartışınız.” sorusu yöneltilmiş; katılımcıların verdikleri yanıtlardan bazı örnekler Şekil 10’da sunulmuştur.

Şekil 10: Örnek olayların forum kapsamında yer edinmesi.

Uygulama Aşaması

Çalışma kapsamında tasarlanan e-öğrenme ortamı, katılımcıların kullanımına sunulmadan önce üç kullanıcı ile pilot çalışma kapsamında test edilmiştir. Kullanıcılardan alınan geri bildirimler doğrultusunda e-öğrenme ortamında aşağıda belirtilen iyileştirmeler yapılmıştır.

- E-öğrenme ortamında tüm bölüm ve konular eş zamanlı olarak erişime açıkken, bu yapı sıralı erişim biçimine dönüştürülmüştür.
- Yazım hataları düzeltilmiştir.
- Rozetlerin verilmesinde bir hata tespit edilmiş ve bu hata düzeltilmiştir.

Video sırasında, sunucunun sözünü tamamlamadan soruların ekrana gelmesine neden olan zamansal eşleşme sorunları tespit edilerek düzeltilmiştir.

Uygulama aşamasında, öğrenme yönetim sisteminin bir özelliği olan sunucu izleme kayıtları da tutulmuştur. Bu şekilde, öğrenenlerin sistemde kalma süresi, hangi etkinliğe ne kadar zaman ayırdığı gibi bilgiler de tutulmuş; Bulgular bölümünde detaylı bir şekilde tartışılmıştır.

Değerlendirme Aşaması

Tasarım ve geliştirme sürecinde elde edilen geri bildirimler doğrultusunda gerçekleştirilen düzenleme ve güncellemeler, geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiğinin artırılmasına katkı sağlamaktadır (Sezer, 2016; Altıok, 2022; Demirören, 2019). Bu doğrultuda, değerlendirme aşamasına geçilmeden önce, önceki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, alan yazında yer alan kuramsal temeller tasarım ilkeleri olarak ele alınmış ve pilot uygulama sürecinde elde edilen bulgular temel alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, bu tez çalışmasında, değerlendirme aşamasında geliştirilen içeriğin etkililiği akademik başarı testi aracılığıyla incelenmiş; e-öğrenme ortamının kullanılabilirliği ise sesli düşünme protokolü uygulanması yoluyla değerlendirilmiştir. Kullanıcıların sistemde etkinlik bazlı kalma süreleri de sunucu izleme kayıtları ile değerlendirilmiştir.

Bu çoklu değerlendirme yaklaşımı sayesinde, geliştirilen e-öğrenme ortamının hem öğrenme çıktıları üzerindeki etkisi hem de kullanıcı deneyimi açısından güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmuştur. Akademik başarı testi, anket ve sesli düşünme protokolüne ilişkin bilgiler aşağıdaki Veri Toplama Araçları başlığı altında ayrıntısı ile sunulmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu araştırma kapsamında, geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiğini belirlemek amacıyla akademik başarı testi, sesli düşünme protokolü ve sunucu izleme (log) kayıtları kullanılmıştır.

Akademik Başarı Testi

Çalışma kapsamında akademik başarı testi geliştirilerek öğrenme ortamının akademisyenlerin bilgi düzeyine olan etkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda, akademik başarı testi, ön test olarak akademisyenlere e-öğrenme ortamını uygulamadan iki hafta önce uygulanmış ve aynı akademik başarı testi akademisyenler uygulamayı bitirir bitirmez son test olarak tekrar uygulanmıştır. Akademik başarı testi geliştirilirken aşağıda sunulan aşamalar takip edilmiştir.

İlk olarak konu başlıkları ve kazanımlar belirlenmiştir. Konu başlıkları gereksinim analizi sonucunda ortaya çıkmış ve bu aşama kazanımlar Çam (2021) tarafından, öğrencilerin derste kazanmaları istenen özellikler olarak tanımlanmaktadır. Telif haklarında eğitim istisnası özelinde kapsamlı bir kaynak bulunmadığı için, akademik başarı testi geliştirilirken Fikri Mülkiyet Hukuku dersleri veren bir akademisyenin de görüşleri alınarak *kazanımlar* belirlenmiştir. Belirlenen her bir kazanıma bağlı olarak bir soru havuzu oluşturulmuştur. Tablo 1’de konu başlıkları, kazanımlar ve soru sayılarına ilişkin dağılım gösterilmektedir.

Tablo 1

Konu soru dağılımları.

Konu Başlıkları	Kazanımlar	Soru Adeti
Temel Kavramlar: Telif Hukukuna Giriş	<i>Hangi eserlerin telif hakkı kapsamında olduğunu bilir.</i>	10
	<i>Kanunda sayılan eser türlerini ayırt eder.</i>	
	<i>Eserin ne olduğunu ve şartlarını bilir.</i>	
	<i>Eser sahibinin hangi haklara sahip olduğunu bilir.</i>	
Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması: Genel Çerçeve	<i>Eser sahibinin haklarının eğitim amacıyla sınırlandırılmasının şartlarını bilir.</i>	5
	<i>5846 sayılı kanunda eğitim amacıyla sınırlandırma yapan madde hakkında bilgi sahibi olur.</i>	
Temsil Serbestisi	<i>Temsil serbestisinin ne olduğu bilir.</i>	5
	<i>Temsil serbestisiyle alakalı örneklendirme yapabilir.</i>	
	<i>Temsil serbestisinin olması için gerekli şartlar hakkında bilgi sahibi olur.</i>	

(Devam ediyor)

Tablo 1 (Devam)

Konu soru dağılımları.

Eğitim ve Öğretim Amacıyla Seçme ve Toplama Eser Oluşturma Serbestisi	<i>Seçme ve toplama eser oluştururken dikkat edilmesi gereken şartlar hakkında bilgi sahibi olur.</i>	5
	<i>Seçme ve toplama eserler oluştururken nasıl alıntı yapılacağını bilir.</i>	
İktibas Serbestisi	<i>Kanundaki hangi eserlerin iktibas serbestisine girdiğini ayırt eder. İktibas serbestisinden faydalanmak için gerekli şartları bilir.</i>	6
Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları	<i>Telif hakkı ve etik ihlal konusunu ayırt eder.</i>	6
	<i>Telif hakkı ihlalinin sonuçlarını bilir.</i>	
Dijital Seçme ve Toplama Eserler, Multimedya Ürünleri ve İktibas	<i>5846 sayılı kanunda dijital eserlerin niteliğiyle ilgili verilen bilgileri bilir.</i>	3
Telif Sözleşmeleri	<i>Telif sözleşmelerinin özellikleri hakkında bilgi sahibidir.</i>	5
	<i>Telif sözleşmeleriyle ne tür tasarruflar yapılacağını bilir.</i>	
Creative Commons	<i>Creative commons'ın temel ilkelerini bilir.</i>	5
	<i>Creative commons'ın tanımı yapar.</i>	
	<i>Creative commons lisans türlerini ayırt eder.</i>	

Sorular oluşturulduktan sonra, kazanımların belirlenmesinde yardımcı olan ve Fikri Mülkiyet Hukuku dersleri veren akademisyene her sorunun değerlendirilmesi için “uygun”, “revize edilmeli” ve “çıkarılmalı” olmak üzere üç derecelendirme seçeneği sunulmuştur (Gürbüz, 2024). Alınan dönütler sonrasında soru havuzuna son şekli verilmiştir. Daha sonra, oluşturulan soru havuzu bu konuyu daha önce işlemiş olan bir çalışma grubuna (Gürbüz, 2024) uygulanmıştır. Söz konusu çalışma grubu, üniversitelerin hukuk fakültelerinde lisans düzeyinde öğrenim gören ve eğitim süreçleri boyunca fikri mülkiyet hukuku dersi almış 88 dördüncü sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın problem durumunda da belirtildiği üzere, bu alanda bilgili akademisyen sayısının sınırlı olması ve başarı testi geliştirme sürecinde testin konuya hakim bir gruba uygulanması gerekliliği nedeniyle uygulama bu grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcı grubunun seçilmesi, konu hakkında asgari düzeyde bilgi sahibi olduğu düşünülen ve mümkün olduğunca normal dağılım gösteren grupların kullanılmasının önerilmesi (Baykul, 2021) bakımından da önemlidir.

Akademik başarı testi geliştirme adımlarına uygun olarak, verilen yanıtlardan doğru cevaplanan sorular “1”, yanlış cevaplanan veya boş bırakılan sorular ise “0” olarak kodlanmıştır. Veri analizi kapsamında testin güvenirliğini belirlemek amacıyla KR-20 analizi yapılmış ve güvenirlik katsayısı 0.98 olarak hesaplanmıştır. Alan yazında kabul edilen görüşe göre, KR-20 katsayısının 0.70’in üzerinde olması testin güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2024). Bu çerçevede, geliştirilen akademik başarı testinin güvenilir olduğu söylenebilir.

Soruların madde ayırt edicilik ve güçlük değerleri hesaplandığında Tablo 2’deki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2

Soruların güçlük ve ayırt edicilik indeksleri.

Sorular	Madde Güçlük	Madde Ayırt Edicilik
S1	0.49	0.51
S2	0.62	0.73
S3	0.10	0.43
S4	0.44	0.34
S5	0.33	0.46
S6	0.56	0.76
S7	0.15	0.14
S8	0.03	0.35
S9	0.51	0.53
S10	0.28	0.39
S11	0.08	0.26
S12	0.28	0.57
S13	0.51	0.41
S14	0.05	0.14
S15	0.15	0.30
S16	0.08	0.18
S17	0.28	0.51
S18	0.03	-0.11
S19	0.38	0.33
S20	0.46	0.41
S21	0.23	0.24
S22	0.08	0.41
S23	0.15	0.41
S24	0.31	0.45
S25	0.21	0.47

(Devam ediyor)

Tablo 2 (Devam)

Soruların güçlük ve ayırt edicilik indeksleri.

S26	0.18	0.49
S27	0.41	0.54
S28	0.16	0.29
S29	0.28	0.36
S30	0.36	0.53
S31	0.21	0.40
S32	0.15	0.01
S33	0.26	0.62
S34	0.23	0.28
S35	0.05	0.14
S36	0.33	0.59
S37	0.15	0.34
S38	0.18	0.29
S39	0.28	0.38
S40	0.08	0.27
S41	0.13	0.41
S42	0.13	0.35
S43	0.41	0.39
S44	0.28	0.25
S45	0.41	0.63
S46	0.44	0.67
S47	0.26	0.44
S48	0.26	0.30
S49	0.13	0.40
S50	0.28	0.46

Madde güçlükleri bakımından 0.20 ve daha küçük değerler “çok zor”, 0.80 ve daha büyük değerler ise “çok kolay” olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle kullanılacak sorular için bu değer aralığında madde güçlük indekslerine sahip olanların kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle S3, S7, S8, S11, S14, S15, S16, S18, S22, S23, S26, S28, S32, S35, S37, S38, S40, S41, S42, S49 soruları çok zor olduğu için çıkarılmıştır.

Madde ayırt edicilikleri bakımından Hasacebi, Terzi ve Küçük (2021), 0.30 ve üzeri değerleri ayırt edicilik bakımından “iyi” olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Tablo 25 incelendiğinde S21, S34, S44, maddeleri de başarı testinden çıkarılmıştır. Son durumda testin madde güçlük ortalaması 0.36, ayırt edicilik ortalaması ise 0.49 olarak tespit edilmiştir. Son durum göz önüne alındığında her bir kazanım için hazırlanan sorulardan en az %33’ akademik başarı testinde kullanılacak düzeydedir.

Sesli Düşünme Protokolü

E-öğrenme ortamının kullanılabilirliğinin incelenmesi bu tez çalışmasının amaçlarından biridir. Kullanılabilirlikla ilgili alan yazında farklı tanımlamalar bulunmaktadır. International Organization for Standardization (ISO) tarafından kullanılabilirlik; “bir ürünün belirli kullanıcılar tarafından belirli bir kullanım bağlamında etkili, verimli ve memnuniyet verici bir şekilde belirli hedeflere ulaşmak için kullanılabilirlik derecesi” şeklinde tanımlanmaktadır (ISO, 2025). Öğretim veya değerlendirme amacıyla kullanılacak bütün sistemlerin kullanılabilirlik açısından incelenmesi son derece önem arz etmektedir (Gülbahar, Kalelioğlu ve Madran, 2008). Crowther, Keller ve Waddoups (2004), internet sitelerinin kullanılabilirliğine bağlı olarak ortaya çıkabilecek sorunların başarıyı etkileyebileceğini ve sorunlar yaşanmasına neden olabileceğini belirtmişlerdir.

Geliştirilen sistemlerin kullanılabilirliğini test etmek için farklı yöntemler mevcuttur. Sistemi kullanan kişilerle yapılacak görüşme, anket gibi yöntemlerin dışında kullanılabilirlik test etmek için kullanılan yöntemlerden birisi de sesli düşünme protokolüdür. Bu protokolün temel amacı katılımcıların sözel ifadelerle dayanan, kendilerine verilen bir metni okuma veya bir problem durumunda problemi çözme gibi görevler esnasında düşündükleri ve yaptıkları her şeyi sesli olarak ifade ettikleri bir değerlendirme tekniğidir. Katılımcılar görevlerini yapmaları esnasında düşündükleri her şeyi sözel olarak ifade ederler ve bu durumda araştırmacılar katılımcıların düşünme süreçlerinin nasıl olduğunu daha iyi anlayabilirler. Araştırmacılar, katılımcıların hangi bilişsel stratejileri kullandıklarını, hangi zorluklarla karşılaştıklarını ve karşılaşılan sorunlara nasıl çözümler ürettiklerini daha iyi tespit etmek için sesli düşünme protokollerini kullanabilirler. Bu şekilde, bilişsel ve üstbilişsel süreçlerin daha derinlemesine incelenmesi ve öğrenme süreçlerinin iyileştirilmesi için önemli bir araç olarak değerlendirilir (Montague ve Applegate, 1993; Ostad ve Sorensen, 2007; Rosenzweig, Krawec ve Montague, 2011; Swanson, 1990; Sweeney, 2010; Veenman ve Spaans, 2005; Yıldırım, 2024).

Sesli düşünme protokolü tekniği uygulaması için ilk olarak katılımcılara araştırmanın hangi konu üzerine yapıldığıyla ilgili bilgi ve sesli düşünme protokolünün nasıl bir teknik olduğu üzerine bir eğitim verilir. Eğitim kısmında araştırmacı seçilen bilişsel görevi yerine getirerek rol model olur. Katılımcının da sırayla benzer bilişsel görevleri yerine getirirken sesli düşünme protokolü uygulamasını araştırmacının yardımı ve müdahalesiyle öğrenmesi amaçlanır (Bayazıt, 2022; Karakelle ve Saraç 2010).

Görüşme çeşitli kayıt aletleriyle kayıt altına alınır ve sonrasında yazılı bir forma dönüştürülür. Yazılı hale getirilen formdan katılımcıların karşılaştığı sorunlar kolaylıkla tespit edilebilir ve buna göre çözüm üretilir.

Çalışma kapsamında, e-öğrenme ortamını kullanacak katılımcılara sistemi kullanmadan önce sesli düşünme protokolüne ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılar, sistemi kullandıkları sırada düşüncelerini sesli olarak ifade etmiş; bu ifadeler hem sistemin işleyişine hem de karşılaştıkları durumlara ilişkin görüşlerini kapsamıştır. Katılımcıların kullanım süreci boyunca dile getirdikleri ifadeler ses kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Elde edilen ses kayıtları daha sonra metne dönüştürülmüş ve bu analizler sonucunda e-öğrenme ortamının kullanılabilirlik açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

Sunucu İzleme (Log) Kayıtları

Çalışmaya katılan akademisyenlerin e-öğrenme ortamında geçirdikleri toplam süre ile her bir etkinlik ve içerik bileşeni için ayırdıkları süreler sistem üzerinden sunucu izleme kayıtları aracılığıyla izlenmiş ve kaydedilmiştir. Bu süre verileri, katılımcıların e-öğrenme ortamına yönelik davranışsal katılım düzeylerinin nesnel bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak, belirli içerik ve etkinliklerde geçirilen sürenin görece uzunluğu, katılımcıların öğrenme sürecine bilişsel olarak ne ölçüde dâhil olduklarına ilişkin bilişsel katılım göstergeleri sunmaktadır. Sunucu izleme kayıtlarının analiz edilmesiyle, katılımcıların öğrenme ortamını yüzeysel biçimde mi yoksa derinlemesine etkileşim kurarak mı kullandıkları, öğrenme sürecinin planlanan akışla ne ölçüde örtüştüğü ve etkinlikler arasında anlamlı süre farklılıklarının bulunup bulunmadığı ortaya konulabilmektedir. Bu kapsamda elde edilen sunucu izleme verileri analiz edilerek çalışmanın bulgular bölümünde ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

Katılımcılar

Bu çalışmada geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiğini değerlendirmek için Türkiye genelinde 33 akademisyen katılımcıya ulaşılmıştır. Akademisyenlerin demografik özelliklerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3

Akademisyenlerin görev yaptıkları üniversiteler.

Üniversiteler	N	%
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	20	60.61
Ankara Üniversitesi	3	9.09
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	3	9.09
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	3.03
Celal Bayar Üniversitesi	1	3.03
Çankırı Karatekin Üniversitesi	1	3.03
Dicle Üniversitesi	1	3.03
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	3.03
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	3.03
OSTİM Teknik Üniversitesi	1	3.03
Toplam	33	100

Tablo 3 incelendiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan 33 akademisyen 10 farklı üniversitede görev yapmaktadır. Akademisyenlerin en çok %60.61 oranla Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde görev yaptıkları görülmektedir. Ankara Üniversitesi ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde görev yapan akademisyenler toplam katılımcıların %9,09'unu oluştururken, diğer akademisyenler %3,03 oranla farklı üniversitelerde görev yapmaktadır. Katılımcıların farklı üniversitelerde görev yapıyor olması, araştırma kapsamında elde edilen verilerin yorumlanması açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin görev yaptıkları bölümlere ilişkin veriler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Akademisyenlerin görev yaptıkları bölümler.

Bölümler	N	%
Diş Hekimliği	11	33.33
Matematik	4	12.12
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri	2	6.06
İngiliz Dil Eğitimi	2	6.06
Yönetim Bilişim Sistemleri	2	6.06
Beden Eğitimi Öğretmenliği	1	3.03
Biyoloji	1	3.03

(Devam ediyor)

Tablo 4 (Devam)

Akademisyenlerin görev yaptıkları bölümler.

Çalışma Ekonomisi	1	3.03
Eczacılık	1	3.03
İktisat	1	3.03
Kimya	1	3.03
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	1	3.03
Sınıf Öğretmenliği	1	3.03
Siyaset Bilimi	1	3.03
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	1	3.03
Türk Dili ve Edebiyatı	1	3.03
Uluslararası İlişkiler	1	3.03
Toplam	33	100

Tablo 4 incelendiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan 33 akademisyen 17 farklı bölümde görev yapmaktadır. Akademisyenlerin görev yaptıkları alanlar incelendiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin en büyük kısmının (%33,33) dış hekimliği fakültelerinde görev yaptığı görülmektedir. Çalışmaya katılan akademisyenlerin farklı alanlarda çalışma yapmaları bakış açısı ve e-öğrenme ortamının işlevselliği konusunda fikir verebilmektedir.

E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin akademik ünvanlarına ilişkin veriler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Akademisyenlerin ünvanları.

Unvan	N	%
Profesör	6	18.18
Doçent	8	24.24
Dr. Öğr. Üyesi	7	21.21
Arş. Gör. Dr./ Öğr. Gör. Dr.	4	12.12
Arş. Gör./ Öğr. Gör.	8	24.24
Toplam	33	100

Tablo 5 incelendiğinde, e-öğrenme ortamının akademisyenlerin farklı unvan grupları tarafından kullanıldığı görülmektedir. Çalışmaya katılan akademisyenler arasında en yüksek oran %24,24 ile Doçent ile Arş. Gör./Öğr. Gör. unvanına sahip

olanlara aitken, en düşük katılımın ise %12,12 ile Arş. Gör. Dr./Öğr. Gör. Dr. unvanına sahip akademisyenlerden oluştuğu görülmektedir.

Akademisyenlerin derslerinde dijital içerik kullanma durumunu tespit etmek için sorulan soruya verdikleri cevaplar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Derslerde dijital içerik kullanım sıklığı

Derslerinizde dijital içerik (resim, video vs.) ne sıklıkla kullanırsınız?	N	%
Çoğunlukla kullanıyorum	10	30.30
Kullanıyorum	19	57.58
Bazen kullanıyorum	3	9.09
Kullanmıyorum	1	3.03
Toplam	33	100

Tablo 6 incelendiğinde, akademisyenlerden bir tanesi (%3.03) hariç hepsinin derslerinde dijital içerik kullandığı görülmektedir. Bu da e-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin dijital içerik konusuna aşina olduğunu ortaya koymaktadır.

E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin derslerinde materyal kullanma durumunu tespit etmek için sorulan soruya verdikleri cevaplar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Derslerde hazır materyal kullanım sıklığı

Derslerinizde ne sıklıkla hazır materyal kullanırsınız?	N	%
Çoğunlukla kullanıyorum	11	33.33
Kullanıyorum	6	18.18
Bazen kullanıyorum	11	33.33
Nadiren kullanıyorum	2	6.06
Kullanmıyorum	3	9.09
Toplam	33	100

Tablo 7 incelendiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin %33.33'ü derslerinde hazır materyal kullandıklarını bildirmiştir. Akademisyenlerden sadece üç tanesi (%9.09) derslerinde hazır materyal kullanmadığını ifade etmiştir.

Elde edilen veriler çalışmaya katılan akademisyenlerin genel olarak bilgisayar kullanan ve içerik üretimi konusunda dijital içeriklerden faydalandıkları ortadadır. Bu durumun söz konusu akademisyenlerin tasarlanan e-öğrenme ortamını kullanmak için hem yeterli altyapıya sahip olduklarını hem de kendileri için güncel bir konu olduğu hakkında yorum yapılabilir.

E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin yaptıkları çalışmalarda karşılaştıkları telif hakkı ihlalleriyle karşılaşma durumunu tespit etmek için sorulan soruya verdikleri cevaplar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8

Akademik çalışmaların izinsiz kullanılması nedeniyle yaşanan sorunlar

Yaptığınız akademik çalışmaların başkaları tarafından izinsiz kullanmasından kaynaklı sorunlar yaşadınız mı?		
	<i>N</i>	%
Evet	1	3.03
Hayır	32	96.97
Toplam	33	100

Tablo 8 incelendiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerden bir tanesi (%3.03) dışında hiçbir akademisyenin yaptıkları çalışmanın başkaları tarafından izinsiz kullanımıyla alakalı sorun yaşamadığı görülmektedir.

E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin öğrencilerin yaptıkları çalışmaları incelerken telif hakkı kapsamında değerlendirme yapıp yapmadığına yönelik sorulan soruya verilen cevaplar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

Öğrenci çalışmalarını değerlendirirken telif hakkı hususunun dikkate alınma durumu
 Öğrenci çalışmalarını incelerken telif hakkı kapsamında da

değerlendirme yapar mısınız?	N	%
Çoğunlukla kullanıyorum	1	3.03
Kullanıyorum	2	6.06
Bazen kullanıyorum	7	21.21
Nadiren kullanıyorum	5	15.15
Kullanmıyorum	18	54.55
Toplam	33	100

Tablo 9 incelendiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin, öğrencilerin yaptıkları çalışmaları telif hakkı kapsamında değerlendirme konusunda farkındalık sahibi oldukları görülmektedir.

Akademisyenlerin görev yaptıkları üniversiteler ele alındığında Türkiye'nin her bölgesinde bulunan üniversitelerden katılım sağlanmıştır. Akademisyenlerin görev yaptıkları bölümleri incelediğimiz zaman da sosyal bilimler, fen bilimleri, eğitim bilimleri, sağlık bilimleri gibi farklı alanlarda çalışmalar yapmakta oldukları görülmektedir.

Tasarlanan e-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin bilgisayar kullanma düzeyleri, dijital içerik kullanım durumları, telif hakkı ihlaliyle karşılaşma deneyimleri ve öğrencileri değerlendirirken telif hakkı kapsamında değerlendirme yapıp yapmadıkları birlikte ele alındığında, akademisyenlerin bilgisayar ve dijital içerik kullanımına ilişkin yüksek düzeyde olumlu yanıtlar verdikleri görülmektedir. Ayrıca akademisyenlerin telif hakkı ihlaliyle karşılaşma durumlarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, akademisyenlerin e-öğrenme ortamını kullanırken teknik ya da içerik temelli sorunlarla karşılaşma olasılığının sınırlı olduğunu ve ilgili konuda belirli bir farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında geliştirilen e-öğrenme ortamının akademisyenler tarafından kullanılmasında önemli bir sorun yaşanmayacağı söylenebilir.

Verilerin Çözümlemesi

Nicel verilerin analizinde, geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiğini belirlemek amacıyla ön test–son test desenine dayalı karşılaştırmalar yapılmıştır. Analiz sürecinde verilerin normal dağılıma uygunluğu öncelikle incelenmiş; normal dağılım varsayımının sağlanması durumunda parametrik testler, sağlanmaması durumunda ise uygun parametrik olmayan testler kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

Nitel verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, mahkeme kararları, sesli düşünme protokolü ve anketlerde yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla elde edilen veriler öncelikle yazılı hâle getirilmiş ve analiz için hazır duruma getirilmiştir. Ardından veriler tekrar tekrar okunarak anlamlı ifade birimleri belirlenmiş ve tümevarımsal bir yaklaşımla kodlama yapılmıştır. Benzer içeriklere sahip kodlar bir araya getirilerek kodlar arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bu süreç sonucunda temalar oluşturulmuştur. Elde edilen temalar doğrultusunda bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Kodlamalar, hukuk fakültesi mezunu olan araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Çalışmaya katılan hukukçular “H1, H2, H3, H4, H5, H6” şeklinde; e-öğrenme ortamını kullanan katılımcılar da “Kullanıcı 1 (K1)”, “Kullanıcı 2 (K2)” ... “Kullanıcı 26 (K26)” şeklinde kodlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenirliğini sağlamak amacıyla farklı stratejilerden yararlanılmıştır. Nicel boyutta, akademik başarı testinin kapsam geçerliğini sağlamak için telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin yargı kararları, yürürlükteki mevzuat ve alan yazın sistematik olarak incelenmiş; akademik başarı testi ise başarı testi geliştirme aşamaları takip edilerek oluşturulmuştur. Ayrıca, hazırlanan ölçme araçları alan uzmanlarının görüşlerine sunularak içerik kapsamı, ifade açıklığı ve ölçülmek istenen kazanımlarla uyumu açısından değerlendirilmiştir. Uzmanlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak ölçme aracına son hâli verilmiştir.

Ön test ile uygulama süreci arasında belirli bir zaman aralığı bırakılmıştır. Bu yaklaşım, katılımcıların ön test sorularına aşinalık geliştirmelerini ve soruları hatırlamaya

dayalı olarak son test performanslarının etkilenmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Ön test–son test desenlerinde ön testin katılımcıları duyarlı hale getirebileceği ve bu durumun ölçüm sonuçlarını etkileyebileceği iç geçerlik tehdidi olarak ele alınmaktadır (Shadish, Cook & Campbell, 2002).

Ön test uygulanıp, gerekli bilgiler alındıktan sonra kullanıcı olarak sisteme kayıt yapılan kullanıcılardan ön test uygulaması üzerinden en az bir ay geçmiş olmasına rağmen sisteme herhangi bir giriş yapıp faaliyette bulunmayan kullanıcıların bilgileri silinip araştırmadan çıkarılmışlardır.

Nitel boyutta ise, araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla veri çeşitliliği sağlanmıştır. Bu kapsamda, sesli düşünme protokolü, açık uçlu anket soruları ve belge incelemesinden elde edilen veriler birlikte ele alınarak bulguların tutarlılığı ve inandırıcılığı desteklenmiştir. Verilerin analiz süreci ayrıntılı biçimde raporlanmış ve elde edilen temalar doğrudan katılımcı ifadeleriyle desteklenerek yorumlanmıştır. Bu yaklaşım, nitel bulguların geçerliğini ve güvenilirliğini artırmaya yönelik bir önlem olarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bilgi gereksinimlerine yönelik gereksinim analizi sonuçlarına; belirlenen gereksinimler doğrultusunda, telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesine ve etkililiğinin değerlendirilmesine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Gereksinim Analizine İlişkin Bulgular

Akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına yönelik bilgi gereksinimlerini belirlemek amacıyla önce alanda uzman hukukçuların görüşleri alınmış ve Yargıtay kararları incelenmiştir. Daha sonra elde edilen konu başlıklarına ilişkin akademisyenlerin mevcut bilgi düzeyleri anket yolu ile veri toplanarak analiz edilmiştir.

Hukuk Alan Uzmanı Görüşleri

Hukuk alanı uzmanlarına yöneltilen sorulara verilen yanıtlar, nitel veri analizi ile değerlendirilmiş ve bulguların ortak bir ekseninde toplandığı görülmüştür. Uzman görüşleri, eğitim alanında telif haklarına ilişkin sorunların büyük ölçüde bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ortaya koymakta; bu doğrultuda veriler, “nelerin bilinmediği”ni ortaya koyacak biçimde üç temel bilgi gereksinim alanı altında derlenmektedir. Bu alanlar; (i) eser kavramı ve eser olma koşulları, (ii) iktibas ve kullanım sınırları, (iii) eğitim amaçlı kanuni istisnalar ve ilgili mevzuatın öncelikli maddeleri şeklinde belirlenmiştir. Aşağıda her bir bilgi gereksinim alanı, ilişkili kodlar ve doğrudan alıntılarla sunulmaktadır.

Birinci bilgi gereksinim alanı, eğitim bağlamında üretilen akademik ve pedagojik içeriklerin hangi koşullarda “eser” olarak değerlendirileceğine ilişkindir. Uzmanlar, “eser olma şartlarının bilinmemesi” kodu altında, özellikle eğitimcilerin ve akademisyenlerin ürettikleri materyallerin hukuki niteliğini belirlemede zorlandıklarını ifade etmiştir. Bu duruma ilişkin olarak H1, “Meydana getirilen ürünlerin eser olarak sayılması için

sağlaması gereken şartları bazen bilmediklerini düşünüyorum.” ifadesini kullanmıştır. Benzer şekilde H3, “Eğitim alanındaki eğitimci ve yöneticiler yeterli fikri mülkiyet bilincine sahip değiller.” şeklindeki görüşüyle, eser kavramına ilişkin bilgi eksikliğinin daha geniş bir farkındalık sorununun parçası olduğuna işaret etmiştir. H4 “Genel olarak akademisyenlerin teorik farkındalıkları bulunsa da uygulamaya ilişkin detaylı mevzuat bilgisi sınırlıdır.” Şeklindeki ifadesiyle mevzuatta yer alan ifadelerin çok fazla bilinmediği görüştür. H5 “Müvekkillerin mali hak devri, lisans sözleşmeleri ve dijital yayıncılıkta sorumluluk alanları konusunda bilgi eksikliği görülmektedir. Bu durum çoğu zaman ihlalin fark edilmemesine veya hak kaybına yol açmaktadır.” İfadesiyle temel olan devir konusunda bilgi eksikliğine dikkat çekilmektedir. H6 “5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda eser türleri her ne kadar tanımlanmış olsa da uygulamada kişilerin mevzuat temelli olmayan bilgilerinin bu tanımlar hakkında yeterince bilgi birikimine sahip olmadıklarını düşünüyorum.” Diyerek mevzuatta tanımlamalar yer alsa da aynı paralelde bilgi düzeyinde olmadıkları anlaşılmaktadır.

İkinci bilgi gereksinim alanı, iktibas uygulamalarının nasıl yapılacağı ve kullanımın hangi sınırlar içinde kalması gerektiğine ilişkindir. Uzman görüşlerinde “iktibas hataları” ve “iktibasın belirtilmemesi ya da eksik yapılması” kodları öne çıkmıştır. Hukuk alanı uzmanları, özellikle eğitim amaçlı içerik üretiminde alıntıların hangi koşullarda serbest, hangi durumlarda ihlal teşkil ettiğine dair bilginin yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda H2, “FSEK 35/1 kapsamında yapılan iktibasın belirtilmemesi ya da hiç yapılmaması” ifadesiyle, atıf uygulamalarına ilişkin bilgi eksikliğinin doğrudan telif hakkı ihlali riskini artırdığını ortaya koymuştur. H4 “Şahit olduğum durumlar göz önüne alındığında; makalelerin izinsiz yayımlanması, ders notlarının ticari amaçla çoğaltılması, tez ve projelerde intihal iddiaları, üniversite bünyesinde geliştirilen projelerde hak sahipliği tespiti ve sözleşmeden doğan lisans uyuşmazlıkları gibi sorunlarla karşılaşilmektedir.” diyerek eser oluştururken iktibas sınırı konusunda sorunlar yaşandığını ifade etmektedir. H5 “Eser oluştururken başka eserlerden yararlanma söz konusu olabilir ancak burada ilgili eserden yapılacak iktibasın ne düzeyde olacağına sağlıklı bir şekilde karar verilmesi gerekmektedir.” Diyerek iktibasın yapılması konusunda sınırın ne olduğunun net olmamasından bahsetmiştir.

Üçüncü bilgi gereksinim alanı ise eğitim amaçlı kullanımlarda hangi durumların kanuni istisna kapsamında değerlendirilebileceği ve bu istisnaların hangi mevzuat maddeleri üzerinden ele alınması gerektiğine ilişkindir. Uzmanlar, “kanuni istisnaların (eğitim istisnası vb.) yeterince bilinmemesi” kodu altında, özellikle eğitim alanında “izin

gerektiren kullanım” ile “serbest kullanım” arasındaki sınırların net olarak bilinmediğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda H2’nin “FSEK md. 33, 34 ve 35 bilinmeli.” ifadesi, eğitim alanında öncelikle bilinmesi gereken mevzuatın belirli maddelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Uzmanlar ayrıca, bu maddelerin uygulamaya dönük örneklerle desteklenmesinin eğitimcilerin karşılaştıkları sorunların azaltılmasında kritik bir rol oynayacağını belirtmiştir. H5 “mevzuatta açık şekilde hangi durumlarda eğitim istisnasından faydalanacağı belirtilmiş olmasına rağmen günümüzde yaşanan teknolojik dönüşüm yüzünden ilgili bilgiler çağın şartlarını karşılamamaktadır.” Diyerek mevzuatta yer alan istisnai durumun günümüzdeki şartları tam olarak karşılamadığından söz etmektedir. H6 “eser oluştururken kişilerin yaptıkları ihlallerin hepsinin kanun tarafından istisnai durumlardan olduğuna dair yanlış bilgilerinin olduklarını düşünüyorum.” İfadesiyle de istisna kapsamının doğru şekilde bilinmediğinden bahsetmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, hukuk alanı uzmanlarının görüşleri, eğitim alanında telif haklarına ilişkin sorunların büyük ölçüde bilinmeme durumundan kaynaklandığını ve bu bilinmeme durumlarının üç temel başlıkta toplandığını göstermektedir: (1) eser kavramı ve eser olma koşulları, (2) iktibas ve kullanım sınırları, (3) eğitim istisnası ve ilgili mevzuat maddelerinin (özellikle FSEK 33, 34 ve 35) uygulamaya dönük yorumu.

Mahkeme Kararları

Çalışma kapsamında öncelikle telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin verilmiş 13 mahkeme kararları incelenmiştir. İncelenen mahkeme kararları doğrultusunda, eğitim istisnasının uygulanması sürecinde karşılaşılan sorunların gereksinim analizi kapsamında ortaya konulması amaçlanmıştır. İncelenen 13 mahkeme kararına ilişkin gerçekleştirilen tematik kodlamaya ise Ek-1/D’de yer verilmiştir. Bu çerçevede, eğitim istisnasına konu olan ve uygulamada sorun yarattığı tespit edilen bazı mahkeme kararlarına yer verilmiş; bu kararların telif hakları ve eğitim istisnası bağlamında hangi yönleriyle öne çıktığını göstermek amacıyla iki dava örneği aşağıda sunulmuştur.

Dava örneği 1: Davacı, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinin büyük bir bölümünün tez danışmanı tarafından kaynak gösterilmeksizin kopyalanarak davalı adına yayımlandığını ileri sürerek, söz konusu fiilin durdurulmasını ve önlenmesini (tecavüzün ref’i ve men’i) ile maddi ve manevi tazminata hükmedilmesini talep etmiştir. Davalı vekili ise iddiaların gerçeği yansıtmadığını, müvekkilinin dava konusu kitap dışında, tez

konusu olan ensest konusu üzerine yayımlanmış on dört kitabının bulunduğunu, bu konuda üniversitelerde de okutulan ders kitaplarını kaleme aldığını, bu nedenle davacının tezinden intihal yapmaya ihtiyaç duymadığını savunmuştur. Mahkeme, dosyaya sunulan deliller ve bilirkişi raporu doğrultusunda, olağan alıntı sınırlarının aşıldığını ve kitabın önemli bir kısmının aynen alındığını, davalının davacının adını ve eserini belirtmeksizin bu içerikleri orantısız şekilde kullanmasının davacının eser üzerindeki mali ve manevi haklarına tecavüz teşkil ettiğini tespit etmiştir. Bununla birlikte, eserin tamamının alıntılardan oluşmadığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiş; yerel mahkeme kararı Yargıtay 11. Hukuk Dairesi tarafından da onanmıştır.

Yukarıda yer alan kararda yerel mahkeme ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesi normal sınırın üzerinde alıntı yapılmasını maddi ve manevi tecavüz olarak tanımlamıştır. Eser sahibinin kendi fikri çabasıyla ortaya çıkarmış olduğu eserin başka bir kişinin büyük oranda alıntı yapılarak ve atıf yapmamanın hak ihlali olduğuna karar vermiştir.

Söz konusu davanın hangi konu başlıklarıyla ilgili olduğuna bakıldığında; Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları; İktibas Serbestisi; Eğitim ve Öğretim Amacıyla Seçme ve Toplama Eser Oluşturma Serbestisi konuları öne çıkmaktadır.

Dava örneği 2: Davacı, 1995 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi Eczacılık Bilimleri Merkezinin iş birliğiyle yaptığı araştırma sonucu elde edilen veriler ışığında doktora tezi hazırlayarak uzmanlık derecesi almıştır. İlgili tezde kullanılan verilerin sonraki yıl bir kongrede davalılar ve dava dışı başkaları tarafından sunulduğunu, başka bir zamanda da aynı ekiple yapmış olduğu bir çalışmayı yine davalılar ve dava dışı başka yazarlar tarafından sunulduğunu ayrıca kendisinin çeşitli dergilerde hakemlik yaptığı için kendi tez ve çalışmasına çok benzeyen iki makaleyi fark ettiğini başka isimlerle yayınlandığını fark etmiştir. Davacı bu durum karşısında Yüksek Öğretim Kurumu ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığı'na şikâyetle bulunmuştur. Şikâyetinde oluşturulan eserler üzerine her bir çalışma için ayrı ayrı manevi tazminat ödenmesini talep etmiştir. Davalılardan biri yaptığı savunmasında ilgili makalelerin başka davalı tarafından hazırlandığını, davacının sonuçlarıyla makaledeki sonuçların aynı olmasının olağan olduğundan bahsetmiştir. Bir diğer davalı ise ilgili makalelerin başka davalılar tarafından hazırlandığını; kendisinin çalışmada hiçbir katkısı olmadığını ayrıca bahse konu verilerin ham veri olması sebebiyle fikri mülkiyet iddia edilemeyeceğini beyan etmiştir. Diğer davalı ise ilgili verileri alan uzmanlığı sebebiyle karşılaştırıp yorumladığını, bilimsel verilerin de sahibinin hususiyetini taşımayacağına yönelik savunma yapmıştır. Yerel mahkeme, davaya konu her iki makalede davalılar tarafından yapılan alıntılarının bütünüyle

atıfsız olduğunu, davacıya herhangi bir şekilde yer verilmediğini ve bu alıntıların iktibas serbestisi kapsamında makul sayılabilecek sınırları aştığını tespit etmiştir. Mahkeme, alıntıların yalnızca laboratuvar sonuçlarından oluşan ham veriler olduğu yönündeki savunmalara itibar etmemiş; zira bu verilerin tek başına bilimsel bir anlam taşımadığını, davacının özgün katkısının ham verilerin sınıflandırılması, istatistiksel verilere dönüştürülmesi ve ardından yorumlanması sürecinde ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bu veri ve değerlendirmeler temelinde oluşturulan ve ihlale konu olan bilimsel tez ve bildirinin, öz ve biçim yönünden bir bütün olarak korunabilir nitelikteki özgün kısmı oluşturduğu kabul edilmiştir. Ayrıca davalıların, davacıya ait bilimsel araştırmalardan bağımsız herhangi bir deneysel çalışma yürütmeksizin söz konusu makaleleri kaleme alıp yayımladıkları, bu nedenle eserlerin yeni ve bağımsız bir çalışma niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır. Mahkeme, davalıların intihal yoluyla oluşturulan makalelerde yazar olarak yer almaları nedeniyle davacının manevi ve mali haklarını ihlal eden fiilleri birlikte ve doğrudan gerçekleştirdiklerini, bu kusurlu davranışlarını dava tarihine kadar sürdürdüklerini belirterek davanın kısmen kabulüne karar vermiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 11. Hukuk Dairesi dava konusu üzerine “bilinen yöntemler üzerinden yapılan istatistiki çalışma sonuçlarının tablo haline getirilmesinin fikri faaliyet ürünü olduğu tartışmasız olmakla birlikte, böyle bir yöntemin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 1/B ve 2. maddeleri anlamında sahibinin hususiyetini yansıtan ve anılan kanun hükümleri kapsamında korunması gereken birer eser olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Dava konusu tabloların konusunun planlanması ve deneklerin seçilmesi faaliyeti ve laboratuvar sonuçlarının bilimsel metotlar kullanılarak tablo haline getirilmesinin, aynı konuda bilimsel çalışma yapan başka uzmanların da başvurabileceği ve benzeri sonuçları elde edebileceği bir yöntem olması nedeniyle, mahkemece bu faaliyetin davacının hususiyetini yansıtan birer eser olarak kabulü isabetli değildir” diyerek yerel mahkeme kararının bozulmasına karar vermiştir. Bozma kararına karşı direnen yerel mahkemenin direnme kararı temyiz edilmiş olup ilgili dava Yargıtay Hukuk Genel Kuruluna yansımıştır. Hukuk genel kurulu dosyayı inceleyerek “davacının eserlerinde yer alan tabloların konusunun planlanması ve deneklerin seçilmesi faaliyeti ve laboratuvar sonuçlarının bilimsel metotlar kullanılarak tablo hâline getirilmesi, aynı konuda bilimsel çalışma yapan başka uzmanların da başvurabileceği ve benzeri sonuçları elde edebileceği bir yöntem olması nedeniyle mahkemece bu faaliyetlerin davacının hususiyetini yansıtan birer eser olarak kabul edilmesi ve buradan hareketle davalıların

eyleminin “intihal” oluşturduğu sonucuna varılması isabetli değildir” diyerek yerel mahkemenin direnme kararını bozmuştur.

Yukarıdaki kararda da yerel mahkeme her ne kadar davacının hak ihlali iddiasını yerinde bulmuş ve davayı kısmen kabul etmiştir. Temyiz aşamasında ve direnme kararı karşısında Hukuk Genel Kurulu tarafından verilen kararda da ilgili verilerin davacının hususiyetini taşımadığı ve başka araştırmacıların da benzeri sonuçları elde edeceği gerekçesiyle yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Bu karar göstermektedir ki kimin yapmış olduğu dikkate alınmadan aynı grup verilerden aynı sonuçlar elde edilecek olması verilerin ham veri olduğunu ve intihale konu olmayacağını bildirmektedir.

Söz konusu davanın hangi konu başlıklarıyla ilgili olduğuna bakıldığında; Telif Hukukuna Giriş, Temsil Serbestisi; Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması, Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Ek-1/d'deki tablodaki içerik analizlerinden yola çıkarak, örnek iki davada da görüldüğü gibi; Telif Hukukuna Giriş, Temsil Serbestisi; Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması, Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları; İktibas Serbestisi; Eğitim ve Öğretim Amacıyla Seçme ve Toplama Eser Oluşturma Serbestisi, Telif sözleşmeleri başlıklarındaki konu içeriklerine gereksinim duyulduğu görülmektedir.

Mahkeme Kararları ve Hukukçulara Göre Konu Başlıkları

İncelenen mahkeme kararları ile hukukçularla yapılan görüşmeler doğrultusunda, akademisyenler tarafından bilinmesi gerektiği değerlendirilen konu başlıkları belirlenmiş; bu başlıklar bir sonraki bölümde akademisyenlere yöneltilen gereksinim analizi anketi sorularının oluşturulmasında temel alınmıştır.

- Basılı materyallerin telif hakkına nasıl konu olduğu:
- 5846 sayılı kanun hakkında bilgi sahibi olma:
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hakkında bilgi sahibi olma durumu
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre bilimsel içeriklerin korunma durumu
- Telif hakkı ihlalinin hukuki sonuçları
- Telif hakları kanununa göre görsel ve işitsel eserlerden yararlanılması
- Derslerde kullanılan materyallerin hak sahibinden izin alma durumu
- İnternette erişilen içeriklerin ders materyali olarak nasıl kullanılacağı
- Çalışmaların kanun kapsamında korunması hakkında bilgi sahibi olma

- Yüz yüze ve uzaktan eğitimde kullanılan çalışmaların telif hakkı yönünden durumu
- Yayınevleriyle yapılan telif sözleşmeleri hakkında bilgi sahibi olma
- Eser sahibinin yasal haklarını ne düzeyde bildiği
- Ortak yazarlı çalışmalarda telif haklarının neler olduğu
- Etik beyan ve telif haklarının ne düzeyde bilindiği

Akademisyenlerin Bilgi İhtiyaçları

Bu çalışma kapsamında yürütülen bilgi ihtiyacı anketine Türkiye genelinde 130 akademisyen katılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ve bilgi ihtiyaçlarını yansıtan konu başlıkları aşağıda raporlanmıştır.

Demografik Özellikler

Çalışmaya katılan akademisyenlere uygulanan ankette önce demografik veriler özellikler tespit edilmiştir. Akademisyenlerin ünvan dağılımı Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Akademisyenlerin ünvanlara göre dağılımı.

Unvan	N	%
Prof. Dr.	24	18.46
Doç. Dr.	33	25.38
Dr. Öğr. Üyesi	26	20.00
Arş. Gör. Dr./ Öğr. Gör. Dr.	15	11.54
Arş. Gör./ Öğr. Gör.	32	24.62
Toplam	130	100.00

Tablo 10 incelendiğinde, akademisyenlerin büyük çoğunluğu (% 25.38) Doç. Dr. ünvanına sahiptir. Bunu takiben katılım oranları sırası ile Arş. Gör./ Öğr. Gör. (%24.62); Dr. Öğr. Üyesi (%20.00); Prof. Dr. (%18.46); Arş. Gör. Dr./ Öğr. Gör. Dr. (%11.54) olduğu görülmektedir.

Tablo 11

Akademisyenlerin üniversiteleri.

Üniversiteler	N	%
Ankara Üniversitesi	14	10,77
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	13	10,00
Kayseri Üniversitesi	12	9,23
Abdullah Gül Üniversitesi	11	8,46
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	10	7,69
Çankırı Karatekin Üniversitesi	9	6,92
Eskişehir Teknik Üniversitesi	9	6,92
Erciyes Üniversitesi	8	6,15
Pamukkale Üniversitesi	5	3,85
Anadolu Üniversitesi	4	3,08
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	4	3,08
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	2,31
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	3	2,31
Bayburt Üniversitesi	2	1,54
Hacettepe Üniversitesi	2	1,54
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	1,54
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	1,54
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2	1,54
Nuh Naci Yazgan Üniversitesi	2	1,54
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2	1,54
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	0,77
Bartın üniversitesi	1	0,77
Dicle Üniversitesi	1	0,77
Düzce Üniversitesi	1	0,77
Ege Üniversitesi	1	0,77
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	1	0,77
Gazi Üniversitesi	1	0,77
Karabük üniversitesi	1	0,77
Muş Alparslan Üniversitesi	1	0,77
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1	0,77
Ostim Teknik Üniversitesi	1	0,77
Toplam	130	100,00

Tablo 11 incelendiğinde, çalışmaya katılan akademisyenlerin farklı üniversitelerden geldiği ve katılımın belirli üniversitelerde yoğunlaşmakla birlikte geniş bir kurumsal dağılım gösterdiği görülmektedir. En yüksek katılım Ankara Üniversitesi'nden sağlanmış olup, bunu farklı bölgelerde yer alan devlet üniversiteleri takip etmektedir.

Tablo 12

Akademisyenlerin çalışma alanları.

Çalışma Alanı	N	%
Sosyal Bilimler (Hukuk, Tarih vb.)	33	25.38
Mühendislik Bilimleri	28	21.54
Eğitim Bilimleri	27	20.77
Fen Bilimleri (Matematik, Fizik vb.)	16	12.31
Sağlık Bilimleri (Tıp, Hemşirelik vb.)	14	10.77
Ziraat	3	2.31
Güzel Sanatlar	2	1.54
Mimarlık	2	1.54
Spor	1	0.77
İlahiyat	1	0.77
Sanat ve Tasarım	1	0.77
Afet Yönetimi	1	0.77
Uzaktan Eğitim	1	0.77
Toplam	130	100.00

Tablo 12 incelendiğinde çalışmaya katılan akademisyenlerin büyük çoğunluğu sosyal bilimler (%25.38) alanındandır. Bu alanı takiben sırasıyla eğitim bilimleri (%20.77); mühendislik bilimleri (%21.54); fen bilimleri (%12.31); sağlık bilimleri (%10.77); ziraat (%2.31); güzel sanatlar ve mimarlık (%1.54); İlahiyat, spor, sanat ve tasarım, afet yönetimi, uzaktan eğitim (%0.77) gelmektedir.

Tablo 113

Akademisyenlerin mesleki deneyimleri.

Mesleki Deneyim	N	%
20 yıl üzeri	39	30.00
16-20 yıl	19	14.62
11-15 yıl	24	18.46
6-10 yıl	26	20.00
0-5 yıl	22	16.92
Toplam	130	100.00

Tablo 13 incelendiğinde, çalışmaya katılan akademisyenlerin önemli bir bölümünün uzun yıllara dayanan mesleki deneyime sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %30.00'unun 20 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahip olduğu

belirlenirken, bunu %20.00 ile 6–10 yıl, %18.46 ile 11–15 yıl, %16.92 ile 0–5 yıl ve %14.62 ile 16–20 yıl mesleki deneyime sahip akademisyenler takip etmektedir. Katılımcıların önemli bir bölümünün uzun yıllara dayanan mesleki deneyime sahip olması, telif hakları ve eğitim istisnasına ilişkin uygulamalarla karşılaşmış olma olasılıklarını artırmaktadır.

Tablo 124

Akademisyenlerin kullandıkları kaynaklar.

Kullanılan kaynaklar	N	%
Açık erişim kaynakları ve ücretli kaynaklar	65	57.02
Açık erişim kaynakları	48	42.11
Ücretli kaynaklar	1	0.88
Toplam	114	100.00

Tablo 14 incelendiğinde, akademisyenlerin çalışmalarında en sık açık erişim ve ücretli kaynakları birlikte kullandıkları görülmektedir (%57.02). Bunu sırasıyla yalnızca açık erişim kaynaklarını kullanan akademisyenler (%42.11) izlerken, yalnızca ücretli kaynakları kullananların oranının oldukça düşük olduğu (%0.88) dikkat çekmektedir. Bu dağılım, akademisyenlerin açık erişim kaynaklarına yönelik yüksek bir farkındalığa sahip olduklarını ve buna karşın farklı içerik türlerine erişimde birden fazla kaynak türünü birlikte kullanma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ayrıca, yalnızca ücretli kaynak kullanımının oldukça sınırlı olması, akademisyenlerin kaynak seçiminde erişilebilirlik ve kullanım kolaylığını önceliklediklerine işaret etmektedir.

Tablo 135

Akademisyenlerin tercih ettiği informal platformlar.

İnformal Platform	N	%
Google Scholar	123	94.62
Researchgate	103	79.23
ORCID	81	62.31
Academia.	67	51.54
Linkedin	50	38.46

Tablo 15 incelendiğinde, akademisyenlerin akademik çalışmalarını yürütürken en sık tercih ettikleri informal platformun Google Scholar (%94.62) olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla ResearchGate (%79.23), ORCID (%62.31), Academia (%51.54) ve LinkedIn (%38.46) takip etmektedir. İlgili soruda birden fazla yanıt seçeneğinin işaretlenmesine izin verilmesi nedeniyle, katılımcıların birden fazla platformu tercih ettiği ve buna bağlı olarak yüzdelik oranların toplamının %100'ü aşabildiği görülmektedir.

Bu bulgu, akademisyenlerin akademik üretimlerini ve çalışmalarını yoğun biçimde dijital ve çoğunlukla informal platformlar üzerinden yürüttüklerini göstermektedir. Söz konusu platformların yaygın kullanımı, telif hakkı ile korunan eserlerin paylaşımı, yeniden kullanımı ve erişime açılması süreçlerinde hukuki sınırların belirsizleşmesine neden olabilmektedir. Bu durum, akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılmasının, yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda uygulamaya dönük bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin bilimsel eserlerde veya akademik çalışmalarda intihal iddialarını konu edinen davalarda bilirkişilik yapma durumları Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16

Akademisyenlerin bilirkişilik yapma durumu.

İlgili Davalarda Bilirkişilik Yapma Durumu	N	%
Hayır	124	95.38
Evet	6	4.62
Toplam	130	100.00

Tablo 16 incelendiğinde, araştırmaya katılan akademisyenlerin büyük çoğunluğunun (%95.38) telif haklarına ilişkin davalarda bilirkişilik yapmadığını belirttiği görülmektedir. Katılımcıların yalnızca %4.62'si bu tür davalarda bilirkişi olarak görev aldığını ifade etmiştir. Bu bulgu, akademisyenlerin telif hakları bağlamında uygulamaya dönük hukuki süreçlerde sınırlı düzeyde yer aldıklarını göstermektedir.

Bilirkişilik yaptığını belirten katılımcıların, deneyimlerini açıklamaya yönelik soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde, bu deneyimlerin çoğunlukla intihal iddiaları ve eserler arasındaki benzerliklerin değerlendirilmesi ile sınırlı olduğu görülmektedir. Katılımcı ifadelerinde, “intihal iddiası vardı ancak yeterli kanıt bulunmadığı” ya da “iki

eser arasındaki benzerliğin fikri haklar koruma kapsamına girip girmediğine ilişkin değerlendirme yapıldığı” yönünde açıklamalara yer verilmiştir. Bu durum, bilirkişilik deneyimine sahip olan akademisyenlerin dahi telif hakları alanındaki uygulamaya dönük deneyimlerinin belirli ve sınırlı başlıklar etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Bu bulgu, akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin, hukuki uzmanlıktan çok bireysel deneyimler çerçevesinde şekillenmiş olabileceğine ve bu alanda yapılandırılmış bir eğitim gereksiniminin varlığına işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, internet ortamından erişilen içeriklerin telif hakkı kapsamında nasıl değerlendirildiğine ilişkin bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik soruya verdikleri yanıtlar Tablo 17’de sunulmuştur. Ölçekte 5 en yüksek, 1 ise en düşük bilgi düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 147

Akademisyenlerin e-öğrenme ortamında olmasını düşündükleri konu başlıkları.

Tespit edilen konu başlıkları	5	4	3	2	1	Toplam
İnternette erişilen içeriklerin telif hakkına nasıl konu olduğu	69	26	23	4	7	129
Basılı materyal şeklinde sunulan içeriklerin telif haklarına nasıl konu olduğu	61	34	21	5	7	128
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun içeriği	62	25	27	7	5	126
Fikir ve sanat eserleri kanununda yer alan sınırlamalar ve istisnalar	54	41	23	7	4	129
Fikir ve sanat eserleri kanununa göre bilimsel içeriklerin korunması	59	44	17	4	5	129
Telif hakkı ihlalinin hukuki sonuçları	85	19	17	4	3	128
Telif hakları kanuna göre görsel ve işitsel eserlerden yararlanılması	67	33	20	5	3	128
Eğitim amacı ile bilgi ve materyallerin derslerde hak sahibinden izin almadan serbestçe nasıl kullanılacağı	70	29	18	5	5	127
İnternette erişilen içeriklerin ders materyali olarak nasıl kullanılabileceği (power point vb)	62	33	23	6	5	129

(Devam ediyor)

Tablo 17 (Devam)

Akademisyenlerin e-öğrenme ortamında olmasını düşündükleri konu başlıkları.							
Akademik çalışmalarının hangilerinin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korunacağı	59	38	24	6	3	130	
Yüz yüze derslerde kullanılan çalışmalarla uzaktan eğitimde kullanılan çalışmaların telif hakları yönünden değerlendirilmesi	47	39	27	10	6	129	
Yayınevleri ile yapılan telif hakları sözleşmesi	52	39	27	8	3	129	
Telif hakları ile ilgili eser sahibinin yasal hakları	60	41	19	6	3	129	
Ortak yazarlı çalışmalarda telif hakları	56	39	22	7	4	128	
Etik beyanlar ve telif hakları	56	37	25	6	4	128	
Creative Commons lisansları	47	34	33	6	7	127	

Tablo 17 incelendiğinde çalışmaya katılan akademisyenlerin %53.49'u "İnternette erişilen içeriklerin telif hakkına nasıl konu olduğu" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasını yüksek düzeyde yararlı olacağını; %47.66'sı "Basılı materyal şeklinde sunulan içeriklerin telif haklarına nasıl konu olduğu" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %49.21'i "5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun içeriği" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %41.86'sı "Fikir ve sanat eserleri kanununda yer alan sınırlamalar ve istisnalar" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %45.74'ü "Fikir ve sanat eserleri kanununa göre bilimsel içeriklerin korunması" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %66.41'i "Telif hakkı ihlalinin hukuki sonuçları" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %52.34'ü "Telif hakları kanuna göre görsel ve işitsel eserlerden yararlanılması" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %55.12'si "Eğitim amacı ile bilgi ve materyallerin derslerde hak sahibinden izin almadan serbestçe nasıl kullanılacağı" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %48.06'sı "İnternette erişilen içeriklerin ders materyali olarak nasıl kullanılabileceği (power point vb)" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %45.38'i "Akademik çalışmalarının hangilerinin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korunacağı" başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %36.43'ü "Yüz yüze derslerde

kullanılan çalışmalarla uzaktan eğitimde kullanılan çalışmaların telif hakları yönünden değerlendirilmesi” başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %40.31’i “Yayınevleri ile yapılan telif hakları sözleşmesi” başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %46.51’i “Telif hakları ile ilgili eser sahibinin yasal hakları” başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %43.75’i “Ortak yazarlı çalışmalarda telif hakları” başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %43.75’i “Etik beyanlar ve telif hakları” başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını; %37.01’i “Creative Commons lisansları” başlığının tasarlanacak e-öğrenme ortamında olmasının yüksek düzeyde yararlı olacağını ifade etmişlerdir.

Çalışma kapsamında akademisyenlere uygulanan ankette açık uçlu sorulara da yer verilmiştir. Bu doğrultuda akademisyenlere “Telif hakları ve eğitim istisnası ile ilgili öğrenmek istediğiniz başka konu başlığı var mıdır?” sorusu yneltirmiştir. Ankete katılan akademisyenlerin bir kısmı bu soruya yanıt vermiştir. Verilen yanıtlarda bir akademisyen, “video ve ses materyallerine özgü farklılıklar, onam formları ve izin süreçleri, açık veri paylaşımı ile açık erişimin neden ücretli olduğu” gibi konuların ele alınabileceğini belirtmiştir. Bir başka akademisyen ise “yapay zekâ ile oluşturulmuş metinler ve eserlerde telif hakları” konusunu önermiştir. Aynı şekilde, başka bir akademisyen “yapay zekâ kullanımından kaynaklanan etik yükümlülükler” başlığının da ele alınmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, bazı akademisyenler Creative Commons lisansları üzerinde daha ayrıntılı biçimde durulmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, bu araştırmada elde edilen bulgular, akademisyenlerin telif hakları ve eğitim istisnasına ilişkin birçok başlıkta kendilerini farklı düzeylerde bilgili olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Özellikle telif hakkı ihlalinin hukuki sonuçları, bilimsel içeriklerin korunması, derslerde kullanılan materyallerin telif hakları çerçevesinde değerlendirilmesi ve internetten erişilen içeriklerin ders materyali olarak kullanımı gibi konularda katılımcıların önemli bir bölümünün yüksek bilgi düzeyine sahip olduğunu bildirdiği görülmektedir

Bununla birlikte, bulgular daha bütüncül olarak ele alındığında, akademisyenlerin telif haklarına ilişkin bilgi düzeylerinin ağırlıklı olarak genel ilkeler ve yaygın uygulamalar çerçevesinde yoğunlaştığı; buna karşılık, eğitim istisnasının sınırları, dijital ve uzaktan eğitim bağlamında ortaya çıkan özgül durumlar ile lisans türleri (rneğin Creative Commons) gibi daha teknik ve uygulamaya dönük alanlarda bilgi düzeylerinin

görece farklılaştığı anlaşılmaktadır. Özellikle Creative Commons lisanslarına ilişkin dağılım, bu alanda bilgi düzeyinin daha heterojen olduğunu ve akademisyenler arasında ortak bir kavrayışın henüz tam olarak oluşmadığını düşündürmektedir.

Ayrıca, katılımcıların büyük çoğunluğunun telif haklarına ilişkin davalarda bilirkişilik deneyimine sahip olmaması ve hukuki süreçlere doğrudan dâhil olmamaları, bildirilen bilgi düzeylerinin önemli ölçüde bireysel deneyimlere, akademik pratiklere ve sezgisel değerlendirmelere dayandığına işaret etmektedir. Bu durum, akademisyenlerin telif hakları alanında kendilerini bilgili olarak değerlendirmelerine karşın, özellikle eğitim istisnasının uygulama boyutunda yapılandırılmış ve sistematik bir rehberliğe ihtiyaç duyabileceklerini düşündürmektedir.

Bu çerçevede, araştırma bulguları, akademisyenlerin telif haklarında eğitim istisnasına ilişkin bilgi düzeylerini desteklemeye yönelik olarak geliştirilen e-öğrenme ortamının, yalnızca kuramsal bir bilgilendirme aracı değil; dijital, yüz yüze ve uzaktan eğitim pratiklerinde karşılaşılan somut sorunlara rehberlik edebilecek uygulamaya dönük bir gereksinime karşılık geldiğini göstermektedir.

E-öğrenme Ortamının Geliştirilmesi

Gereksinim analizi sonrasında, Yöntem bölümünde açıklanan tasarım ilkeleri dikkate alınarak, temel olarak video temelli öğrenmeye dayalı ve okuma metinleri gibi ek kaynakların da sunulduğu bir e-öğrenme ortamının geliştirilmesi aşamasına geçilmiştir. Bu süreçte iki temel unsur belirleyici olmuştur: İlk olarak gereksinim analizi sonrasında belirlenen konu başlıkları ve bu başlıklara ilişkin içeriklerin oluşturulması ve sonrasında e-öğrenme ortamının eğitim teknolojileri alanındaki tasarım ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesi.

Tablo 17’de de görüldüğü üzere gereksinim analizi sonuçlarına göre aşağıdaki tabloda da belirtildiği üzere 15 başlık ortaya çıkmıştır. Ancak bu başlıklar modüler yapıda içeriğin sunulabilmesi için, hukuk alanından üç uzmanın görüşü alınarak, 9 başlık altında toplanmıştır.

Tablo 158

İçeriklerin tespit edilme aşamaları.

Gereksinim analizi konu başlıkları	E-modül konu başlıkları
1. Basılı materyallerin telif hakkına nasıl konu olduğu, 2. 5846 sayılı kanun hakkında bilgi sahibi olma, 3. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hakkında bilgi sahibi olma durumu, 4. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre bilimsel içeriklerin korunma durumu, 5. Telif hakkı ihlalinin hukuki sonuçları, 6. Telif hakları kanununa göre görsel ve işitsel eserlerden yararlanılması, 7. Derslerde kullanılan materyallerin hak sahibinden izin alma durumu 8. İnternette erişilen içeriklerin ders materyali olarak nasıl kullanılacağı, 9. Çalışmaların kanun kapsamında korunması hakkında bilgi sahibi olma, 10. Yüz yüze ve uzaktan eğitimde kullanılan çalışmaların telif hakkı yönünden durumu, 11. Yayınevleriyle yapılan telif sözleşmeleri hakkında bilgi sahibi olma, 12. Eser sahibinin yasal haklarını ne düzeyde bildiği, 13. Ortak yazarlı çalışmalarda telif haklarının neler olduğu, 14. Etik beyan ve telif haklarının ne düzeyde bilindiği, 15. Creative Commons lisansları hakkında bilgi sahibi olma durumu.	1. Temel Kavramlar: Telif Hukukuna Giriş, 2. Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması, 3. Temsil Serbestisi, 4. Eğitim ve Öğretim Amacıyla Seçme ve Toplama Eser Oluşturma Serbestisi, 5. İktibas Serbestisi, 6. Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları, 7. Dijital Seçme ve Toplama Eserler, Multimedya Ürünleri ve İktibas, 8. Telif Sözleşmeleri, 9. Creative Commons.

Daha sonra, geliştirilen e-öğrenme ortamına ilişkin tasarım sürecini desteklemek amacıyla eğitim teknolojileri alanında uzman üç akademisyenden geri bildirim alınmıştır.

Eğitim teknolojileri E1, E2 E3 şeklinde kodlanarak görüşlerine Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 169

Eğitim teknolojilerinin tasarlama sürecindeki düşünceleri.

Eğitim Teknoloji	Düşünceler
E1	Sosyal Temsil Kuramına göre, öğrenenler kendilerine benzer buldukları veya aşına oldukları figürlerden daha etkili öğrendikleri için avatar oluştururken seçilen model bir görsel değildir. Arka planı oluştururken öğrenmeyle ilgisi olmayan tüm görsel ve işitsel öğelerin çıkarılması gerekir. Arka planın karmaşık olması fazla dikkat çekeceği için öğrenmeyi olumsuz etkiler. Geliştirilecek videolarda anahtar kelimelerin bulunması kullanıcının konuyu aklında tutması konusunda olumlu katkılar doğurabilir. Geliştirilecek videolarda avatarın konuşma hareketleriyle sesin senkronize olması dışsal bilişsel yükün azalmasına yardımcı olur. Videolar geliştirirken kullanılacak materyallerin telif hakları konusunda sorun yaşatmayacak şekilde seçilmesi önemlidir.
E2	Hitap edilen kitle Türkiye’de olduğu için kullanıcıların günlük olarak karşılaştıkları insan fenotipinde olmaları öğrenme sürecinde öğrenenle içerik arasında bariyer oluşmasını engeller. Arka planın mümkün olacak en üst seviyede boş olması kullanıcının ekranda anahtar kelimelere odaklanmasını artırır. Kullanıcı bazen dinlemeyi kaçırırsa anahtar kelimelerle konuya dahil olabilir. Videolarda kullanılan avatarın dudak senkronizasyonunun bozulması durumunda kullanıcı tarafından dikkat dağıtıcı olur ve bu da bilişsel yük kapsamında olumsuz bir sonuç doğurur. Yapay zekayla video geliştirirken girilen promptlar bazen olumlu sonuç doğurmayabilir. Bu tip durumlarda düzenlemeleri manuel olarak yapmak faydalı olabilir.
E3	Oluşturulan avatarların ilgi çekici olması beklenir ancak kullanıcıların fazla ilgisini çekecek detaylarının bulunması öğrenmeyi zorlaştırabilir. Oluşturulan videoda daha doğal görünüm verilmesi ve ekranı kaplama alanını çok arttırmamak amacıyla robotik görünümün azaltılması için gövde üstü kısmın görülmesi yeterli olur. Sesli metin oluştururken yapay zekâ araçlarının telaffuzda zorlanacağı kelimelerden uzak durmak ve akıcı bir metin üzerinden gitmek daha faydalı olur. Geliştirilecek videolarda el hareketlerindeki koordinasyon bozulması gibi durumlarda kişinin dikkatinin dağılıp bilişsel yük oluşmasını engellemek için konuyla alakalı kısa görsel veya videolar koymak faydalı olabilir. Kullanılan videodaki dilin güncel konuştuğumuz dille paralel olması hususuna dikkat etmen videolar konusunda olumlu sonuç doğuracağını düşünüyorum.

Uzman görüşleri doğrultusunda, öğrenme videolarının süresinin en fazla 10 dakika ile sınırlandırılması, videolarda sade ve dikkat dağıtmayan bir arka planın tercih edilmesi ve değerlendirme sorularına verilen yanıtlara anlık geri bildirim sunulması önerilmiştir. Kullanıcıların değerlendirme sorularında yanlış yanıt vermeleri durumunda, ilgili konu başlığına yönlendirilmelerini sağlayacak bir yapının oluşturulmasının öğrenme sürecini destekleyeceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte uzmanlar, değerlendirme sorularında ve öğrenme hedeflerinde yer alan tüm başlıkların okuma metinlerinde mutlaka yer almasının önemine vurgu yapmıştır. Bu öneri, videoların her zaman aranan bilginin hızlı bir şekilde bulunmasına olanak sağlamayabileceği ve yazılı materyallerin bu açıdan tamamlayıcı bir işlev üstlendiği gerekçesine dayandırılmıştır. Bununla birlikte, öğrenme ortamının kapsayıcılığını artırmak amacıyla altyazı gibi erişilebilirlik seçeneklerinin sunulması gerektiği belirtilmiştir.

Son olarak, e-öğrenme ortamı ağırlıklı olarak bireysel öğrenmeye dayalı biçimde kurgulanmış olmakla birlikte, görüşüne başvurulmuş bir eğitim teknolojisi tarafından öğretmenlerin öğrencilerin bireysel ilerlemelerini izleme gereksiniminin de dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, öğretmenler ve diğer öğretim paydaşlarının sürece dâhil olabilmelerini desteklemek amacıyla sisteme forum özelliğinin eklenmesi önerilmiştir. Böylece, açık uçlu bilgiye ve üst düzey düşünmeye dayalı öğrenmenin de ayrıca değerlendirilebilmesine olanak sağlanabileceği belirtilmiştir.

Alınan bu geri bildirimler doğrultusunda, e-öğrenme ortamının tasarımı hukuk ve eğitim teknolojileri alanındaki uzmanların görüşleri temel alınarak düzenlenmiş ve geliştirilmiştir.

E-öğrenme Ortamının Etkililiği

Yapılan çalışmada tasarlanan e-öğrenme ortamı rastgele seçilmiş olan 33 akademisyenin kullanımına sunulmuştur. Akademisyenlerin e-öğrenme ortamını kullanmadan önce konu hakkındaki ön bilgilerini test etmek ve çeşitli demografik veriler elde etmek için, e-öğrenme ortamlarından yararlanmadan 2 hafta önce ön test yapılmıştır.

Tasarlanan e-öğrenme ortamında 9 ana başlık mevcuttur. Her bir başlık altında tamamlanması gereken 4, toplamda 36 etkinlik mevcuttur. Her bir etkinlik tamamlama durumunu gösteren veriler Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20

E-öğrenme ortamını kullanan akademisyenlerin etkinlik tamamlama durumu.

Tamamlama durumu	N	%
%100 tamamlama	28	84.85
%97 tamamlama	1	3.03
%91 tamamlama	1	3.03
%75 tamamlama	1	3.03
%72 tamamlama	1	3.03
%6 tamamlama	1	3.03
Toplam	33	100

Tablo 20 incelendiğinde, akademisyenlerden 28 tanesi (%84.85) mevcut 32 etkinliğin hepsini tamamlamıştır. Bir akademisyen (%3.03) 1 etkinliği, bir akademisyen (%3.03) 3 etkinliği, bir akademisyen (%3.03) 9 etkinliği, bir akademisyen (%3.03) 34 etkinliği tamamlamamıştır. Akademisyenlerin tamamlamadığı etkinlikler genel olarak e-öğrenme ortamı içerisinde yer alan forum kısmıdır. Akademisyenlerin hepsinin etkinlik tamamlamama oranı ise karşımıza %95.18 olarak çıkmaktadır. Bu durum da akademisyenlerin yüksek oranda etkinliği tamamladıklarını söylemek mümkündür.

Tasarlanan e-öğrenme ortamı 9 farklı başlık altında toplam 36 etkinlikten oluşmaktadır. Bu etkinliklerin bazıları konuyla ilgili olan PDF formatında ders notu, video, ölçme- değerlendirme, forum gibi kısımlardan oluşmaktadır. Her bir kullanıcının ilgili başlık altındaki etkinliklerdeki başlama ve bitiş sürelerinden kullanıcıların etkinliklere ayırdığı süreler tespit edilmiştir.

Akademik Başarı

Araştırmada geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiğini belirlemek amacıyla, e-öğrenme ortamına başlanmadan iki hafta önce akademisyenlere akademik başarı testi uygulanmış ve elde edilen yanıtlar ön test verisi olarak toplanmıştır. E-öğrenme ortamının tamamlanmasının ardından aynı test, son test olarak yeniden uygulanmıştır.

Verilerin analizinde, Wainer (1976), madde sayısının artırılmasının toplam puan üzerindeki varyansta anlamlı bir değişikliğe yol açmadığını ve puanlamada kullanılan standart puanlama yaklaşımının ölçme hatasını azalttığını belirtmektedir. Bu nedenle,

çalışmada kullanılan testte her bir soruya 1 puan verilmiş ve akademisyenlerin başarı düzeylerindeki değişim bu puanlama üzerinden yorumlanmıştır.

Ölçüm sonucu ortaya çıkan verilerin hangi analiz testiyle değerlendirilmesinin belirlenmesi için ilk önce normal dağılım uygunluğu incelenmiştir. Büyüköztürk (2018) normallik testi için grup büyüklüğünün 50'den küçük olması durumunda Shapiro-Wilk testi, 50'den büyük olması durumunda da Kolmogorov-Smirnow testi yapılmasını önermektedir. Çalışmadaki kullanıcı sayısı 33 olduğu ve bu ifade 50'den küçük olduğu için Shapiro-Wilk testi yapılmıştır. Test sonucunda ön test sonuçları $p=.124>.05$ bulunarak ön testin normal dağıldığı, son test sonuçları $p=.000<.05$ bulunarak son testin normal dağılmadığı görülmektedir.

Ön test ve son test sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21

Ön test ve son test sonuçlarına ilişkin bulgular.

	N	$\bar{X}$	SS	Medyan
Ön Test	33	7.94	1.77	8
Son Test	33	14.84	4.78	17

Ölçümler arası farkların dağılımındaki normal olmayan dağılımlar nedeniyle parametrik olmayan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanması önerilmektedir (Büyüköztürk, 2018). Yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($z=-4.783$, $p<.001$). Katılımcıların ön test medyan puanı 8 iken uygulama sonrası son test medyan puanı 17'ye çıkmıştır. Ön test son test gruplarındaki medyan değerleri incelendiğinde, son test grubunun istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek medyan değerine sahip olduğu hesaplanmıştır. Elde edilen bu bulguya göre geliştirilen e-öğrenme ortamının katılımcıların konu hakkındaki bilgilerini artırma konusunda etkili olduğu yorumu yapılabilir.

E-öğrenme Ortamının Kullanışlılığı

E-öğrenme ortamının kullanılabilirliği sesli düşünme protokolü ile değerlendirilmiştir.

Kullanıcıların sesli düşünme protokolü kapsamında oluşturdukları ses kayıtları yazıya aktarılmış ve tematik analiz yöntemiyle kodlanmıştır. Elde edilen kodlar sekiz tema altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla; sisteme ve derse giriş, içerik hakkında ön bilgilendirme, ders notları, video içerikleri, ölçme ve değerlendirme, tartışma, sistem kullanımı ve tamamlama ile genel değerlendirme başlıklarından oluşmaktadır.

Tablo 172

Sisteme ve Derse Giriş.

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Girince siteyle alakalı ön izleme çıktı. Ders başlamadan ders hakkında bilgilendirici bir video otomatik oynadı. Ekranın sol tarafındaki kısımda 9 bölüm var ama sadece birinci bölüm açık o yüzden mecburen ona giriyorum.
K30	Sisteme giriş yaptım. Bir tane kursa tanımıyım sanırım, o yüzden bir tane kurs çıktı.
K33	Ana sayfa biraz karışık. Ana sayfa ile kurslarım diye iki tane sekme var. Ana sayfada da kurslarım var, dolayısıyla aradaki farkı tam anlamadım. Yani ana sayfadan kurslarıma gittiğim belli oluyor ama iki ayrı sekmedense ana sayfa ayrı olsa ve ana sayfaya özgü bilgiler olsa, kurslarım ayrı bir sayfa olsa daha iyi olur diye düşünüyorum.

Tablo 22 incelendiğinde, kullanıcıların sisteme giriş ve ders içeriğine yönlendirilme sürecini genel olarak sistemin sunduğu yönlendirmeler aracılığıyla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bazı kullanıcıların, sistem tarafından otomatik olarak sunulan ön bilgilendirme videosu ve aşamalı bölüm açılması gibi tasarım unsurları sayesinde ders içeriğine yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu durumun, özellikle ilk kez sistemi kullanan kullanıcılar açısından yönlendirici bir yapı sunulduğunu düşündürmektedir.

Bununla birlikte, bazı kullanıcı ifadeleri sistem arayüzüne ilişkin iyileştirme gereksinimlerine de işaret etmektedir. Özellikle ana sayfa ve “kurslarım” sekmeleri arasındaki ayrımın yeterince net olmaması, kullanıcıların sistemin yapısını ilk aşamada tam olarak kavramalarını zorlaştırabilmektedir. Bu bulgular, sisteme giriş ve dersin bulunması sürecinde ciddi bir kullanım engeli yaşanmadığını, ancak arayüz tasarımına ilişkin açıklık ve yalınlık düzeyinin artırılmasının kullanıcı deneyimini destekleyebileceğini göstermektedir.

Kullanıcıların içerik hakkında ön bilgilendirme başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 183

İçerik Hakkında Ön Bilgilendirme.

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Bölüm başlangıcında amaç kısmı, terimler sözlüğü gibi kısımlar yer alıyor.
K30	Genel kısımda bir video var. Aşağısında duyurular kısmı var. Duyurulara bakıyorum, bir duyuru yok. Terimler sözlüğü ve kullanıcı anketi yer alıyor.
K33	Kurs dizini otomatik olarak karşıma çıktı. Bunu iyi olarak görüyorum çünkü kavramlar biraz daha kafamda oturuyor. Terimler sözlüğü ve en baştaki tanıtım çok iyi olmuş. Bu genelde bizden ne bekleniliyor, neyi ne zaman yapmamız lazım veya iletişim kurma veya bilgilerin gizliliğiyle ilgili bilgilendirme çok iyi olmuş. Arka planın videolarda sade olması çok iyi olmuş, anlatıcı da çok dikkat dağıtmıyor hem beden diliyle hem görüntüsüyle. Temel kavramlar "key point" olarak yazılmış, güzel. Yazılar da çok dikkat dağıtıcı değil, caption'lar videolardaki gibi o da güzel.

Tablo 23 incelendiğinde, kullanıcıların e-öğrenme ortamında ders başlangıcında sunulan ön bilgilendirici içerikleri genel olarak olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Bölüm amaçları, terimler sözlüğü, duyurular ve kurs dizini gibi bileşenlerin, kullanıcıların ders içeriğine başlamadan önce öğrenme sürecine hazırlanmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle bazı kullanıcılar, kurs dizininin otomatik olarak sunulmasının ve temel kavramların önceden tanıtılmasının, içeriklerin daha anlamlı bir çerçevede yapılandırılmasına yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

Kullanıcı ifadeleri, dersin başlangıcında sunulan bu yapılandırılmış bilgilendirmenin, öğrenme hedeflerinin anlaşılması, beklentilerin netleştirilmesi ve öğrenme sürecine yönelik yönlendirici bir işlev gördüğünü düşündürmektedir. Ayrıca, sade arayüz tasarımı, dikkat dağıtmayan video sunumu ve temel kavramların vurgulanması gibi tasarım unsurlarının, bilişsel yükü azaltarak öğrenme sürecini desteklediği değerlendirilmektedir.

Duyurular bölümü, tasarım sürecinin başlangıcında dikkat çekici bilgilendirmeler sunmak amacıyla oluşturulmuş olmakla birlikte, bu bölümün özellikle karma öğrenme modellerinde daha yaygın olarak kullanılması nedeniyle, bazı kullanıcılar açısından dikkat dağıtıcı bir unsur oluşturmuş olabileceği değerlendirilmektedir.

Kullanıcıların ders notu başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 194

Ders Notu.

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Ders notuna tıklayınca PDF formatı direkt açılıyor.
K30	PDF dosyası var, o dosyayı açıyorum. Dosyada içerik yer alıyor.
K33	Ben aslında PDF'den hiç yararlanmaya ihtiyaç duymadım. Sadece bir soruyu yanlış yaptığımda tekrar videonun tamamını izlemektense PDF'den takip etmesi daha kolay geldi.

Tablo 24 incelendiğinde, kullanıcıların ders notlarını temel öğrenme kaynağı olarak değil, daha çok destekleyici ve tamamlayıcı bir materyal olarak kullandıkları görülmektedir. Kullanıcı ifadeleri, PDF formatında sunulan ders notlarının içerik tekrarından ziyade, özellikle değerlendirme sürecinde yanlış yanıt verilen sorulara geri dönüldüğünde başvurulacak bir kaynak işlevi gördüğünü düşündürmektedir. Bu durum, kullanıcıların öğrenme sürecinde video içeriklerini birincil öğrenme aracı olarak tercih ettiklerini, ders notlarını ise ihtiyaç duyduklarında hızlı erişim ve tekrar amacıyla kullandıklarını göstermektedir.

Bu bulgu, ders notlarının pasif bir öğrenme aracı olarak değerlendirilmesinden ziyade, e-öğrenme ortamında farklı öğrenme materyallerinin birbirini tamamlayıcı biçimde yapılandırılmasının kullanıcı deneyimini desteklediğine işaret etmektedir.

Kullanıcıların video içeriği başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 205

Video İçeriği

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Ders içeriği olan videolar var. İkinci bölüm sonrasında H5P formatında. Videoda ileri sarma yapılmıyor. İçerik oynarken soru çıkıyor ve cevap verilmezse ilerlemiyor.
K30	Video konulmuş ama bu video ileri sardırılamıyor. Ayrıca videonun belli bir noktasında soru geliyor ve cevaplandırmamız gerekiyor. Soru geldikten sonra video bitiminde de tekrar bir bildirim göndermemiz lazım. Yani bu videoyu aslında izlememiz gerekiyor; çünkü videoyu bıraktığımda video sorunun geldiği yerde duruyor.
K33	Videoların uzunlukları çok iyi. Konunun yoğunluğuna göre dakikalar belirlenmiş. Sadece anlatıcı yok, arada başka videolar da eklenmiş. Ben bunu başarılı buldum. Mesela sınıf ortamından küçük bir video verilmiş, daha iyi olmuş. Öbür türlü çok monoton ve dikkat dağıtan, sıkıcı bir şey olurdu. Ayrıca videoda kullanılan ses yapay zekâ tarafından suni olarak üretildiği için dikkatimi dağıttı, normal insan sesi daha iyi olabilirdi.

Tablo 25 incelendiğinde, kullanıcıların e-öğrenme ortamında yer alan video içeriklerini, özellikle etkileşimli yapıları nedeniyle öğrenme sürecini destekleyici unsurlar olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Kullanıcı ifadeleri, videoların belirli noktalarında sorularla kesilmesinin ve bu sorular yanıtlanmadan içeriğin ilerlememesinin, kullanıcıların dersi pasif biçimde izlemeleri yerine içerikle etkileşim kurmalarını zorunlu kıldığını göstermektedir. Bu durum, kullanıcıların öğrenme sürecinde derste kalmalarına ve dikkatlerini sürdürmelerine katkı sağlayan bir tasarım özelliği olarak değerlendirilebilmekle birlikte, bazı kullanıcılar açısından öğrenme süreci üzerindeki kontrol algısının azalması nedeniyle istenmeyen bir deneyim olarak algılanabilmektedir.

Ayrıca, kullanıcı geri bildirimleri videoların sürelerinin konu yoğunluğuna göre dengeli biçimde belirlendiğini ve farklı video türlerinin (örneğin sınıf ortamından kısa kesitler) içeriklere entegre edilmesinin, tekdüze bir anlatımın önüne geçerek öğrenme deneyimini zenginleştirdiğini düşündürmektedir.

Kullanıcıların ölçme-değerlendirme başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 216

Ölçme- Değerlendirme

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Soruları yanıtladıktan sonra "doğru" "yanlış" şeklinde dönüt veriliyor. Yanlış cevabın altında açıklama çıktı, pdf dosyasını okumamı söylüyor.
K30	Ölçme-değerlendirme kısmına bakıyorum. Karşıma çıkan soruları yaptım. Doğru ve yanlışlara karşı dönüt vermiş, güzel. Ayrıca orada bana videodaki PDF dosyası içerisinde alıntıda bulunuyor; "şuraya bakabilirsin" diye. Bu da güzel bir şey.
K33	Ölçme değerlendirilmede "kontrol et" denilince tam dönüt gelmedi bana. "Bir soru tamamlandı" denildi. O an dönüt vereceğini ben düşünmüştüm açıkçası ama sanırım bütün sorular bittikten sonra dönüt verilecek herhalde. Anlık dönüt daha iyi olabilirdi belki veya hani "dönüt ver" ifadesini gördükten sonra insan hemen dönüt bekliyor.

Tablo 26 incelendiğinde, kullanıcıların ölçme-değerlendirme sürecinde sunulan doğru-yanlış dönütlerini ve yanlış yanıtlar sonrasında ilgili içeriklere yönlendirilmesini genel olarak olumlu bir özellik olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Kullanıcı ifadeleri, özellikle yanlış yanıtların ardından açıklayıcı dönüt verilmesi ve ilgili PDF ya da video içeriğine yönlendirme yapılmasının öğrenme sürecini destekleyici bir işlev gördüğünü düşündürmektedir.

Bununla birlikte, bazı kullanıcı geri bildirimleri, dönüt sunumuna ilişkin beklentilerin anlık geri bildirim yönünde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Özellikle “kontrol et” ifadesinin ardından dönütün hemen sunulmaması, bazı kullanıcılar tarafından belirsizlik yaratıcı bir durum olarak ifade edilmiştir. Bu bulgu, ölçme-değerlendirme sürecinde dönütün zamanlamasının kullanıcı beklentileriyle uyumlu olmasının, öğrenme deneyimini destekleyen önemli bir tasarım unsuru olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, ölçme-değerlendirme bileşeninde hem açıklayıcı hem de zamanlaması netleştirilmiş dönüt yapılarının kullanıcı deneyimini güçlendirebileceği değerlendirilmektedir

Kullanıcıların tartışma başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 227

Tartışma

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Forum kısmına bir şey yazmıyorum.
K30	Tartışma kısmına, foruma bir şey eklemek istemiyorum çünkü konu hakkında çok bilgi sahibi değilim. Forumda bir şey eklemek benim için mantıklı olmaz.
K33	Tartışma kısmı da var, bu güzel. Forumda sadece tek başıma ben olacağım anladığım kadarıyla, hani başkaları olmayacak gibi. Forumda başkalarının da olması sosyal bilgi yapılandırması açısından iyi olurdu.

Tablo 27 incelendiğinde, kullanıcıların e-öğrenme ortamında yer alan tartışma bölümünü aktif biçimde kullanmadıkları görülmektedir. Kullanıcı ifadeleri, forum ortamına katkı sunmama gerekçelerinin; konuya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşünmeleri ve tartışma ortamında tek başına kalacakları algısı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, tartışma bileşeninin varlığının tek başına yeterli olmadığını, sosyal etkileşimi destekleyecek bağlamsal ve yapısal koşulların da sağlanması gerektiğini düşündürmektedir.

Özellikle kullanıcı geri bildirimleri, forum ortamında diğer katılımcıların da yer almasının, sosyal bilgi yapılandırmasını destekleyebileceği yönünde bir beklentiye işaret etmektedir. Bu bulgu, tartışma ortamlarının etkililiğinin, kullanıcıların kendilerini güvenli ve etkileşim içinde hissedebilecekleri bir öğrenme topluluğu bağlamında tasarlanmasına bağlı olduğunu göstermektedir.

Kullanıcıların sistem kullanımı ve tamamlama başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 238

Sistem Kullanımı ve Tamamlama.

Kullanıcı	Düşünceler
K22	Sistemin sol tarafta yer alan kısımda bölümler ve içerikler arası geçiş yapıldığını sonradan fark ettim. Bazı içerikler otomatik "tamamlandı" oluyorken bazılarını ben yaptım. Tamamlama oranım ders ana sayfasında yüzde ile ifade ediliyor.
K30	Tamamladığım her kısım soldaki sekmede yeşil renkle gösteriliyor. Tamamlamadığım kısımlarsa boş renkle gösteriliyor. Video bitince kendiliğinden diğer kısma geçecek gibi ama öyle olmuyor. Bu beni bilgisayar başında tutan bir sebep mesela.
K33	Yüzde sıfır tamamlandı gibi bilgilerin olması çok iyi olmuş. Birinci ünite de ölçme değerlendirmeyi tamamladım. Keşke hani direkt otomatik olarak ikinci üniteye geçse.

Tablo 28 incelendiğinde, kullanıcıların e-öğrenme ortamında sistem kullanımı ve ilerleme takibine ilişkin bileşenleri genel olarak olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Kullanıcı ifadeleri, tamamlanan ve tamamlanmayan etkinliklerin görsel göstergeler (örneğin yeşil renk) ve yüzdelik ilerleme oranlarıyla sunulmasının, kullanıcıların öğrenme sürecindeki durumlarını fark etmelerini ve süreci daha bilinçli biçimde takip etmelerini sağladığını düşündürmektedir.

Bununla birlikte, bazı kullanıcı geri bildirimleri, içerikler arasında otomatik geçişin olmamasının öğrenme sürecini daha kontrollü ancak daha fazla dikkat ve süre gerektiren bir deneyime dönüştürdüğüne işaret etmektedir. Özellikle ilerleme göstergelerinin kullanıcıyı sistemde tutan ve öğrenme sürecini tamamlamaya teşvik eden bir unsur olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan, otomatik bir sonraki bölüme geçiş beklentisinin dile getirilmesi, sistem kullanımında esneklik ve kullanıcı tercihiyle dayalı ilerleme seçeneklerinin öğrenme deneyimini daha da destekleyebileceğini düşündürmektedir.

Kullanıcıların genel değerlendirme başlığı hakkındaki düşünceleri Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29

Genel Değerlendirme

Kullanıcı	Düşünceler
K22	1 saatten uzun sürdü ama olsun çok bilgi sahibi olmadığım bir konuydu.
K30	Kurslara girdiğimde tekrar cevaplarımı görebiliyorum, aldığım notları... Yani sınavlardan kaç aldığımı tek tek görebiliyorum
K33	Notlar kısmı güzel. Kullanıcının kendine ait rapor vermesi, dönüt vermesi uzaktan eğitimde de güzel bir şey. Bazı yerlerde yazım yanlışları mevcut.

Tablo 29 incelendiğinde, kullanıcıların e-öğrenme ortamına ilişkin genel değerlendirmelerinin büyük ölçüde olumlu olduğu görülmektedir. Kullanıcı ifadeleri, öğrenme sürecinin zaman açısından yoğun olabilmesine rağmen, ele alınan konunun daha önce yeterince bilgi sahibi olunmayan bir alan olması nedeniyle bu sürenin öğrenme açısından anlamlı bulunduğunu düşündürmektedir. Bu durum, öğrenme ortamının içerik derinliği ile kullanıcı algısı arasında bir denge kurabildiğine işaret etmektedir.

Ayrıca, kullanıcı geri bildirimleri, kişisel notların ve önceki yanıtların görüntülenebilmesi gibi öz-izleme ve geri bildirim mekanizmalarının, kullanıcıların öğrenme sürecini takip etmelerine ve kendi ilerlemelerini değerlendirmelerine olanak sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte, bazı kullanıcı ifadeleri ortamda yer alan yazım hataları gibi küçük ölçekli düzenleme gereksinimlerine de dikkat çekmektedir. Bu bulgular, e-öğrenme ortamının genel olarak işlevsel ve kullanıcı deneyimi açısından destekleyici bir yapıya sahip olduğunu; ancak içerik ve arayüz düzeyinde yapılacak iyileştirmelerle daha da geliştirilebileceğini düşündürmektedir.

BÖLÜM 4

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması kapsamında elde edilen sonuç ve önerilere aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Sonuçlar

Bu araştırmada, akademisyenlerin telif hakları ve eğitim istisnasına yönelik bilgi gereksinimleri çoklu veri kaynaklarıyla ortaya konulmuş ve bu gereksinimlere dayalı olarak geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililiği incelenmiştir. Bulgular, söz konusu ortamın akademisyenlerin konuya ilişkin bilgi düzeyleri ve öğrenme deneyimleri üzerinde olumlu bir etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, açık erişim kaynaklarının akademisyenler tarafından yaygın biçimde kullanıldığını; ancak açık erişim ile telif hakkı, lisans türleri ve kullanım koşulları arasındaki ayrımın her zaman net olarak bilinmediğini ortaya koymuştur. Bu durum, açık erişime ilişkin bilgilendirmenin yalnızca erişim boyutuyla değil, lisanslama ve kullanım hakları çerçevesinde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Lakin, Yaşar (2018), çalışmasında telif hakkı ihlallerinin önemli bir bölümünün bilgi eksikliğinden kaynaklandığını belirtmiş ve bu ihlallerin önlenmesi için eğitsel nitelikte önleyici çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda, bu araştırmada öncelikle akademisyenlerin telif haklarına yönelik olarak geliştirilmesi planlanan e-öğrenme ortamının hangi konu başlıklarını içermesi gerektiği belirlenmiştir. Bu kapsamda uygulamaya katılan akademisyenlerin telif haklarına ilişkin mevcut bilgi düzeyleri ve bilgi gereksinimleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, tasarlanacak e-öğrenme ortamının odaklanması gereken temel konu alanları belirlenmiştir. Ayrıca resmî kaynakların incelenmesi ve akademisyenlere yöneltilen sorular aracılığıyla, telif hakları konusunda karşılaşılan sorunların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Gereksinim analizi sonucunda, 9 tema ortaya çıkmış ve eğitim içeriğini oluşturmuştur: Temel Kavramlar: Telif Hukukuna Giriş; Eser Sahibinin Haklarının Eğitim Amacıyla Sınırlandırılması, Temsil Serbestisi; Eğitim ve Öğretim Amacıyla

Seçme ve Toplama Eser Oluşturma Serbestisi; İktibas Serbestisi; Telif Hakkı İhlalleri, İntihal ve Hukuki Sonuçları; Dijital Seçme ve Toplama Eserler, Multimedya Ürünleri ve İktibas; Telif Sözleşmeleri ve Creative Commons.

Bozgeyik (2015) alışmasında, kanunda belirlenen sınırlamaların açık şekilde belirtilmemesi dolayısıyla eğitim ortamlarında uygulanacak istisnaların işlevsiz kaldığını düşünmektedir. Anket sonucuna göre akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu da hazırlanması planlanan e-öğrenme ortamının uygulamaya dönük bilgileri içermesi gerektiği fikrini savunmuşlardır.

Akademik başarı açısından değerlendirildiğinde, e-öğrenme ortamını kullanan katılımcıların büyük çoğunluğunun, uygulama sonrasında gerçekleştirilen son testte başarı düzeylerinin arttığı görülmüştür. Bu sonuç, tasarlanan e-öğrenme ortamının akademisyenlerin ilgili konuya ilişkin bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, Avcı ve Güven'in (2021) alışmalarında vurgulanan, eğitim veren bireylerin telif hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle hizmet içi eğitim gereksinimi bulunduğu yönündeki tespitlerle örtüşmektedir. Bu alışma kapsamında geliştirilen e-öğrenme ortamının, elde edilen sonuçlar doğrultusunda, söz konusu hizmet içi eğitim gereksinimini karşılamaya yönelik işlevsel bir araç olabileceği değerlendirilmektedir.

Alan yazında etkileşimli içeriğin öğrenmeyi olumlu etkilediğinden bahsedilmektedir (Gündüzalp, 2022; Koçdar, Karadeniz, Bozkurt & Büyük (2017); Vural, 2013). Buna koşut olarak, bu çalışma kapsamında da kullanıcılar etkileşimli içeriklerin olumlu yönlerine değinmişlerdir.

Bayram ve Yeni (2011) alışmalarında, kullanışlılık alanında yaşanan zorlukların eğitim ortamlarının temel amaçlarından uzaklaşmasına neden olabildiğini vurgulamışlardır. Bu alışma kapsamında akademisyenlere yönelik geliştirilen e-öğrenme ortamının etkililik, verimlilik ve kullanışlılık düzeylerini belirlemek amacıyla, kullanıcıların sistemde geçirdikleri süreleri gösteren sunucu izleme kayıtları ile bazı kullanıcılarla gerçekleştirilen sesli düşünme protokolü verileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, geliştirilen e-öğrenme ortamında belirli düzenlemelerin yapılmasının hem kullanıcı deneyimini iyileştireceği hem de ortamın tasarlanma amacını daha iyi yansıtmaya katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, kullanıcıların ders notlarını temel öğrenme kaynağı olarak değil, daha çok destekleyici ve tamamlayıcı bir materyal olarak kullandıklarını göstermektedir. Kullanıcı ifadeleri, PDF formatında sunulan ders

notlarının içerik tekrarından ziyade, özellikle değerlendirme sürecinde yanlış yanıt verilen sorulara geri dönüldüğünde başvuru bir kaynak işlevi gördüğünü düşündürmektedir. Bu durum, kullanıcıların öğrenme sürecinde video içeriklerini birincil öğrenme aracı olarak tercih ettiklerini; ders notlarını ise ihtiyaç duyduklarında hızlı erişim ve tekrar amacıyla kullandıklarını ortaya koymaktadır.

E-öğrenme ortamını tasarlanma sürecinde videolar oluştururken yapay zekâdan faydalanılmıştır. Yapay zekâ kullanılarak geliştirilen videolar açısından, Kocatepe ve Çağla (2025) tarafından belirtilen sınırlılıklarla benzerlik gösteren bir durum ortaya çıkmıştır. Yapay zekâ tarafından geliştirilen videolarda normal videolardan daha fazla piksellenme, kısa süreli videolar ortaya çıkma gibi sorunlar görülebilmektedir. Ayrıca bazı kullanıcılar tarafından verilen dönütler doğrultusunda, videolarda kullanılan sesin yapay bir yapıda olmasının katılımcıların içeriğe odaklanmalarını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Bu bölümde akademisyenlere, öğretim tasarımcılarına ve de araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Akademisyenlere Yönelik Öneriler

- Araştırma bulguları, akademisyenlerin telif haklarına ilişkin genel bir farkındalığa sahip olduklarını ancak uygulamaya dönük durumlarda belirsizlik yaşadıklarını göstermektedir. Bu nedenle, akademisyenlerin telif haklarıyla ilgili kararlarını yalnızca bireysel deneyimlerine veya sezgilerine dayandırmak yerine, güncel mevzuat, yargı kararları ve uzman görüşleri ışığında değerlendirmeleri önerilmektedir.
- Araştırma kapsamında elde edilen mahkeme kararları ve hukuk alan uzmanı görüşleri dikkate alındığında konu başlığı olarak ortaya çıkmayan Creative Commons lisansları akademisyenler tarafından uygulamada olması gereken konu başlığı olarak ortaya konulmuştur. Bu sebeple Creative Commons lisanslarının öğretim materyallerine entegre edilmesinin akademik bir kültürün oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğretim Tasarımcılarına Yönelik Öneriler

- Araştırma kapsamında tasarlanan öğrenme ortamını kullanan kullanıcıların ifadesi dikkate alındığında, yapay zekâ tarafından meydana getirilen ses ve görüntü yerine günlük hayattaki kişilere ait olan ses ve görüntü olması çalışmanın daha dikkat çekici olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda tasarlanacak öğrenme ortamlarında yapay zekâ tarafından üretilen materyallerin kullanılmasının sınırlandırılması önerilmektedir.
- Araştırma kapsamında geliştirilen e-öğrenme ortamını kullanan kullanıcıların deneyimleri göz önüne alındığında çoklu öğrenme materyallerini (video, metin, değerlendirme soruları) birbirini tamamlayacak biçimde yapılandırmaları ve öğrenenlerin ihtiyaç duyduklarında ilgili içeriklere kolayca geri dönebilmelerini sağlayacak yönlendirme mekanizmaları olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda geliştirilecek e-öğrenme ortamlarında yönlendirme mekanizmalarının kullanıcı beklentilerine yönelik tasarlanması gerektiği önerilmektedir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Çalışma kapsamında tasarlanan e-öğrenme ortamı, akademisyenlerin iş yoğunlukları ve çalışmanın deneysel boyutu da göz önünde bulundurularak sınırlı sayıda akademisyenle uygulanmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular bu katılımcıların görüşleriyle sınırlıdır; bu nedenle söz konusu e-öğrenme ortamının daha geniş bir akademisyen grubuna uygulanması önerilmektedir.
- Çalışma kapsamında tasarlanan e-öğrenme ortamı Moodle platformu üzerinden geliştirildiği için sistemin gerektirdiği sınırlılıklar göz önüne alınarak ilerleyen çalışmalarda ilgili içeriğin karma öğrenme ortamları gibi daha çeşitli öğretim yaklaşımlarıyla ve sosyal öğrenmeyi destekleyecek biçimde yeniden tasarlanarak etkililiğinin araştırılması önerilmektedir.
- Araştırma kapsamında telif hakları ve eğitim istisnası gibi hukuki kavramların öğretiminde kullanılan e-öğrenme ortamına ilişkin kullanıcı deneyimleri incelendiğinde, bilgilendirme amaçlı içeriklerin yanı sıra uygulamaya dönük öğrenme etkinliklerinin de yer aldığı öğrenme ortamlarının geliştirilmesinin yararlı olabileceği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, ileride yapılacak çalışmalarda uygulamaya dayalı etkinliklerin de kullanılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Albayrak, M., & Albayrak, G. (2017). Yeni nesil e-öğrenme ortamları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(3).
- Alkan, C. (1988). Bir eğitim ortamı olarak video. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 265–270.
- Ankara Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi. (2023). *Fikri ve sınai mülkiyet hakları kitapçığı*. Ankara Üniversitesi.
- Altıntaş, S. (2024). Akademisyenlerin açık eğitim kaynaklarına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 92–131. <https://doi.org/10.51948/auad.1345849>
- Altıok, S. (2022). *Öğretmenlik uygulamalarına yönelik bir elektronik performans destek sisteminin tasarlanması ve geliştirilmesi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, A. (2004). *Türk ve AB hukukunda fikri mülkiyet haklarının tükenmesi* (1. Baskı). Ankara: Beta Yayıncılık.
- Aslan, Ö. (2006). Öğrenmenin yeni yolu: E-öğrenme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 121–131.
- Avcı, B., & Güven, M. (2021). Öğretmenlerin çevrim içi eğitime ilişkin hizmet içi eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 345–367.
- Aydın, İ., Alkın-Şahin, S., & Demirkasımoğlu, N. (2014). Üniversitelerde karşılaşılan etik dışı davranışlara ilişkin akademisyen görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (43).
- Bates, A. W. (2015). *Dijital çağda öğretim* (M. Adnan, Çev.). M. Adnan & Y. Gülbahar Güven (Ed.). <https://pressbooks.bccampus.ca/tonybates/> (Erişim tarihi: 05/02/2026)
- Bayazıt, H. (2022). *Sekizinci sınıf öğrencilerinin üstbilişsel farkındalıklarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Baykul, Y. (2015). *Eğitimde ve psikolojide ölçme: Klasik test teorisi ve uygulaması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bayram, S., & Yeni, S. (2011). Web tabanlı eğitsel çoklu ortamların göz izleme tekniği ile kullanışlılık açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 221–234.
- Baysal, A. Ş., Çakır, H., & Toplu, M. (2015). Açık eğitim kaynaklarının gelişimi ve Türkiye’de uygulama alanları. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 461–498.

- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. (2003). <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>
- Blomberg, G., Sherin, M.G., Renkl, A., Glogger, I. & Seidel, T. (2014). Understanding video as a tool for teacher education: investigating instructional strategies to promote reflection. *Instr Sci*, 42, 443–463. <https://doi.org/10.1007/s11251-013-9281-6>
- Bozgeyik, H. (2015). Telif hukukunda eğitim istisnası. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 1(2), 23–36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tfm/issue/21330/228829>
- Bozkurt, A., Xiao, J., Lambert, S., Pazurek, A., Crompton, H., Koseoglu, S., . . . Jandrić, P. (2023). Speculative futures on ChatGPT and generative artificial intelligence (AI): A collective reflection from the educational landscape. *Asian Journal of Distance Education*, 18(1), 196-227.
- Budapest Open Access Initiative. (t.y.). *Self-archiving FAQ for the Budapest Open Access Initiative (BOAI)*. Erişim adresi: <http://www.eprints.org/openaccess/self-faq/#self-archiving>
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (24. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çağiltay, K., & Göktaş, Y. (Eds.). (2013). *Öğretim teknolojilerinin temelleri: Kuramlar, araştırmalar, eğilimler*. Pegem Akademi.
- Çam, Ş. S. (2021). Öğretimin planlanması ve uygulanması. F. Dursun & A. Aykan (Eds.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (ss. 146-180). Ankara: Pegem Akademi.
- Chickering, A. W., & Gamson, Z. F. (1987). Seven principles for good practice in undergraduate education. *AAHE Bulletin*, 9(7), 3–7.
- Crowther, M. S., Keller, C. C., & Waddoups, G. L. (2004). Improving the quality and effectiveness of computer-mediated instruction through usability evaluations. *British Journal of Educational Technology*, 35(3), 289–303.
- Delen, E., Liew, J., & Willson, W. (2014). Effects of interactivity and instructional scaffolding on learning: Self-regulation in online video-based environments. *Computers & Education*, 78, 312–320.
- Demirören, S. (2019). *Eğitim teknolojisinde araştırma planlamaya yönelik bir elektronik performans destek sisteminin tasarlanması ve geliştirilmesi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Espasa, A., & Meneses, J. (2010). Analysing feedback processes in an online teaching and learning environment: An exploratory study. *Higher Education. The International Journal of Higher Education and Education Planning*, 59, 277-292. doi: 10.1007/s10734-009-9247-4.
- Erel, N. Ş. (2009). *Türk fikir ve sanat hukuku* (3. baskı). Ankara: Yetkin Yayıncılık.

- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu [FSEK], Kanun No. 5846, Resmî Gazete Sayı 7981 (13 Aralık 1951). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5846>
- Görmez, E. (2017). Üniversite öğrencilerinin “telif hakkı” kavramı hakkındaki düşünceleri üzerine bir durum çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 38–54.
- Gülbahar, Y. (2012). *E-öğrenme* (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F., & Madran, O. (2008). Usability Evaluation of “Web Macerası” as an Instructional and Evaluation Method. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 41(2), 209-236. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001134
- Gündüzalp, C. (2022). Etkileşimli Videolar ve Eğitim. S., Karabatak (Ed.), *Eğitim & Bilim* (185-202). Efeakademi Yayınları.
- Gürbüz, İ. E. (2024). *Bilimsel araştırmalarda bir ölçme aracı nasıl tasarlanır? Başarı testi hazırlama ve ölçek geliştirme süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Hakulinen, L., Auvinen, T., & Korhonen, A. (2015). The effect of achievement badges on students’ behavior: An empirical study in a university-level computer science course. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 10(1), 18-29.
- Harnad, Stevan (2003) Eprints: Electronic Preprints and Postprints. In, Encyclopedia of Library and Information Science. *Encyclopedia of Cognitive Science* (01/12/03) Marcel Dekker.
- Hasançebi, B., Terzi, Y., & Küçük, Z. (2020). Madde Güçlük İndeksi ve Madde Ayırt Edicilik İndeksine Dayalı Çeldirici Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 10(1), 224-240. <https://doi.org/10.17714/gumusfenbil.615465>
- Hattie, J. (1999). *Influences on student learning*. Inaugural Lecture: Professor of Education, University of Auckland, New Zealand. <https://cdn.auckland.ac.nz/assets/education/about/research/documents/influences-on-student-learning.pdf>
- Henkoğlu, T., & Henkoğlu, H. Ş. (2021). Uzaktan eğitim sistemlerinde kişisel hakların korunması: Türkiye’deki üniversitelerin koronavirüs salgını (COVID-19) Sürecine yönelik değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 22 (1), 65-98.
- International Organization for Standardization, (2025). *Usability of consumer products and products for public use*. <https://www.iso.org/standard/62733.html>
- İbrahimoglu, Z., & Öztürk, C. (2013). Sosyal bilgiler dersinde örnek olay yöntemi kullanımının öğrencilerin akademik başarı derse karşı tutum ve eleştirel düşünme becerileri üzerine etkileri. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 26(2), 523-548. <https://izlik.org/JA62EJ22NP>

- Kablan, Z., & Erden, M. (2008). Bilişsel yük kuramına göre çoklu ortam öğretim materyallerinin tasarım ilkeleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, (354).
- Kaleli, B. (2022). Çoklu Ortam Öğrenme Materyali Olarak Etkileşimli Animasyonların Tasarımı. *Art Vision*, 28(48), 12-23. <https://doi.org/10.54614/ArtVis.2022.1027242>
- Karaca, B. G. (2025). Fikri hak, telif hakkı ve fikri mülkiyet kavramları üzerine bir inceleme. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 11(1), 151-172.
- Karakelle, S., & Saraç, S. (2010). Üst biliş hakkında bir gözden geçirme: Üstbiliş çalışmaları mı yoksa üst bilişsel yaklaşım mı? *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 45-60.
- Kim, D., Jo, IH., Song, D. et al. (2021). Self-regulated learning strategies and student video engagement trajectory in a video-based asynchronous online course: a Bayesian latent growth modeling approach. *Asia Pacific Educ. Rev.*, 22, 305–317. <https://doi.org/10.1007/s12564-021-09690-0>
- Kim, J., Glassman, EL, Monroy-Hernández, A., & Morris, MR (2015, Nisan). RIMES: Etkileşimli multimedya alıştırmalarının ders videolarına yerleştirilmesi. 33. yıllık ACM insan faktörleri ve bilgisayar sistemleri konferansı bildirilerinde (s.1535-1544).
- Kocatepe, M., & Çağla, E. (2025). Yapay zeka'nın müzik kliplerine etkisi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 12(120), 1275-1288.
- Koçdar, S., Karadeniz, A., Bozkurt, A., & Büyük, K. (2017). Açık ve uzaktan öğrenmede sorularla zenginleştirilmiş etkileşimli video kullanımı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 93-113. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.371441>
- Külahcı, İ.H. (2019). *Elektronik veri tabanlarının fikir ve sanat hukuku kapsamında korunması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Leibold, N., & Schwarz, L. M. (2015). The art of giving online feedback. *Journal of Effective Teaching*, 15(1), 34-46.
- Mayer, R. E. (2020). *Multimedia learning* (3. bs.). Cambridge University Press.
- Montague, M., & Applegate, B. (1993). Middle school students' mathematical problem solving: An analysis of think-aloud protocols. *Learning Disabilities Quarterly*, 16(1), 19-32.
- Moore, M. G. (1989). Editorial: Three types of interaction. *American Journal of Distance Education*, 3(2), 1-7. doi:10.1080/08923648909526659
- Ostad, A. ve Sorensen, P.M. (2007). Private speech and strategy-use patterns: Bidirectional comparisons of children with and without mathematical difficulties in a developmental perspective. *Journal of Learning Disabilities*, 40(1), 2-14.

- Öncü, Ö. (2009). *Fikir ve sanat eserleri hukukunda iktibas serbestisi ve sınırları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özen, Y. (2011). Aşın öğrenme teorisi yaşam boyu değışerek ve gelişerek öğrenme öğrenmeye sosyal psikolojik bir bakış. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 1-16.
- Özgüven, Ü., & Eroğlu, Ş. (2023). Elektronik kaynaklarda telif hakkı ve lisans sözleşmeleri üzerine bir değerlendirme: Bartın Üniversitesi örneğı. *Bilgi Yönetimi*, 6(2), 197-216. doi:10.33721/by.1290169
- Richey, R. C., & Klein, J. D. (2007). *Design and development research*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rosenzweig, C., Krawec, J., & Montague, M. (2011). Metacognitive strategy use of eighth grade students with and without learning disabilities during mathematical problem solving: A think-aloud analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 44(6), 508-520.
- Semiz, Ö. (2020). *Telif hakları ve bağlantılı hakların toplu yönetimi ve kamusal denetimin boyutları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sezer, B. (2016). *Teknoloji yoğun ortamlar için bir elektronik performans destek Sisteminin tasarımı* (doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Houghton, Mifflin and Company.
- Shelton, C. C., Warren, A. E., & Archambault, L. M. (2016). Etkileşimli dijital hikaye anlatımı videosunun kullanımını keşfetmek: Üniversite hibrit dersinde öğrenci katılımını ve öğrenmeyi teşvik etmek. *TechTrends*, 60(5), 465-474.
- Sofyan, Z., & Meinel, C. (2024, October). Should we use it or not? Insights into utilizing interactive content in AI-teaching MOOCs platform. In *2024 IEEE Digital Education and MOOCs Conference (DEMOcon)* (pp. 1-6). IEEE.
- Suluk, C., Karasu, R., & Nal, T. (2022). *Fikri mülkiyet hukuku* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Swanson, H. L. (1990). Influence of metacognitive knowledge and aptitude on problem solving. *Journal of Educational Psychology*, 82(2), 306-314.
- Sweeney, C. M. (2010). *The metacognitive functioning of middle school students with and without learning disabilities during mathematical problem solving* (Yayımlanmamış doktora tezi). Miami University, Oxford, OH..
- Şahin, S., Atasoy, B., & Somyürek, S. (2010). Öğretmen eğitiminde örnek olay yöntemi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 9(2).

- Şıracı, S. (2024). Yapay zeka eğitiminde eserlerin girdi olarak kullanılmasının telif hakları açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32(4), 2461-2485.
- Şişman, B., & Küçük, S. (2018). Öğretmen adaylarının robotik programlamada akış, kaygı ve bilişsel yük seviyeleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 8(2), 125-156. doi:10.17943/etku.366193
- T.C. Adalet Bakanlığı. (2026). *Hukuk sözlüğü*. Erişim adresi: <https://sozluk.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 18/01/2026)
- Tekinalp, Ü. (2012). *Fikri mülkiyet hukuku* (5. bs.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Tonbuloğlu, B., & Aydın, H. (2013). Öğrenme nesnesi ambarlarının kullanışlılık değerlendirmesi: egitim.gov.tr sitesi örneği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(4), 456-480.
- Turan, M. (2007). Eğitim-öğretim ilkeleri ve öğretim stratejileri. A. S. Saracaloğlu ve H. H. Bahar. (Editör). Öğretim İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Lisans Yayıncılık, s 99-135
- Uğur, S., & Okur, M. R. (2016). Açık ve uzaktan öğrenmede etkileşimli video kullanımı. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 104-126.
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization. (2002). *Forum on the impact of open courseware for higher education in developing countries. final report*. Paris, France
- Van den Akker, J. (1999). Principles and methods of development research. J. van den Akker, R. M. Branch, K. Gustafson, N. Nieveen, & T. Plomp (Ed.), *Design methodology and development research in education and training* içinde (s. 1-14). Dordrecht, Hollanda: Kluwer Academic Publishers.
- Veenman, M. V. J., & Spaans, M. A. (2005). Relation between intellectual and metacognitive skills: Age and task differences. *Learning and Individual Differences*, 15(2), 159-176.
- Vural, O. F. (2013). The impact of a question-embedded video-based learning tool on e-learning. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(2), 1315-1323.
- Wainer, H. (1976). Estimating coefficients in linear models: It don't make no nevermind. *Psychological Bulletin*, 83(2), 213-217.
- Yaşar, E. (2018). Akademik intihal, nedenleri ve çözüm önerileri. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 34-44.
- Yeşiltaş, H. M., Çelikoğlu, M., Dağdalan, G., & Aydın, G. (2023). Akademisyenlerin dijital okuryazarlık hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1885-1906. doi:10.48146/odusobiad.1191057

- Yeşilyurt, E. (2020). *Öğretmenin pusulası: Genel öğretim ilkeleri*. EKEV Akademi Dergisi, 83, 263-288.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N. (2024). *Öğrenme güçlüğü tanılı öğrencilerin fiziksel olaylar konu alanına yönelik bilişsel becerilerinin sesli düşünme protokolü kullanılarak incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Yükseköğretim Kurulu. (2026). *Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi*. Erişim adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02/02/2026)
- Zhang, D., Zhou, L., Briggs, R. O., & Nunamaker, J. F., Jr. (2006). Instructional video in e-learning: Assessing the impact of interactive video on learning effectiveness. *Information & Management*, 43(1), 15-27.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

EK 1/A. Telif haklarına yönelik bilgi düzeyi anketi

Kıymetli Hocam;

Doktora tez çalışmam kapsamında akademisyenlere yönelik “telif haklarında eğitim istisnası” konusunda eğitsel bir ortam geliştirmekteyim. Bu anketi, akademisyenlerin bu konudaki eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla geliştirdim. Yanıtlarınız, tez çalışmamda isim, soy isim gibi kimlik bilgilerinize yer vermeden, anonim olarak, sadece görüşlerinize ilişkin konu başlıkları şeklinde yer alacaktır. Tez çalışmam dışında herhangi bir yerde kullanılmayacaktır.

Katılımınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

M. Bahadırhan Aktaş, Doktora öğrencisi

Ankara Üniversitesi

Tez danışmanları:

Prof. Dr. H. Tuğba ÖZTÜRK (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi)

Doç. Dr. Zehra ÖZKAN ÜNER (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

1. Akademik ünvanınız nedir?

- a. Prof. Dr.
- b. Doç. Dr.
- c. Dr. Öğr. Üyesi
- d. Arş. Gör. Dr./ Öğr. Gör. Dr.
- e. Arş. Gör./ Öğr. Gör.

2. Hangi üniversitede görev yapıyorsunuz?

.....

3. Hangi bilim alanında çalışma yapmaktasınız?

- a. Eğitim Bilimleri
- b. Sosyal Bilimler (Hukuk, Tarih vb.)
- c. Fen Bilimleri (Matematik, Fizik vb.)
- d. Sağlık Bilimleri (Tıp, Hemşirelik vb.)
- e. Mühendislik Bilimleri
- f. Diğer

4. Mesleki deneyiminiz nedir? (Akademisyen olarak geçirilen süre)
- 0-5 yıl
 - 6-10 yıl
 - 11-15 yıl
 - 16-20 yıl
 - 20 yıl ve üzeri
5. Eğitim ve araştırma sürecinizde hangi bilgi kaynaklarını kullandığınızı belirtiniz. (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)
- Açık erişim kaynakları
 - Ücretli kaynaklar
6. Araştırmacılara yönelik hangi informal platformları kullanıyorsunuz? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.)
- Academia
 - ORCID
 - Researchgate
 - Google Scholar
 - Diğer

Telif hakları

- ✓ Kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerinde hukuken sağlanan haklar arasında yer alır. Telif haklarının özellikleri:
 - ✓ Telif hakları soyut niteliğe sahiptir. Telif hakları somutlaştığı maddeden ayrı ve bağımsız bir varlık ve hukuki değere sahiptir.
 - ✓ Telif hakları herkese karşı ileri sürülebilirler, mutlak hak statüsüne sahiptirler. Hak sahibine inhisari yetkiler tanır.
 - ✓ Telif hakkının doğumu tescile bağlı değildir.
 - ✓ Telif hakları ülkesel niteliktedir.
 - ✓ Ülkemizde telif hakları 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile düzenlenmiştir.
7. Bilimsel eserlerde veya Akademik çalışmalarda intihal iddiasını konu edinen davalarda bilirkişilik yaptınız mı? Evet ise bir sonraki maddede deneyiminizi paylaşır mısınız?
- Evet
 - Hayır
8. Eğer bilimsel eserlerde veya akademik çalışmalarda intihal iddiasını konu edinen davalarda bilirkişilik yaptıysanız, deneyiminizi paylaşmak ister misiniz? (Herhangi bir tanımlayıcı bilgiye yer vermeden, dava konusu neydi, sizin öneriniz ne oldu vb.)
-
-

Sizce, aşağıdaki konu başlıklarından hangisi Telif Haklarına yönelik hazırlanacak olan bir eğitime konu olabilir? Lütfen önem düzeyine göre **1-En düşük, 5-En yüksek** olmak üzere puanlayınız.

	1	2	3	4	5
9. İnternette erişilen içeriklerin telif hakkına nasıl konu olduğu					
10.Basılı materyal şeklinde sunulan içeriklerin telif haklarına nasıl konu olduğu					
11.5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun içeriği					
12.Fikir ve sanat eserleri kanununda yer alan sınırlamalar ve istisnalar					
13.Fikir ve sanat eserleri kanununa göre bilimsel içeriklerin korunması					
14.Telif hakkı ihlalinin hukuki sonuçları					
15.Telif hakları kanuna göre görsel ve işitsel eserlerden yararlanılması					
16.Eğitim amacı ile bilgi ve materyallerin derslerde hak sahibinden izin almadan serbestçe nasıl kullanılacağı					
17. İnternette erişilen içeriklerin ders materyali olarak nasıl kullanılabileceği (power point vb.)					
18.Akademik çalışmalarımın hangilerinin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korunacağı					
19. Yüz yüze derslerde kullanılan çalışmalarla uzaktan eğitimde kullanılan çalışmaların telif hakları yönünden değerlendirilmesi					
20.Yayınevleri ile yapılan telif hakları sözleşmesi					
21.Telif hakları ile ilgili eser sahibinin yasal hakları					
22.Ortak yazarlı çalışmalarda telif hakları					
23.Etik beyanlar ve telif hakları					
24.Creative Commons lisansları					

25. Telif hakları ve eğitim istisnası ile ilgili öğrenmek istediğiniz başka konu başlığı var mıdır?

.....
.....

EK 1/B: Eğitim istisnasına yönelik içerik belirleme ve e-ortamın geliştirilmesine yönelik uzman görüşü mülakat soruları

Sayın Uzman;

Doktora tez çalışmam kapsamında akademisyenlere yönelik “telif haklarında eğitim istisnası” konusunda eğitsel bir ortam geliştirmekteyim. Bu görüşmeyi, bu konudaki uzman görüşlerinizi almak üzere yürütmekteyim. Yanıtlarınız, tez çalışmamda isim, soy isim gibi kimlik bilgilerinize yer vermeden, anonim olarak, sadece görüşlerinize ilişkin konu başlıkları şeklinde yer alacaktır. Tez çalışmam dışında herhangi bir yerde kullanılmayacaktır.

Katılımınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

M. Bahadırhan Aktaş

Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi

bahadirhanaktas@gmail.com

Tez danışmanları:

Prof. Dr. Tuğba Öztürk (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi)

Doç. Dr. Zehra ÖZKAN ÜNER (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

HUKUKSAL İÇERİĞİN OLUŞTURULMASINDA, HUKUK UZMANLARINA YÖNELTİLECEK SORULAR

- Mesleğiniz ve uzmanlık alanınız:
- Mesleki deneyiminiz (yıl):
- Eğitim alanını ilgilendiren fikri mülkiyet konusunda akademisyenler tarafından ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?
- Eğitim alanını ilgilendiren fikri mülkiyet üzerine dahil olduğunuz davalarınız, bilirkişilik değerlendirmeniz veya üzerinde çalıştığınız konular nelerdir?
- Sizce akademisyenlerin bu konudaki bilgi düzeyleri nedir?
- Bu konuda eğitim ortamı geliştirilse, hangi konu başlıklarının olmasını önerirsiniz?
- Bu konuda eğitim ortamı geliştirilse hangi kaynaklara bakılmasını, olmasını önerirsiniz? (Basılı kaynak, kurum ve kuruluşlar, emsal kararlar vb.).
- Diğer görüş ve önerileriniz nelerdir?

E-ÖĞRENME ORTAMININ GELİŞTİRİLMESİNDE, EĞİTİM TEKNOLOJİSİ UZMANLARINA YÖNELTİLECEK OLAN SORULAR

- Akademisyenlere yönelik olarak geliştireceğim e-öğrenme ortamında, etkileşimli bir ortam sağlamak için neler yapmalıyım?
- Hangi teknolojik araçlardan yararlanabilirim?
- Sizce dikkat etmem gereken tasarım ilkeleri nelerdir?
- Teknik olarak ne tür sorunlar ortaya çıkabilir ve nasıl önlem alabilirim?
- Kullanım kolaylığı, yönlendirme, kullanıcının kontrolü gibi konularda neler yapabilirim?
- Diğer görüş ve önerileriniz nelerdir?

EK 1/C. Akademisyenlerin ön test formu

Sayın katılımcı;

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi doktora öğrencisiyim. Tezim kapsamında geliştirdiğim e-öğrenme ortamı uygulaması için aşağıdaki sorulara cevap vermeniz önem arz etmektedir. Verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacak ve yalnızca bu araştırma kapsamında bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Adınız, Soyadınız:

Görev yaptığınız üniversite/ bölüm:

Ünvan:

Yaşınız:

Aşağıdaki soruları 1= Hiç kullanmıyorum ve 5= Çoğunlukla kullanıyorum olacak şekilde değerlendiriniz.

	1	2	3	4	5
Derslerinizde dijital içerik (resim, video vs.) ne sıklıkla kullanırsınız?					
Derslerinizde ne sıklıkla hazır materyal kullanırsınız?					
Yaptığınız akademik çalışmaların başkaları tarafından izinsiz kullanmasından kaynaklı sorunlar yaşadınız mı?					
Öğrenci çalışmalarını incelerken telif hakkı kapsamında da değerlendirme yapar mısınız?					

BÖLÜM I

1. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A. İnternette erişilen her içerik istenildiği gibi kullanılır.
- B. Yalnızca yazılı eserler üzerinde telif hakları olur, görsel ve işitsel eserler üzerinde telif hakkı olmaz.
- C. Eser sahibi, eserini internette paylaşırsa, artık o bir daha eseri üzerinde telif hakkı iddia edemez.
- D. Üçüncü kişilerin bir eserden sınırlamaların ötesinde yararlanmasında eserin paylaşıldığı ortam değil, eser sahibinin hakları üzerindeki iradesi belirleyicidir.

2. Aşağıdakilerden hangisi 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki ilim ve edebiyat eseri kategorisinde sayılan örneklerden biri değildir?

- A. Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler.
- B. Her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri.
- C. Her türlü bilgisayar programları.
- D. Bir bilgisayar programının herhangi bir ögesine (arayüz vb gibi) temel oluşturan düşünce ve ilkeler

3.

I. Makale

II. Bilgisayar programı

III. Uzmanlık tezi

Yukarıdakilerden hangisi/hangileri koşulları sağlıyorsa 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korumadan yararlanabilecek bir eser olarak nitelendirilir?

- A. Yalnız I
- B. Yalnız II
- C. I ve III
- D. I, II ve III

BÖLÜM II

1. Telif haklarında eser sahibinin haklarının eğitim amacıyla sınırlandırılmasına yönelik aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A. Eğitim amacıyla sınırlama, toplumun bilgiye erişimini kolaylaştırmak, eğitimde daha fazla eserden yararlanılmasını sağlamak ve yaratıcı üretimi teşvik etmek amacı taşır.
- B. Bir eser eğitim amacıyla kullanıldığı müddetçe sahibinin izni olmaksızın her türlü kullanılabilir.
- C. Temsil serbestisi kapsamında sadece bilimsel nitelik taşıyan eserlerden yararlanılması mümkündür.
- D. Eğitim amacıyla temsil serbestisinde temel amaç toplum menfaati olduğu için özel öğretim kurumlarında verilen eğitimlerde temsil serbestisinden yararlanılması mümkün değildir.

2. FSEK m. 33 temsil serbestisine yönelik aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A. Yararlanmanın eğitim-öğretim kurumunda gerçekleştirilmesi gerekir.
- B. Bu sınırlamayla eğitim sırasında 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korunmakta olan eserlerden kolaylıkla yararlanılabilmektedir.
- C. Eserden yararlandıktan sonra eser sahibine bildirimde bulunulması gerekir.
- D. Yararlanmanın kâr amacı taşıması gerekmektedir.

BÖLÜM III

1. Aşağıdakilerden hangisi temsil serbestisine örnek teşkil etmez?

- A. Nazım Hikmet'in şiirinin edebiyat dersinde okunması.
- B. Barış Manço'nun yaptığı müzik klbinin müzik dersinde izletilmesi.
- C. Orhan Pamuk'un yazdığı hikâyenin herkesin erişebildiği dijital bir eğitim platformunda paylaşılması.
- D. Ömer Seyfettin'in kitabından alınan bir kısmın derste okunması.

2. FSEK m.33'te düzenlenen eğitim ve öğretim amacıyla temsil serbestisinin hangi koşulda geçerli olduğu doğrudur?

- A. Temsil yalnızca halka açık alanlarda gerçekleştirilebilir.
- B. Temsilin kazanç amacı taşıması ve yüz yüze eğitim ile sınırlı olması gereklidir.
- C. Temsil yalnızca televizyon ve radyo yayınlarında yapılabilir.
- D. Temsil, yalnızca basılı materyallerle sınırlıdır.

BÖLÜM IV

1. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre eğitim öğretim için seçme ve toplama eserlerle ilgili yer alan serbestiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A. İlgili kanunda yer alan serbestiden faydalanılarak sadece eğitim ve öğretim amacıyla eserler oluşturulabilir.
- B. Ortaya çıkarılan eser derleme niteliğine sahip olmalıdır.
- C. Bu serbesti kapsamında hangi eserlerden yararlanılacağı sınırlı olarak sayılmıştır.
- D. Hak sahibinin meşru menfaatlerinin zarar görmesi serbestiyi engellemez.

2. FSEK m.34'te düzenlenen alıntı serbestisi ilişkin aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A. Eğitim öğretim amacının kitabın kapak sayfasında yazılmış olması zorunludur.
- B. Alıntının yalnızca kullanım amacını haklı gösterecek ölçüde yapılması gerekir.
- C. Alıntı yapılan eserlerin anonim olması gereklidir.
- D. FSEK m. 34'ten yalnızca eğitim kurumları tarafından hazırlanan kitaplar yararlanabilir.

BÖLÜM V

1.

- I. İlim Eserleri
- II. Müzik Eserleri
- III. Sinema Eserleri

Yukarıda verilen eser türlerinden hangilerine başka eserden alıntı yapılabilir?

- A. Yalnız I
- B. Yalnız II
- C. I ve III
- D. I, II ve III

2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A. Yayınlanmış veya alenileşmiş bir eserin bazı cümle ya da pasajlarının, bağımsız bir bilimsel veya edebi esere alınmasına küçük alıntı denir.
- B. Bir eserin önemli bir kısmının veya tamamının alınması, büyük alıntı olarak tanımlanır.
- C. Büyük alıntılar, yalnızca yayımlanmış eserlerden yapılabilir.
- D. İktibasın hukuka uygun kabul edilebilmesi için alıntı yapan eserin bağımsız bir eser olmasının önemi yoktur.

BÖLÜM VI

1. Telif hakları ve etik kavramlarıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A. Bir fikir ya da eserin, sahibine atıfta bulunulmadan kullanılması, etik ihlal niteliği taşımaz.
- B. Tüm etik ihlaller aynı zamanda telif hakkı ihlali anlamına da gelmektedir.
- C. Telif hakkı ihlallerinin bazıları aynı zamanda etik ihlali de oluşturmaktadır.
- D. Etik ihlali yapmanın yaptırımları 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri kanununda düzenlenmiştir.

2. Aşağıdakilerden hangisi bir etik ihlalidir?

- A. Ortak yazarlı bir çalışmada, yazarların katkıları eşit olduğunda isimlerin alfabetik sıraya göre dizilmesi ve bu durumun dipnotta belirtilmesi.

- B. Alıntı yapılırken, bilimsel çalışmalarda yaygın olarak kabul edilen bir atıf formatının (örneğin, APA, MLA, Chicago) kullanılması.
- C. Henüz yayınlanmamış bir makalenin bulgularının atıf verilerek kullanılması.
- D. Eserlerde, araştırmaya finansal destek sağlayan kurumların adına yer verilmesi

BÖLÜM VII

1. Multimedya eserlerinin hukuki niteliği ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A. Multimedya eserlerin unsurları eser niteliği taşıdığı ölçüde korunur.
- B. Multimedya eserler ayrı bir eser türüdür.
- C. Multimedya eserler dijital olmaları, unsurlarının korunması bakımından önem arz etmez.
- D. Multimedya eserlerinin sadece çevrim içi ortamlarda bulunması, unsurlarının korunmasına engel teşkil etmez.

BÖLÜM VIII

1. Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A. Mali hakları devralan kişi, bu hakları üçüncü kişilere devredebilmek için eser sahibinden yazılı izin almak zorunda değildir.
- B. Eser üzerinde yetkisi bulunmayan herhangi bir kişiden esere ait bir mali hakkı devralan kişinin iyi niyeti korunmaz.
- C. Belirli bir amaç veya süreyle devredilen mali haklar, bu süre veya amacın sona ermesiyle eser sahibine döner.
- D. Manevi haklar devredilemez ve mirasla intikal etmez.

2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A. Eser üzerindeki hakların devri Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun "Sözleşmeler ve Tasarruflar" başlığı altında düzenlenmiştir.
- B. Eser üzerindeki haklarla ilgili yapılacak sözleşmelerde bir karşılık, yani telif bedeli olmak zorundadır.
- C. Fikri ürünlerdeki manevi hakların kullanımı ile ilgili üçüncü kişilerin yetkilendirilmesi söz konusu olabilir.
- D. Bir eserin fiziki nüshalarının devri fikri mülkiyet hakkını kapsamaz.

BÖLÜM IX

1. Aşağıdakilerden hangisi Creative Commons tarafından belirtilen 4 temel lisanslama türlerinden biri değildir?

- A. Eserin ilk sahibinin belirtilmesi.
- B. Özgün halinin korunması.
- C. Esere APA formatında atıfta bulunulması.
- D. Eserin ticari amaçla kullanılması.

2. Eser üzerindeki haklarını korumayı amaçlayan Creative Commons lisans türü aşağıdaki ifadelerden hangisiyle açıklanabilir?

- A. Her hakkı saklıdır.
- B. Hiçbir hakkı saklı değildir.
- C. Bazı hakları saklıdır.
- D. Tüm hakları sadece imtiyazlı olmayan bazı kişilere saklıdır.

EK 1/D. Mahkeme kararlarını içeren tablo

Yıl	Karar No	Karar Mercii	Davanın İeriği	Kararın İeriği	İlgili Maddeler	Kod	Tema
2013	5379	11. HD	Davacının yüksek lisans tezinin danışmanı tarafından izinsiz olarak kitaplaştırılması nedeniyle maddi ve manevi tazminat talebiyle dava açılmıştır.	Her ne kadar davalı taraf, yayın sayısının fazlalığı nedeniyle intihale gerek duymayacağını ileri sürmüşse de yapılan incelemede eserin büyük bir bölümünün iktibas edildiğı ve atıf yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle davanın kabulüne karar verilmiştir.	FSEK 7, 8	- Fikri mülkiyet ihlali. - Eser sahipliğı ihlali.	-İktibas serbestisi.
2018	8153	11. HD	Davacının 1991 tarihli eserinin davalı üniversite tarafından izinsiz olarak basılması ve internette yayımlanması nedeniyle maddi ve manevi tazminat talebiyle dava açılmıştır.	Üniversite, kitabın mali haklarını devraldığını iddia etse de yerel mahkeme, internetteki yayımı hak ihlali sayarak davayı kısmen kabul etmiştir. Ancak Yüksek Mahkeme, sözleşmenin 2004 tarihli başka bir kitaba ait olduğunu ve mevcut kitabın 2000'den beri kullanıldığını belirlemiştir. Mahkeme, iki eser arasındaki benzerlik derecesinin bilirkişi incelemesiyle netleştirilmesi gerektiğini belirterek yerel mahkeme kararını bozmuştur.	FSEK 20, 66, 67	-Sözleşme ihlali.	-Telif sözleşmeleri.

2013	4675	11. HD	Yazılım üreticisi olan davacı firma, davalının mülkiyetinde bulunan bilgisayarlarda lisanssız program kullandığını tespit etmiştir. Söz konusu yazılımlar üzerinden haksız kazanç sağladığı iddia edilen davalıdan maddi tazminat talep edilmektedir.	Davalı şirket, programın bir çalışanın bilgisayarında bulunduğunu ve kaynağının üniversite olduğunu ileri sürerek davanın reddini savunmuştur. Ancak Yüksek Mahkeme, üniversiteden gelen bilgilerin davalının savunmasıyla çeliştiğini ve lisans süresine ilişkin uyumsuzluk bulunduğunu tespit etmiştir. Programın şirket faaliyetleri kapsamında kullanılıp kullanılmadığının yeterince araştırılmadığına işaret eden mahkeme, yerel mahkemenin ret kararını davacı yararına bozmuştur.	FSEK 68	-Telif hakkı ihlali. -Haksız menfaat.	-Dijital seçme ve toplama eserler. -Telif sözleşmeleri.
2019	2414	11. HD	Davacılar tarafından hazırlanan ve TTKB düzeltmeleri tamamlanan ders kitabı, yayınevi tarafından davacılar bildirimde bulunulmaksızın üç yıl sonra başka bir yazar adına basılarak yayımlanmıştır. Davacılar, sözleşmeye aykırı bu eylemler nedeniyle doğan alacaklarının yanı sıra maddi ve manevi tazminat talep etmektedir.	Yerel mahkemenin tazminat kararı Yargıtay tarafından bozulmuştur. Yüksek mahkeme, dosyada adı geçen diğer yazarın da pay sahibi olduğunun dikkate alınması ve ödemelerin bu hak sahipliği oranlarına göre yeniden hesaplanması gerektiğini vurgulamıştır.	FSEK 48, 49, 50	-İsim belirtme yetkisine tecavüz. -Hak sahipleri açısından nispiyet ilkesi.	-Telif sözleşmeleri. -Temsil serbestisi.

2020	185	HGK	Davacı, doktora teziyle benzerlik taşıyan makalelerin davalılar tarafından 2004 yılında yayımlandığını tespit etmiştir. Yapılan incelemelerde davalıların intihal yaptığı ve davacının eserine atıfta bulunmadığı, YÖK ve GATA soruşturmalarıyla kesinleşmiştir. Davalıların bu yolla haksız akademik ilerleme kaydetmeleri sebebiyle davacı tarafından manevi tazminat davası açılmıştır.	Davalılar, rollerine göre farklı savunmalar yapmıştır: İlk davalı sürecin dışında olduğunu, ikinci davalı sadece teknik analiz yaptıklarını, üçüncü davalı ise yalnızca uzman sıfatıyla yorumlama yaptığını belirterek suçlamaları reddetmişlerdir. Mahkeme, dava konusu verilerin bilimsel standartta olduğunu ve farklı çalışmalarda da aynı sonuçların çıkmasının doğal olduğunu saptamıştır. Bu doğrultuda, özgün bir eser hırsızlığı (intihal) bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.	FSEK 7, 8, 33, 34	-Mesleki çıkar. -Metodolojik zorunluluk.	-Temsil serbestisi. - İktibas serbestisi.
2018	7109	11. HD	Davacı ile davalı firma arasındaki yazılım tanıtım ve dağıtım sözleşmesi sona ermiş olmasına rağmen, davalının ilgili programları haksız yere çoğaltarak satışa sunduğu ve MEB dahil çeşitli kurumlara pazarladığı anlaşılmıştır. Davalı firmanın bu ihlalleri ve başka bir şirketle yürüttüğü faaliyetler	Davalı şirket sözleşmenin devam ettiğini ve üretimin yasal olduğunu savunsa da mahkeme ödeme düzensizliği nedeniyle sözleşmenin sona erdiğine hükmetmiştir. CD'lerin sözleşme bitiminden sonra haksız yere çoğaltıldığı saptandığından, ilk şirket aleyhine tazminata karar verilmiş; ancak diğer şirket hakkındaki dava reddedilmiştir.	FSEK 68	-Korsan çoğaltma. -Sorumluluk şahsiliği	-Telif hakkı ihlalleri. -Dijital seçme ve toplama eserler.

			nedeniyle davacı, maddi ve manevi zararlarının tazminini istemektedir.				
2013	860	11. HD	Davacının 2005 tarihli yüksek lisans tezi, ... Kaymakamlığı tarafından asıl eser sahibi yerine ...'nin ismiyle basılıp dağıtılmıştır. Davacı, rızası dışında gerçekleştirilen bu kullanım nedeniyle maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmaktadır.	Davalılar, eserin ücretsiz dağıtıldığını ve davacıya atıf yapıldığını belirterek suçlamaları reddetmişlerdir. Mahkeme izinsiz kullanımı onaylasa da ceza miktarında hata yapmıştır. Yüksek Mahkeme, yasa gereği hem kitabın toplatılmasına hem de üç kat tazminat ödenmesine aynı anda karar verilemeyeceğine, davacının bu haklardan birini tercih etmesi gerektiğine hükmederek yerel mahkeme kararını bozmuştur.	FSEK 68/2	-İsim belirtme yetkisinin ihlali. -Kamu menfaati.	-Temsil serbestisi. -Eser sahibinin haklarının eğitim amacıyla sınırlandırılması.
2015	7100	11. HD	Eserlerin telif haklarını devralan davacı, pazarlama konusunda uzlaşmadığı davalı firmanın, eserleri izinsiz olarak CD ortamına aktardığını ve internet sitesinde paylaştığını saptamıştır. Hakları ihlal edilen davacı, davalı aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açmıştır.	Mahkeme, davacının iddialarının sübut bulduğu (kanıtlandığı) gerekçesiyle davanın kabulüne karar vermiştir.	FSEK 4, 19, 45	-Hak sahipliğinin devri. -Eser yayım ve dağıtımı.	-Dijital seçme ve toplama eserler. -Telif sözleşmeleri.

2020	3265	11. HD	Davalı ...'in, davacıya ait ders içeriklerini ve slaytlarını kullanarak ... bünyesinde ders verdiği saptanmıştır. Bu durumun davacının kendi dersini verme olanağını engellediği ve ticari kayba yol açtığı gerekçesiyle maddi ve manevi tazminat davası açılmıştır.	Davalı ... Üniversitesi; ders materyallerinden haberdar olmadığını, sunulan bilgilerin özgünlük taşımadığını ve konuyla ilgili halihazırda çok sayıda kaynak bulunması nedeniyle fikri mülkiyet korumasının söz konusu olamayacağını savunmuştur. Davalı ... ise; suçlamaların yersiz olduğunu, içeriğin internetten kolayca temin edilebileceğini ve intihal bulunmadığını ileri sürmüştür; ayrıca davacının iddialarının kendi itibarını zedelediği gerekçesiyle manevi tazminat talepli karşı dava açarak asıl davanın reddini istemiştir. Yerel mahkeme; eserin 'ilim ve edebiyat eseri' niteliğinde olduğunu, internette yer almasının usulsüz kullanımı haklı çıkarmayacağını belirterek davalının karşı davasını reddetmiş ve davacı lehine manevi tazminata hükmetmiştir. Temyiz incelemesi neticesinde Yüksek Mahkeme; davalının karşı davasının reddini onamış, ancak asıl dava yönünden; Turnitin raporuna göre ilgili kısımların aleni olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme, davalının bu kısımları izinsiz çoğaltıp kullandığı iddiasının 'temsil serbestisi' ve 'eğitim-	FSEK 2, 25, 33 ,34	-İzinsiz kullanım. -Yoksun kalınan kar. -Alenileşmiş eser.	-Eser türleri. -Eğitim ve öğretim amacıyla seçme ve toplama eser oluşturma serbestisi.
------	------	--------	--	---	--------------------	--	---

				öğretim istisnası' kapsamında kalıp kalmadığı değerlendirilmeden hüküm kurulmasını hatalı bularak kararın bozulmasına karar vermiştir.			
2014	8868	11. HD	Davacının hazırladığı notların bir fabrikada ders materyali olarak izinsiz şekilde dağıtılması üzerine, fikri hak ihlali iddiasıyla telif alacağı ile maddi ve manevi tazminat talebiyle dava açılmıştır.	Davalı tarafın davanın reddi yönündeki savunmalarına rağmen mahkeme, davacının iddialarını yerinde bularak maddi tazminata hükmetmiştir.	FSEK 2, 25, 33 ,35	-İzinsiz yayımlama. -Yoksun kalınan kar.	-Temsil serbestisi.
2021	4201	11. HD	...Belediyesi tarafından 2005 yılında çocuklara yönelik trafik eğitimi kapsamında yayımlanan kitapta, davacıya ait karikatür ve resimlerin izinsiz olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Davacı, söz konusu eserlerin mülkiyetinin kendisine ait olması ve telif haklarının ihlal edilmesi sebebiyle maddi ve manevi tazminat talep etmektedir.	Davalı savunmasında; bahse konu materyallerin özgünlük taşımaması nedeniyle 'eser' niteliğine haiz olmadığını, kitabın ise tamamen eğitim-öğretim amacıyla ve kâr amacı güdülmeksizin hazırlandığını belirterek davanın reddini talep etmiştir. Mahkeme ise söz konusu materyallerin fikri bir çabanın ürünü olarak eser niteliği taşıdığına; kamu yararı gözetilse dahi, eser sahibinden izin alınmaksızın kullanılmasının telif haklarını ihlal ettiğine hükmederek tazminat ödenmesine karar vermiştir.	FSEK 4, 68/1, 70/1	-Ticari olmayan kullanım. -Eser vasfına itiraz.	- Eğitim ve öğretim amacıyla seçme ve toplama eser oluşturma serbestisi. -Eser kavramı.

2018	5961	11. HD	Davacılara ait sinema filminin bir şehir etkinliğinde izinsiz ve halka açık olarak gösterilmesi nedeniyle telif haklarının ihlal edildiği öne sürülmüştür. Davacı taraf, bu gösterimin temsil hakkı kapsamında bedel ödenmesini gerektirdiğini savunarak tazminat talebinde bulunmuştur.	Davalı savunmasında; eserin yalnızca 95 saniyelik bir kısmının gösterildiğini, bu gösterimin film oyuncularıyla yapılan bir söyleşi kapsamında gerçekleştirildiğini ve amacın haklı kıldığı ölçüde bir 'iktibas' niteliği taşıdığını iddia etmiştir. Yerel mahkeme, etkinliğin halka açık kültürel bir faaliyet olduğu ve filmin bir bütün olarak gösterilmediği gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Temyiz incelemesi neticesinde Yüksek Mahkeme; yerel mahkemenin 'haklı sebeple iktibas' değerlendirmesine katılmamıştır. Yüksek Mahkeme; söz konusu yapının kanun kapsamında korunması gereken bir sanat eseri olduğunu, yapılan söyleşinin ise 'günlük olaylara ilişkin haber' niteliği taşımayıp doğrudan eserin kendisine yönelik olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, eserin bir kısmının dahi hak sahibinden izin alınmaksızın kamuya sunulmasının hak ihlali teşkil ettiği ve uygun bir tazminata hükmedilmesi gerektiği belirtilerek yerel mahkeme kararı bozulmuştur.	FSEK 5, 34, 35	-Kamusal alanda temsil. -Kısmi kullanım.	-İktibas serbestisi.
------	------	--------	---	--	-----------------------	--	-----------------------------

2015	7873	11. HD	Davacılar vekili davalının müvekkillerine ait olan hat eserlerinin izinsiz olarak "Dünden bugüne hanım hattatlar" adlı kitapta kullandığını, bunun müvekkillerinin hakkına tecavüz olduğunu bu yüzden tazminat talep etmektedir.	Davalı savunmasında; dava konusu kitabın bir 'derleme eser' niteliğinde olduğunu, ticari bir amaç güdülmeksizin tamamen eğitsel gaye ile hazırlandığını ve içerikte yer alan çalışmaların bizzat davacılar tarafından paylaşıldığını belirterek davanın reddini talep etmiştir. Yerel mahkeme; hat örneklerinin 'eser' vasfına haiz olduğu, eser sahiplerinden usulüne uygun yazılı izin alınmadığı ve taraflar arasındaki yazışmaların hukuken geçerli bir 'muvafakat' (izin) teşkil etmediği gerekçesiyle, bilirkişi raporu doğrultusunda tazminata hükmetmiştir. Temyiz incelemesi sonucunda Yüksek Mahkeme; FSEK'in 6. maddesi uyarınca çalışmanın bir derleme eser olduğunu saptamıştır. Davalı tarafından hazırlanan kitap 'ilmi eser' statüsünde bulunduğu, içerikteki eserlerin dürüstlük kuralı çerçevesinde eser sahiplerinin isimlerine yer verilerek yayımlandığı vurgulanmıştır. Bu gerekçelerle, yerel mahkemenin tazminat kararının bozulmasına hükmedilmiştir.	FSEK 6, 34, 35, 52	-Özgün seçki. -Bilimsel çalışma istisnası.	-Eğitim ve öğretim amacıyla seçme e toplama eserler.
------	------	--------	--	--	--------------------	---	--

EK 2. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Karar Tarihi : 04.10.2024
Tnplantı Sayısı : 19
Karar Sayısı : 254

254- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Prof.Dr.Hayriye Tuğba ÖZTÜRK'ün danışmanlığını yaptığı, Muhammed Bahadırhan AKTAŞ'ın, "Telif Haklarında Eğitim İstisnasına Yönelik Eğitsel Bir Sisteminin Geliştirilmesi Ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili 05.08.2024 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Prof.Dr.Hayriye Tuğba ÖZTÜRK'ün danışmanlığını yaptığı, Muhammed Bahadırhan AKTAŞ'ın, "Telif Haklarında Eğitim İstisnasına Yönelik Eğitsel Bir Sisteminin Geliştirilmesi Ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

ASLININ AYNIDIR

04/10/202

Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Telif Haklarında Eğitim İstisnasına Yönelik Bir E-öğrenme Ortamı Geliştirilmesi” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan alıntılar” ve (4) “Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	16/03/2026
Gönderim Numarası	2871690435
Sayfa Sayısı	121
Sözcük Sayısı	29196
Karakter Sayısı	188847
Benzerlik Oranı	9
Savunma Tarihi	17/02/2026

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin, tek bir kaynakla eşleşme oranının ise %2’den fazla olduğunun belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Muhammed Bahadırhan AKTAŞ

Tarih

İmza

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Muhammed Bahadırhan AKTAŞ
E-Posta Adresi

İş Deneyimi

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Van- Edremit Vakıfbank Ortaokulu	2016-2019
Okul Müdür Yardımcısı	Van- Edremit Hilmi Irak Ortaokulu	2019-2024
	Van- Edremit Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu	2024-Halen

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2012-2016
Yüksek Lisans	Uygulamalı Matematik	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2017-2020
Doktora	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	Ankara Üniversitesi	2021- 2026
Lisans	Hukuk Fakültesi	Selçuk Üniversitesi	2021- 2025

Yayınlar:

Eskitaşcıoğlu, E. I., Aktaş, M. B., & Başkonuş, H. M. (2019). New complex and hyperbolic forms for Ablowitz–Kaup–Newell–Segur wave equation with fourth order. *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*, 4(1), 93–100.

Ozturk, H. T., Afacan, G., & Bahadırhan, M. (2026). AI-supported emotion detection in interdisciplinary distance education: Group composition and affectively-informed instructional design. In *The intersection of AI and student development in learning* . IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3373-2927-7.ch007>